

**T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

BİR CÖNK İNCELEMESİ

**Leyla AKIN
0030205066**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN
Yrd.Doç.Dr.Mehmet ÖZÇELİK**

ISPARTA-2016

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Öğrencinin Adı Soyadı	Leyla AKIN	
Anabilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı	
Tez Başlığı	Bir Cönk İncelemesi	
Yeni Tez Başlığı ¹ (Eğer değişmesi önerildi ise)		
Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği hükümleri uyarınca yapılan Yüksek Lisans Tez Savunma Sınavında Jürimiz 11/02/2016 tarihinde toplanmış ve yukarıda adı geçen öğrencinin Yüksek Lisans tezi için; ☒ OY BİRLİĞİ ☐ OY ÇOKLUĞU² ile aşağıdaki kararı almıştır. ☒ Yapılan savunma sınavı sonucunda aday başarılı bulunmuş ve tez KABUL edilmiştir. ☐ Yapılan savunma sınavı sonucunda tezin DÜZELTİLMESİ³ kararlaştırılmıştır. ☐ Yapılan savunma sınavı sonucunda aday başarısız bulunmuş ve tezinin REDDEDİLMESİ⁴ kararlaştırılmıştır.		
TEZ SINAV JÜRİSİ	Adı Soyadı/Üniversitesi	İmza
Danışman	Yrd. Doç. Dr. Mehmet ÖZÇELİK	
Jüri Üyesi	Doç Dr. Halil Altay GÖDE	
Jüri Üyesi	Yrd. Doç. Dr. Mehmet Sürur ÇELEPİ	
Jüri Üyesi		
Jüri Üyesi		

¹ Tez başlığının DEĞİŞTİRİLMESİ ÖNERİLDİ ise yeni tez başlığı ilgili alana yazılacaktır. Değişme yoksa çizgi (-) konacaktır.

² OY ÇOKLUĞU ile alınan karar için muhalefet gerekçesi raporu eklenmelidir.

³ DÜZELTME kararı için gerekçeli jüri raporu eklenmeli ve raporu tüm üyeler imzalamalıdır.

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM-ÖĞRETİM VE SINAV YÖNETMELİĞİ Madde 28-(4) Tezi hakkında DÜZELTME kararı verilen öğrenci sınav tarihinden itibaren en geç üç ay içinde gereğini yaparak tezini aynı jüri önünde yeniden savunur.

⁴ Tezi REDDEDİLEN öğrenciler için gerekçeli jüri raporu eklenmeli ve raporu tüm üyeler imzalamalıdır. Tezi reddedilen öğrenci, yeni tez konusu belirler.

SÜLEYMAN DEMİRELÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Bir Cönk İncelemesi” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.

Leyla AKIN

11.02.2016

(AKIN Leyla, *Kastamonudaki Özel Bir Kütüphaneden Alınan Khk4141 Nolu Cönk Üzerine Bir İnceleme*, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2016)

ÖZET

Cönk incelemesi olan tezimiz, Giriş bölümünden sonra, Ön söz, , şiirlerin şekil incelemesi ve şiirlerin dinî ve tasavvufî muhteva açısından inceleme, bibliyografya ve Osmanlıca metnin transkripsiyonlu olarak okunuşundan meydana gelmiştir.

Birinci Bölümde şiirler şekil açısından, ölçüsü, kafiye şeması ve nazım şekli bakımından incelenmiştir. Cönkte Hece ölçüsü ağırlıklı olmak kaydıyla, arûz ölçüsü de kullanılmıştır. Ancak gerek hece ile yazılan şiirlerde gerekse arûzla yazılan şiirlerde ölçüsü bozuk olan şiirlere rastlanmaktadır.

Kafiye şeması olarak ise Halk edebiyatı şiirlerinde daha çok koşma kafiye şekli kullanılmasının yanında türkû ve mani kafiye şemalarına da rastlamaktayız. Arûz ölçüsüyle yazılan şiirlerde ise daha çok gazel kafiye şemasıyla kafiyelenen şiirler vardır. Arûz ölçüsüyle yazılan ancak halk edebiyatına ait olan şiirlerde kullanılmıştır. Ancak az da olsa kafiye şeması bozuk olan şiirler de vardır.

İkinci Bölüm ise çalışmanın en hacimli bölümünü oluşturmaktadır. Cönkte bulunan şiirlerin Dinî ve Tasavvufî açıdan incelenmesidir. Bu incelemede Dinî kavramlar ele alınmış, bu kavramların tanımları, açıklamaları verilmiş ve şiirde kavramların geçtiği mısralar örnek gösterilerek incelenmiştir. Kavramların açıklanmasında Kur'ân'dan ve kaynak kitaplardan yararlanılmıştır.

Üçüncü Bölüm çalışmamız sırasında faydalandığımız eserlerden meydana gelen Bibliyografya kısmı yer almaktadır

Dördüncü bölümde 108 şiir transkripsiyonlu olarak okunmuş ve yazılmıştır. Şiirlerin yanında istiğfar duasıyla, bir iki kısa duaya da rastlanmıştır. Çeşitli hesaplamalara rastlanmış ve bazı olaylar için tarih atılmıştır.

Zaman olarak çok eski olduğu için çok az bir bölümünde bazı sayfaların kenarları yırtılmış ve bazı sayfaların mürekkepleri dağıldığı için yazılar okunaklılığını kaybetmiştir. Tamamı olarak değerlendirirsek, geçmişten günümüze birçok güzel şiiri taşıyan bir kültür hazinesidir.

Anahtar kelimeler: Isparta, Cönk, Dinî Tasavvufî, İlahî

ABSTRACT

The thesis is a cönk study composed of the following parts: an introduction, foreword, examination of the poems in terms of poetics, examination of the poems with regards to their religious and islamic mysticism contents, bibliography and transcription of the original text with its pronounciation and reading in Ottoman Turkish.

In the first chapter poems are analysed according to poetics, prosody, metre, rhyme scheme and verse structure. In Cönk, although syllabic metre was more common Arabic prosody (arud) was used as well, but it is possible to come accross metric disorders in some poems written with either style.

In Folk literature poetry as a rhyme scheme mostly **koşma** was used but **türkü** and **mani** rhymes can be seen as well. There are also poems rhymed with generally ghazal style which were written using Arabic prosody (**arud**). Although not many, there are poems which have metric disorders.

Second chapter is the bulky part of the study. It is the examination of the poems of cönk in terms of religion and islamic mysticism. In the study religious concepts are examined, their definitions and explanations are given, verses in the poems containing the concepts are shown and studied as examples. During the explanations Quran and other sources are used as a reference.

Third chapter is the bibliography of the sources which were used during the study.

Fourth chapter contains the transcription of the original text of 108 poems with their pronounciations and readings in Ottoman Turkish. Next to the poems one or two short "pray of forgiveness" were seen and also some calculations and dating were spotted.

Because it was very old, some pages were torn at the edges, some scripts lost their readability due to ink stains and scatters. As a whole it is a cultural treasure which carries past to present.

Keywords: Isparta,Cönk,Religiousand mystical,Divine,Poem

İÇİNDEKİLER

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI.....	i
YEMİN METNİ SAYFASI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.CÖNKTEKİ ŞİİRLERİN ŞEKİL BAKIMINDAN İNCELENMESİ.....	3
1.1. Hane Sayısı.....	3
1.1.1. Dörtlüklerle Kurulu Şiirler.....	3
1.1.2. Beyitlerle Kurulan Şiirler.....	3
1.1.3. Bentlerle Kurulan Şiirler	4
1.2. Hece Sayısı.....	4
1.2.1. Hece Ölçüsü ile yazılı şiirler.....	4
1.2.2. Aruz Vezni ile Yazılan Şiirler.....	4
1.2.3. Vezni Bozuk olan Şiirler.....	4
1.3. Kafiye Şeması.....	5
1.3.1. Koşma Kafiye Şemasında Olanlar.....	5
1.3.2. Mani Şeklinde Kafiyeleşenler.....	5
1.3.3. Kafiye Şeması Bozuk Olanlar	5
1.3.4. Gazel Kafiye Şeması İle Yazılanlar.....	5
1.3.5. Mesnevi Şeklinde Kafiyeleşmiş Gazel.....	5
1.3.6. Türkü Kafiye Şeması İle Kafiyeleşenler.....	5
1.3.7. Muhammes Kafiye Şeması İle Kafiyeleşen.....	5
1.3.8. Murabba Şeklinde Kafiyeleşenler.....	5
1.4. Nazım Şekillerine Göre Şiirler.....	6
1.4.1. Halk Şiiri Nazım Biçimleri.....	6
1.4.1.1. Âşık Edebiyatı Nazım Biçimleri.....	6
1.4.1.2. Tekke Edebiyatı Nazım Türleri.....	6
1.4.1.3. Anonim Halk Edebiyatı Nazım Şekli.....	6
1.4.1.4. Aruz Ölçüsüyle Yazılan Halk Şiiri Nazım Biçimleri.....	6
1.4.2. Divan Şiiri Nazım Biçimleri.....	7
1.4.3. Nazım Biçimleri Bozuk Olanlar.....	7

İKİNCİ BÖLÜM

1.CÖNKTEKİ ŞİİRLERİN MUHTEVA AÇISINDAN İNCELENMESİ (DİNİ-TASAVVUFİ AÇIDAN İNCELENMESİ).....	8
1.1. Din.....	8
1.1.1. Allah.....	8
(Bari, Bekabillah, Cenâb-ı Kibriyâ, Emr-i Sultan, Fetani Allah, Gaffar, Gani, Hakk, Halik, Hazreti Yezdan, Hû, Hüdâ, İlâhi, Kudretu'llâh, Lem-	

Yezel, Mevlā, Mucib, rabb, Sahman, Settar, Sübhan, Tanrı, Vedūd, Yaradan, Zül-Celāli Ve'l-İkrām, Zü'l-Kemāl, Nehy-i Münker, Emr-i Ma'ruf, Nehy-i Anil Münker)

1.1.2.Melekler.....	19
1.1.2.1. Azra'il.....	19
1.1.2.2.Cebra'il.....	20
1.1.2.3.Melek.....	21
1.1.3.Kitaplar.....	22
1.1.3.1. Kur'an, Nüşa-i Kübra, Kelamullah.....	22
1.1.3.2.Yüz Dört Kitap.....	23
1.1.3.3.Dört kitap.....	23
1.1.3.3.1.İncil.....	23
1.1.3.3.2.Tevrat.....	23
1.1.3.3.3.Zebûr.....	23
1.1.4.Sureler,Ayetler Ve Hadisler.....	24
1.1.4.1. Ankebut Suresi.....	24
1.1.4.2. Duhâ Sûresi.....	24
1.1.4.3. Fetih Sûresi.....	25
1.1.4.4. İhlas Suresi.....	25
1.1.4.5. Leyl Suresi.....	26
1.1.4.6. Necm Sûresi.....	26
1.1.4.7. Rahman Suresi.....	26
1.1.4.8. Ta-Ha Suresi.....	27
1.1.4.9. Yâsin Suresi.....	27
1.1.5. Peygamberler	28
1.1.5.1. Peygamber(Enbiya,Hâtem-Ül-Enbiyâ).....	28
1.1.5.2. Hz. Âdem.....	29
1.1.5.3. Hz. Dâvûd	31
1.1.5.4. Hz. Eyyûb.....	32
1.1.5.5. Hz. İbrâhim (Hz. Halil).....	33
1.1.5.6. İdris Aleyhisselâm.....	35
1.1.5.7. Hz. İlyâs	36
1.1.5.8. Hz. İsa.....	37
1.1.5.9. Hz. İsmâ'il.....	39
1.1.5.10. Hz. Lût.....	40
1.1.5.11. Hz. Muhammed Mustafa, Habib, Ya Resule'llah, Mahmud, Kevneyn (İki Alemin Efendisi), Şems-İ Reyhan, Rasul, Ahmed.....	41
1.1.5.11.1. Mıraç Mucizesi.....	44
1.1.5.11.2. Şakka'l Kamer Mucizesi.....	45
1.1.5.12. Hz. Mûsâ	45
1.1.5.13. Hz. Süleymân	47
1.1.5.14. Hz. Yûsuf	48
1.1.6. Diğer Din Büyükleri.....	49
1.1.6.1. Dört Halife.....	49
1.1.6.1.1. Ebubekr (Ebû Bekr)	49
1.1.6.1.2. Hz. Ömer	50

1.1.6.1.3.Hz. Osman	50
1.1.6.1.4. Hz.Ali, Hayder, Turab, Merd-i Merdan, Ebî Talib.....	50
1.1.6.2.Hacı Bektaş Veli.....	52
1.1.6.3.Hallac-ı Mansur.....	52
1.1.6.4.Hz. Hamza	53
1.1.6.5. Lokman Hekim.....	53
1.1.6.6. Hz. Meryem.....	55
1.1.6.7.Hz. Yezid	55
1.1.6.8. Hz. Leşker.....	55
1.1.7. Ahiret İle İlgili Mefhumlar.....	55
1.1.7.1. Ahiret, Ukba.....	55
1.1.7.2. Araf	56
1.1.7.3. Ecel, Vade.....	57
1.1.7.4. Kıyâmet.....	57
1.1.7.5. Mahşer.....	57
1.1.8. Cennet, Cennet İle İlgili Mefhumlar.....	58
1.1.8.1. Cennet(Arş-ı A'la, Arş-ı Kürsi, Firdevs-i Ala, Levh-i Kalem, Bağ-ı Rahman).....	58
1.1.8.2. Gılman.....	60
1.1.8.3. Huri.....	60
1.1.8.4. Kevser.....	60
1.1.8.5. Tûba	61
1.1.8.6. Nur.....	61
1.1.9. Cehennemle İlgili Mefhumlar.....	62
1.1.9.1. Gayya.....	62
1.1.9.2 .Zebâni.....	62
1.1.10. Diğer İtikadi Mefhumlar.....	62
1.1.10.1. Peri.....	62
1.1.10.2. Şeytan, İblis, Telbis.....	63
1.1.11. Dinler İle İlgili Mefhumlar.....	64
1.1.11.1. Din, İman, Şeri'at, Mümin, Müslümanlıkla İlgili Mefhumlar	64
1.1.11.2. Ahir Zaman.....	64
1.1.11.3. Günah.....	64
1.1.11.4. Şefâ'at.....	64
1.1.11.5.Tevbe.....	65
1.1.11.6. Amel Defteri.....	65
1.1.11.7.Şerî'at.....	65
1.1.11.8. Tarîkat.....	66
1.1.11.9. Hakikat.....	66
1.1.11.10.Ma'rifet.....	66
1.1.11.11. Üç Aylar.....	66
1.1.11.12. Mümin.....	66
1.1.11.13. Mevlüd.....	67
1.1.11.14. Ka'be.....	67
1.1.11.15. İmâm-I A'zam Ebû Hanîfe.....	68
1.1.11.16. Halâl (Helâl)	68

1.1.11.17. Kafir.....	69
1.1.11.18. Kul.....	69
1.1.11.19. İbadet.....	70
1.1.11.18.1. Namaz.....	70
1.1.11.18.2. Duâ	71
1.1.11.18.3. Kible.....	71
1.1.11.18.3. Tavaf.....	71
1.1.11.19. Ümmet.....	71
1.1.12. Din İle İlgili Önemli Olaylar.....	72
1.1.12.1. Kerbela.....	72
1.1.13. Din İle İlgili Önemli Yerler.....	72
1.1.13.1. Mescid-İ Aksa.....	72
1.1.13.2. Medine.....	72
1.1.13.3. Arafat Dağı.....	73
1.1.13.4. Musalla.....	73
1.1.14. Kafir, Küfr Ve Dine Karşı Gelen Bazı Devlet Adamları.....	73
1.1.14.1. Firavun.....	73
1.1.14.2. Nemrud.....	73
1.1.15. Diğer Dinlere Ait Din Adamları	74
1.1.15.1. Papa.....	74
1.1.15.2. Rûhban.....	74
1.2. Tasavvuf.....	75
1.2.1. Tarikat, Mezhep İle İlgili Mefhumlar.....	75
1.2.1.1. Mezhepler.....	75
1.2.1.2. Sofu.....	75
1.2.1.3. Zahid.....	75
1.2.1.4. Abd.....	76
1.2.1.5. Evliyâ.....	76
1.2.1.6. Mâsivâ	76
1.2.1.7. Tevhid.....	77
1.2.1.8. Dervîş	77
1.2.1.9. Tekye.....	77
1.2.1.10. Şeyh.....	77
1.2.1.11. Mürşid.....	78
1.2.1.12. Fena.....	78
1.2.1.13. Tarik.....	78
1.2.1.14. Işk-I Şarab.....	78
1.2.1.15. Saki.....	78
1.2.1.16. Lahuta İrmek.....	78
1.2.1.17. Felek.....	79
1.2.2. Diğer Kavramlar.....	79
1.2.2.1. Elhamdülillah.....	79
1.2.2.2. Ehlullah.....	80
1.2.2.3. Bî'smi'llâh.....	80
1.2.2.4. Kırklar.....	80
1.2.2.5. Hüma.....	81
1.2.2.6. Anka.....	81
KAYNAKÇA.....	82

EKLER:	83
(EK-1) Metin	83
ÖZGEÇMİŞ	203

ÖN SÖZ

Cönk, birçok dilde birbirine benzer kelimelerle karşımıza çıkan geçmişten günümüze kültürlerimizi taşıyan, kimi günışığına çıkarılmış kimi de gün ışığına çıkarılmamış edebi servetlerimizdendir. Birçok kültürel değerleri bulabileceğimiz, bazen ince ince dokunmuş nakışlı, bazen alelacele yazılmış bir şekilde karşımıza çıkmaktadırlar. Hepsi de okunduğunda yazıldığı zamanın dil ve söyleyişinin yanında, kültürel özellikleri hakkında da bize bilgi kaynağı olmaktadır.

Cönklerin bir kısmında aynı sayfadaki yazıların ve bunların altındaki isimlerin başka başka olması metnin tek elden çıkmadığını gösterir. Metinlerde görülen imla değişiklikleri de yine bu sebeptedir. Ayrıca cönklerin ilk sahibinden sonra kaç el değiştirdiğini anlamak kolay değildir. Bir cönkte ayrı yüzyıllarda yetişmiş şairlerden örneklere rastlanması da bu durumun başka bir tanığıdır. Bazı cönklerdeki kayıt veya mühre dayanarak bunların belli kişiler tarafından derlendiği söylenebilirse de cönkler genellikle anonim eser olarak kabul edilmektedir.

Cönkler halk edebiyatı, âşık edebiyatı ve tekke-tasavvuf edebiyatı örnekleri gibi edebi örneklerin yanı sıra dua, hutbe, büyü, halk hekimliği, halk veterinerliği gibi birçok sosyo-kültürel öğeyi de içinde barındırmaktadır. Bundan yola çıkarak geçmişe ait edebi ve kültürel değerleri tanımak ve tanımlamak için cönkler, iyi tahlil edilmelidir.

Cönklerde Halk Edebiyatı ürünlerinin yanı sıra Divan Edebiyatı ürünleri de yer almaktadır.

Şairler kendi şiirlerinin yanında başka şairlerin şiirlerine de yer vermektedir.

İncelemiş olduğumuz cönkte 108 adet şiir bulunmaktadır. Bunların bazılarının şairleri belli iken bazılarının şairleri ise bilinmemektedir. Birçok şiir türü bulunmaktadır. İncelemiş olduğumuz cönk 16. yy ikinci yarısından sonra yazılmaya başlanmış bir cönktür. İçinde 29 şairin ismi geçmektedir. Ayrıca şairleri belli olmayan şiirlerle orijinal metinler mevcuttur. Şiirlerin yanında on bir adet destan ismi geçmektedir. İki tane istiğfar duası bulunmaktadır. Ayrıca cönk yazarının çizdiği birkaç resim ve yaptığı bazı hesaplamalar bulunmaktadır.

Cönk'ün baş kısmında, cönkün 16. asrın 2. yarısından sonra yazılmaya başlandığı 400 yıllık bir ilim ve edebiyat belgesi olduğu ifade edilmektedir. Muhtelif devirlerde yazıldığı için galigrafî ve imla kuralları bakımından da önemli olduğu vurgulanmıştır. İçindeki şiirlerin hiçbirinin daha önce yayınlanmadığı ifade edilen eser, Kastamonu'daki özel bir kütüphaneden satın alınmıştır.

Cönkümüzde nesir kısmı az olduğu için nazım kısmını incelemeye tabî tuttuk. İncelememizin ilk bölümünde şiirleri şekil bakımından incelenmesi yer almaktadır. İkinci bölümde ise dinî unsurlar ve tasavvufî unsurların ayrıntılı olarak incelenmesi yer almaktadır.

Üçüncü bölüm olarak ise faydalandığımız kaynakların yer aldığı Kaynakça bölümü yer almaktadır.

Dördüncü bölümde ise Metnin transkripsiyonlu şekli yer almaktadır.

Bu çalışmam sırasında benden bilgi ve tecrübesini esirgemeyen çalışmalarında her zaman yardımcı ve destek olan sayın hocam Yrd. Doç. Dr. Mehmet Özçelik'e teşekkür ederim .

Leyla AKIN
Isparta 2016

GİRİŞ

Cönk, genellikle Âşık edebiyatı,Halk edebiyatı ve folklor ürünlerinin toplandığı anonim mahiyette bir mecmua türüdür.Bazı kaynaklar mecmua ile cönkü şekil ve muhtevası açısından farklı olduğunu ifade etmektedir.Cönkler şekil yönünden ya normal defter şeklinde, ya da eni dar boyu uzun bir şekilde tanzim edilmiştir. Ensiz ve uzun cönklerle ,şekil itibariyle sığır diline benzediği için ‘sığır dili ,dana dili’ adları verilmiştir.Dana dilinin aslında ‘dânâ dili’(bilgin dili) olduğu fikri ileri sürülmüşse de bu fikir benimsenmemiştir. Cönklerden bir kısmı aşağıdan yukarı doğru açılırken diğer bir kısmı da sağdan sola doğru açılmaktadır. (Gökyay,s.74)

İncelemiş olduğumuz cönk Kastamonudaki özel bir kütüphaneden alınan 193 sayfalı KHK4141 adlı cönküdür. Cönkün transkripsiyonlu çevirisi 127 sayfadır.Bazı sayfalarda çeşitli resimler, değişik hesaplamalar ve dualar mevcuttur.Bazı sayfalara da tarihler atılmıştır.

İncelemiş olduğumuz cönk ise aşağıdan yukarıya doğru açılmaktadır.Cönkte şair şiirlere şiir numarası vererek şiirleri sıralamıştır.

Bazen aynı şiir numarasını birden fazla şiire verdiği için böyle olan şiirleri

35/1,35/2 şeklinde gösterdik. Şiirlerin bitiminde ise eyzan, temmet, tamam oldu gibi ifadelerle rastlanmaktadır. Şiirlerin çoğu tamamlanmış çok azı ise yarım bırakılmıştır. Ancak yarım kalanlarda yarım kalan yerlerin çoğunun nakarat olduğu görülmektedir. Ancak okurken silik ya da yazısı bozuk olan şiirlerde okuyamadığımız mısraları [.....] şeklinde gösterdik.

Cönkümüz nazım şekli bakımından daha çok Halk edebiyatı nazım şekilleri kullanılmıştır.Nazım türü olarak ise ilahi ağırlıklı bir cönküdür. İlahinin yanında koşma,mani, ninni,türkü,destan gibi nazım şekilleri ve türlerine de rastlamaktayız.

Divan Edebiyatı nazım şekillerinden ise gazel,kaside,muhammes nazım şekli ve türleri kullanılmıştır.

Bunların yanında nazım şekli bozuk olan şiirler de bulunmaktadır.

Cönkte dörtlük, beyit, bent nazım birimleri kullanılmıştır. Ancak bazı şiirlerde nazım birimi bozuk olanlar da vardır.

Cönkte genellikle hece ölçüsü kullanılmıştır. Hece ölçüsünün 7'li,8'li,11'li kalıpları daha çok kullanılmıştır.Hece ölçüsünün yanında arûz ölçüsü de kullanılmıştır. Arûz ölçüsünün daha çok Fâ'ilâtün, fâ'ilatün, fâ'ilâtün, fâ'ilün(27 şiir) kalıbı ile mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün (3 şiir) ve müstef'ilün müstef'ilün (1 şiir) kalıpları vardır.

Cönkte 29 şairin adı geçmektedir.Adı geçen şairler Lisanî, Hikmetî, Şeyh Kamil, Ömer Suadî, Hudâî, Halil, Yunus, Âşık Kerem, Âşık Ömer, Âşık Necatî, Âşık Bâkî, Dertli, İrfan, Sadık, Karacaoğlan, Cevheri(Gevheri), Âşık Bükâî, Şem'î, Âşık Sururî, Kâtibi, Âşık Raşidî, Âşık Sofî, Âşık Ülfetî, Fakir Baba, Âşık Kusurî, Nesimî, Âşık Hüseyin, Kudûmî, ve Âhu'dur. Şairlerin bazen bir şiiri var bazen de birden fazla şiiri vardır.Şiirlerin son dördlüğünde isimleri mahlas olarak görmekteyiz. Bazılarında ise şiirin altına şairin adı yazılarak şiirin o şaire ait olduğu belirtilmiştir.

İlahi ağırlıklı olduğu için muhteva incelemesini din ve tasavvufi açıdan ele aldık. Şiirlerde din açısından incelerken Allah'ın isimlerinden kullanılanlar anlamlarıyla birlikte verilmiştir.Aynı zamanda şiirlerde geçen mısralar örnek gösterilerek incelenmiştir.

Peygamberler,sureler,melekler gibi dini terimler açıklanırken ayetlerle desteklenmiştir.Aynı zamanda şiirlerden alınan örnek mısralar eklenmiştir.

Tasavvufî yönden inceleme yapılırken de tasavvuf terimleri ele alınmış ve açıklanmıştır. Hepsinin de metinde geçen şiir örneklerinde geçtikleri mısralar açıklamaların altına eklenmiştir.Tasavvufi terimlerden sonra tasavvufi şahsiyetler de incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.CÖNKTEKİ ŞİİRLERİN ŞEKİL BAKIMINDAN İNCELENMESİ

1.1. Hane Sayısı

1.1.1. Dörtlüklerle Kurulu Şiirler

1 haneden oluşan şiirler:(91-1)

2 haneden oluşan şiirler: (18, 24, 28, 33-2)

3 haneden oluşan şiirler: (7, 39, 42, 44, 45, 46, 53, 55, 74, 78, 81, 83, 84, 85, 87, 91-2, 95, 96, 97, 99, 101, 103)

4 haneden oluşan şiirler: (2, 6, 14, 22, 25, 34/1, 35, 38, 45, 47, 50, 54, 56, 57, 58, 61, 62, 65, 66, 68, 69, 71, 75, 79, 80, 86, 88, 92, 94, 100, 102)

5 haneden oluşan şiirler : (3, 5, 8, 37, 48, 63, 64, 70, 76, 77, 80, 93, 98)

6 haneden oluşan şiirler :(10, 59, 60,82)

7 haneden oluşan şiirler :(9, 12)

8 haneden oluşan şiirler : (16)

9 haneden oluşanlar :(40, 49)

10 haneden oluşan şiirler :(31, 36, 89)

12 haneden oluşan şiirler : (105)

13 haneden oluşan şiirler :(107)

16 hanedenoluşan şiirler :(11)

20 Haneden oluşan şiirler : (108)

23 haneden oluşan şiirler : (104)

36 haneden oluşan şiirler : (106)

1.1.2. Beyitlerle Kurulan Şiirler

1 haneli şiirler : (51,23)

3 haneli şiirler : (20,3,)

4 haneli şiirler : (29)

7 haneli şiirler : (1,26)

5 haneli şiirler :(27,67)

6 haneli şiirler : (43,72)

10 haneli şiirler : (4,41,52)

1.1.3. Bentlerle Kurulan Şiirler

Dört haneli beşer mısralı bentler:(13,)

İki haneli beşer mısralı bentler : (15,)

Yedi haneli beşlikten oluşan bentler :(17,)

13haneli (3+2) den oluşan bentler : (90)

Beş dörtlük bir ikilikten oluşan bentler : (21)

Üç tane dörtlük 2 tane ikilik ten oluşan bentler : (19)

14 tane üçlükten ve 2'li nakaratlardan oluşan bentler : (24)

Yedi tane 4'lük 2tane beşlikten oluşan bentler : (30)

23 tane dörtlük 3 tane ikilik 1 tane 3'lükten oluşan bentler : (32)

4 tane beyit 2 tane dörtlükten oluşan bentler : (28)

3 tane dörtlük 3 tane ikilikten oluşan bentler : (33-1)

8 tane dörtlük 2 tane ikilikten oluşan bentler : (34-2)

2 dörtlük 1 ikilikten oluşan bentler : (34-2)

1.2. Hece Sayısı

1.2.1. Hece Ölçüsü İle Yazılı Şiirler

8 Heceli şiir: 11 Tane(2, 9, 10, 13, 14,34/1,75,76,77,94,95)

7 Heceli şiir: 5 tane(12,17,21,22,25)

11 heceli şiirler : 52 tane (3, 7, 11, 16, 19, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 37, 38, 40, 44, 45/2, 47, 48, 49, 50, 53, 54, 56, 60, 62, 63, 66, 68, 69, 70, 71, 73, 78, 79, 80-2, 82, 83, 86, 87, 88, 92, 96, 97, 98, 99, 10, 103, 104, 105, 106, 107, 108)

1.2.2. Aruz Vezni ile Yazılan Şiirler

3 Fâ'ilâtün 1 fâ'ilün ile yazılanlar : 27 tane (1, 4, 27, 28, 29, 39, 41, 42, 45, 46, 51, 55, 57, 58, 59, 61, 65, 67, 72, 80, 81, 84, 85, 91, 93, 100, 101)

2 müstef'ilün ile yazılanlar : 1 tane (8)

4 mef'âilün ile yazılanlar : 3 tane (26, 43, 52)

1.2.3. Vezni Bozuk Olan Şiirler

12 tane (5, 6, 15, 18, 20, 24, 33, 34, 64,74, 89, 90)

1.3. Kafiye Şeması

1.3.1. Koşma Kafiye Şemasında Olanlar

abab cccb dddb şeklinde kafiyeleyenler: 28 tane: (3, 6, 7, 8, 31, 37, 38, 40, 44, 47, 48, 50, 54, 63, 64, 66, 71, 79, 83, 86, 87, 88, 95, 99, 102, 103, 104, 108)

xaxa bbba ccca şeklinde kafiyeleyenler: 12 tane (62, 68, 69, 70, 73, 74, 75, 76, 77, 79, 80/2,97)

1.3.2. Mani Şeklinde Kafiyeleyenler

aaba ccbc şeklinde kafiyeleyenler: 3 tane (21,22,25)

aaba c şeklinde kafiyeleyen : 1 tane (17)

1.3.3. Kafiye Şeması Bozuk Olanlar

16 tane (5, 9, 10, 14, 15, 18, 27, 28, 29, 33/1, 34/1, 34/2, 36, 49, 53, 85, 89, 94, 98)

1.3.4. Gazel Kafiye Şeması İle Yazılanlar

aa ba ca ... şeklinde kafiyeleyenler: 11 tane(1, 2, 4, 12, 23, 41, 43, 51, 52, 67, 72)

Kaside adı ile ab xb xb şeklinde kafiyeleyen : 1 tane (26)

abcc dddc şeklinde kafiyeleyen :1 tane (32)

1.3.5. Mesnevi Şeklinde Kafiyeleşmiş Gazel

aa bb cc şeklinde kafiyeleyen : 1 tane(20)

1.3.6. Türkü Kafiye Şeması İle Kafiyeleyenler

aaa bb ccc bb ddd bb şeklinde kafiyeleyenler: 3 tane (13, 24/1, 24/2,90)

1.3.7. Muhammes Kafiye Şeması İle Kafiyeleyen

aaaba aaabc şeklinde kafiyeleyen : 1 tane (15)

1.3.8. Murabba Şeklinde Kafiyeleyenler

aaba cccb dddb şeklinde kafiyeleyenler: 15 tane (39, 45/1, 45/2, 46, 47, 55, 56, 57, 58, 80/1, 84,91,93,106,107)

aaab cccb dddb şeklinde kafiyeleyenler:14 tane (11, 16, 30, 33/2, 35, 59, 60, 61, 65, 82, 92, 96,100,105)

aaaa bbba ccca şeklinde kafiyeleyenler: 4 tane (33/2, 42, 81, 101)

aaaa bbbb şeklinde kafiyeleyen: 1 tane (18)

1.4. Nazım Şekillerine Göre Şiirler

1.4.1. Halk Şiiri Nazım Biçimleri

1.4.1.1. Âşık Edebiyatı Nazım Biçimleri

Koşma Nazım Şeklinde Yazılanlar

51 tane: (3, 5, 6, 16, 30, 31, 32, 33/1, 33/2, 35, 36, 37, 38, 39, 44, 45/2, 47, 48, 49, 50, 53, 54, 56, 60, 62, 63, 66, 68, 69, 70, 71, 73, 74, 78, 78, 80/2, 82, 83, 86, 87, 88, 92, 96, 97, 98, 99, 102, 103, 104, 105, 106)

Destan Nazım Biçiminde olanlar

5 tane (11, 32, 40, 107, 108)

Semâî Nazım Biçiminde Yazılanlar

9 Tane (14, 34, 43, 52, 75, 76, 77, 94, 95)

1.4.1.2. Tekke Edebiyatı Nazım Türleri

İlahi Nazım Türü

6 tane (7, 8, 9, 10, 13, 30)

1.4.1.3. Anonim Halk Edebiyatı Nazım Şekli

Mani

2 tane: (22, 25)

Mani şeklinde ninni

1 tane (17)

Türkü

2 tane : (24, 90)

1.4.1.4. Aruz Ölçüsüyle Yazılan Halk Şiiri Nazım Biçimleri

Divan

12 tane (39, 45/1, 55, 57, 58, 59, 61, 67, 72, 81, 84, 85)

Murabba Tarzında Divan :

8 tane: (42, 46, 65, 80/1, 91, 93, 100, 101)

Musammat Gazel Şeklinde İlahi

1 tane (2, 12)

1.4.2. Divan Şiiri Nazım Biçimleri

Gazel Nazım Şeklinde Yazılanlar

7 tane: (1 ,4, 20, 23, 29, 41, 51)

Kaside

2 tane : (26, 27)

Muhammes

2 tane: (5, 15)

1.4.3. Nazım Biçimleri Bozuk Olanlar

6 tane: (18, 19, 28, 34, 64, 89)

İKİNCİ BÖLÜM

1.CÖNKTEKİ ŞİİRLERİN MUHTEVA AÇISINDAN İNCELENMESİ (DİNİ-TASAVVUFİ AÇIDAN İNCELENMESİ)

1.1. Din

1.1.1.Allah

Esma-yi Hüsna olarak bilinen isimlerinden kullanılanlar şunlardır:

Allah, Bari, Rahman, İlah, Mevla, Yaradan, Rab, Huda, Hû, Gani, Halik, Gaffar, Kadir, Cenab-ı Kibirya, Lem-Yezel, Emr-i Sultan, Zü'l-Celal,  udretu'llâh, Hz.Yezdan

Şiirlerde Her işin Allah'la başladığını ve O isterse her işimizin gerçekleşebileceğini anlatmaktadır. Her şeyden Allah'ın üstün olduğunu anlatmaktadır. Allah'tan umudun kesilmemesi gerektiği anlatılmaktadır.Allah'ın daima dilekte bulunanın yardımcısı olduğu anlatılmaktadır.

İşüñ olmak **Allâh** öğüdüdür (2/2/2)

Luţfıñla kıl **Allâh** vaşlıñ (8/5/2)

 Aşık seni **Allah** kande bula (8/1/2)

Senden kerem **Allah** senden  atâ (8/2/1)

Yâ Rabbe-nâ **Allah** yessir le-nâ (8/2/1)

Saňa **Allâh** lâyıķ  amel (8/4/2)

 İbâdet eyle **Allâh**'a (10/2/2)

Bir **Allâh**'ı seven kişi (13/1/1)

Allâh'dan umudum var (21/4/2)

 Aşık oldum ben **Allâh**'ıñ adına (30/1/1)

Allâh Allâh deyür, anam, tağları [ imānım] (30/5/3)

Baňa yardım ider H azret-i **Allâh** (32/21/2)

Başımız bağlu bizim her işimiz **Allâh**, inan (81/2/2)

Vird ider **Allâh** her dem diline (40/9/2)

Hemi **Allâh**'dan  orkmaz sana bana öl m var (90/2/2)

Bari

Yaratan, yaratıcı(Devellioğlu F.1993)

Allahü teâlânın Esmâ-i hüsnâsından (güzel isimlerinden). Yaradan, yoktan var eden. Yarattıklarını farklı şekiller ve özelliklerle birbirinden ayıran. (Ören,s.56)

Dünyadaki her şeyi O'nun yarattığını, bütün dâ'ıalarını, isteklerimizi O'ndan dilediğimizi anlatmaktadır.

*Allahü teâlâ **Bārī**'dir. (Haşr sūresi: 24)*

Dilerem senden ey **Bārī** (10/6/1)

Bekabillah

Devamlı olan Allah. Varlığının asla sonu olmayan Allah'ın bir sıfatıdır.

Bekābi'llāh oldım el-ḥamdü li'llāh (3/5/4)

Cenâb-ı Kibriyâ

Allah (Devellioğlu , 1993)

Allahü teâlâya mahsûs azamet, büyüklük, üstünlük, yücelik. . (Ören ,s,383)

Bütün kulların dileğini isterken Allah'tan istediğini ve âşıkların da dileklerini ellerini gökyüzüne çevirerek istediğini anlatmıştır.Allah'tan istekler istenirken de gökyüzünün ağladığı anlatılmıştır.

Recâ eyler **Cenâb-ı Kibriyâ**'dan âsımân ağlar (52/5/2)

Emr-i Sultan

Allah olarak kullanılmıştır. Sultan, Allah anlamında kullanılmıştır.

Yüz Şuhuf, Dört Kitâb **emr-i sultânı**ndadır(81/3/2)

Bizi yokdan var iden **sultâna** bağlı başımız(81/1/1)

Fetani Allah

En zeki, anlayışlı, akıllı anlamlarında kullanılmıştır.

Fetānī Allāh olın el-ḥamdü li'llāh (3/4/4)

Gaffar

Kullarının günahlarını affeden, Allah. (Devellioğlu F.1993)

Günah, kusur ve kabahatları çok bağışlayan. (Ören ,s.181)

Şüphesiz ki ben, tövbe eden, imân edip sâlih (iyi) amel işleyen, sonra da hak yolda sebât gösteren ve buna devâm eden kimseyi Gaffârım. (Tâhâ sūresi: 82)

Allah'tan af dilemektedir. Duasının Allah tarafından kabul görmesini ,reddedilmemesini istemektedir.

Redd itme kapuñdan **Ğaffār** Efendim(50/1/1)

Gani

Zengin, varlıklı, bol, doygun, Allah'ın adlarından biri. (Devellioğlu ,F.1993)

Allahü teâlânın Esmâ-i hüsnâsından (güzel isimlerinden). Hiçbir zamanda, hiçbir mekânda, hiçbir hâlde, hiçbir şeye muhtâc olmayan. Allahü teâlâyâ, hiçbir şekilde başkasına muhtaç olmayan manasına Ganiy-yi mutlak da denir. (Ören , s.183)

Gâni'nin daima kullarına yardımcı olduğu, herkesin ibadeti Allah'a yaptığı ve Allah'ın belli bir mekana bağlı olmaması özelliği vurgulanmıştır. Allah'ın insanları ve diğer varlıkları yoktan var ettiğini anlatmaktadır.

Ey lâ yezâl ü lem-yezel **Ğanî** (8/4/1)

Dâ'im yardımcı yaradan **Ğanî** (32/9/2)

Cümleyi yardımcı bu **Ğanî** Hakk'dır (32/22/2)

Öyle bir Kerîm-**Gani** sultâna bağlı başımız (42/3/4)

Cümleniñ ma'bûdı sensin yâ **Ğanî** Perverdigâr (46/2/3)

Mekândan münezzeh ol **Ğanî** Celîl(49/4/2)

Hâşadan şaklasın seni ol **Ğanî** Perverdigâr(61/1/2)

Seni murâda nâ'il eylesün Ol **Ğanî** Perverdigâr(72/5/1)

Yokdan var eyledi ol **Ğanî** sizi(97/3/1)

Hakk

1.Allah, Tanrı. 2.Doğruluk ve insaf 3.Bir insana ait olan şey. (Devellioğlu, 1993)

Vâcib-ül-vücûd yâni varlığı lâzım olan, hiç yok olmayan, dâimâ var olan ve kendisinden başkası yaratmaya lâyık olmayan. (Ören,s,205)

..Allah, Hak'dır. (Müşriklerin) Allahü teâlâdan başka taptıkları bâtıldır (yok olucudur). (Hac sûresi: 62)

Hakk'iñ der-gâhıña sunmışam elim (3/4/1)

Hâzret-i **Hakk**'a oldım cânım (3/5/2)

Zıkr-i **Hakk**'a Hû'ya girmek (5/1/1)

Bu tarîkde olana **Hakk** virmez mi hâlâ cenneti Yâ Hû (4/10/2)

Akıdub abu Emr-**Hak**dan (9/5/1)

Hakk te'âlâ seni sevdi 'âşîleri sevmedi(27/2/1)

Hakk Rasûl'dür bu (9/6/3)
Niçün **Hakk**'dan utanmazsın (10/4/2)
Hakk'a emānet eyle bu cānım (10/6/2)
Hakk'a şükürler kılur (12/1/2)
Kısmetim verici **Hak** (12/2/2)
Hakk kelāmın okuram (12/6/2)
Boyun verüb **Hakk**'a 'ata (14/2/1)
Cümleyi yardımcı bu Ğanī **Hakk**'dır (32/22/2)
Dīni bütün **Hakk**'a Müslimān ararsan gine ben (41/8/2)
Hayrı şerrinden bilürüz **Hakk**'a olunca āfitāb (42/2/1)
Bu dört nesne'i **Hakk** saña 'a'ādur ey gözüm nūrı (43/2/1)
Sabr idüb iste **Hakk**'dan nār-ı aġyāra tayan (45/4/2)
Habīb'i Mi'rāc'a da'vet itdi **Hakk** (49/7/1)
Yatur Der-gāh-ı **Hakk**'a dönderdi **SEMİ** nihān aġlar (52/10/2)
Ey gönül **Hakk**'a 'ibādet kıl mübārek Cum'a gün (55/1/1)
Virmesün **Hakk** kul başına böyle her bār ayrılık (58/1/4)
Hakk'a yalvarup da çok zārī kıldım (60/6/2)
Rūzu mahşerde **Hakk** virdi aña (63/3/3)
Hakk ismini okur bu **REŞİD** (63/5/3)
Kankı dīn **hak** ise aña dönelim (69/3/3)
Hakk yoluna kaşd-ı cānım kara gözlü қоç gibi (72/4/1)
Ey **RECİDİ** hakkı **Hak**ka eylesin Mevlā seni (72/6/1)
Aşla bir **hak** üzre kādī, 'ādil sultān kalmamış (80/4/4)
Ey **NESİMİ** **Hakk** rızāsın söylemek şanıñdadur (81/3/1)
Hakk'a çevirir yönüni (95/3/2)
Hakk yanında kara İblīs'in yüzi (97/3/3)
Hakk seni ögmüş yaratmış kudretile Zü'l-Celāl (101/2/3)
Meger böyle imiş **Hakk**'ın fermānı (102/3/1)
Emr-i **Hakk**'dan ecel cāmı içildi (104/9/1)
Göründi ol cāna **Hakk**'ın dīdārı (104/13/1)

Tutup **Hakk**'ın ol emrine kendiler (104/14/1)
Erenler çağırır yâ **Hakk**, yâ Vedūd (105/2/1)
İşyanım çokdur **Hakk** bilir kendi (106/36/3)
Böyle kıldı **Hakk** 'ahdile amān (107/4/4)
Hakk kıldı 'avkinde bir evlād ihsān (107/3/4)
Hakk Peygamber idi buldı devletin (108/2/1)
Hakk şādān itsün dile şādını (108/7/1)
Bağışlasun ana, **Hakk**, evlādını (108/7/2)
Sevinçle unutdı **Hakk** verdiği (108/7/3)
Rü'yasında geldi **Hakk**'dan bir figān (108/7/4)
Sonra **Hakk** hikmeti beyān olacak (108/9/2)
Açılır Der-gāh-ı **Hakk**'dan yol mübārek Cum'a gün (55/3/4)

Halik

Yaratan, yoktan var eden, yaratıcı, Allah(Devellioğlu F,1993)
Her şeyi taktîr ve tâyin eden, yaratan. (Ören , s. 210)
O öyle Allah ki, **Hâlık**tır, Bâridir (yaratan var edendir), Musavvirdir (bütün varlıklara şekil verendir), Esmâ-i hüsnâ (en güzel isimler) O'nundur. Bütün göklerde ve yerde olanlar O'nu tesbîh eder. OAzîzdir (her şeye gâlib ve her kemâle sâhibdir), Hakîmdir (hikmet sâhibidir). (Haşr sûresi: 24)

O'ndan başka ilâh yoktur. Her şeyin **hâlık**ı ancak O'dur. (En'âm sûresi: 102)

Herkesi yaratan Allah'ın, bağışlayıcı olduğu mısralarda vurgulanmıştır.

'Aşıkları **Hâlık** halk itdi neden (49/2/1)

Hâlıkı insāna ne itdi kerem (49/3/1)

Şorarsaň **Hâlık**'ı nedir bilmem (49/6/2)

Hazreti Yezdan

Cenab-ı Hak (Mecusilerce) Hayırları yaratan hayır ilahi dedikleri mevhum, mâbud.(Devellioğlu,1993)

Allah anlamında kullanılmıştır.(Çelebi,s.33)

İnsanların kul olarak Allah'a bağlı olduğu anlatılmaktadır.

Ol Velî'dir Hazret-i **Yezdān**'a bağlı başımız (42/1/3)

Hû

Allah, sığınma, yalvarma (Devellioğlu ,F.1993)

Allah’a seslenme olarak kullanılmıştır.

Yâ **Hû** Sultân Hamîd kerâmetli (32/9/1)

Yemîndir bir **Hû** itmek sebebi âhîr (106/3/3)

Huda

Kendisinden güç alınan, günahları affeden,kendisine yönelinen,kendisinden yardım istenen, yaratıcılık vasfını en düzgün şekilde kullanan, emriyle her şeyi var edebilen,kendisine zikirler edilebilen tek varlık Hudadır.(Çelebi,s.19)

Tanrı,Halik,Rabb (Devellioğlu, F.1993)

Varlığı kendinden olup, başkasına muhtâc olmayan Allah. (Ören s.255)

Allah’a şükretmek gerektiği,Allah’ın emrine uymak gerektiğini ifade etmiştir.Allah’ın affedici olduğu ve daima onu zikretmek gerektiği, her şeyi verenin Hûdâ olduğu anlatılmıştır.

Ne ulu devlet ocağ kim **Hudâ**’ya hamd idüb (1/5/1)

Hudâ’nın emrine uyub (2/3/2)

Nefsini **Hudâ**’dan idenler ba’îd (63/5/1)

Çağırırım Ğanî, **Hudâ** (75/4/1)

Çağırırım Ğanî **Hudâ** (94/4/1)

Herkese tecellî eylemiş **Hudâ** (31/4/1)

Bir ednâ kılıyam Bârî **Hudâ**’nın (47/2/2)

Hudâ ömürünü eylesin mezîd (64/5/2)

Çağırırım Ğanî, **Hudâ** (75/4/1)

Olsa taşlarca günâhın ‘af ider Bârî **Hudâ** (55/2/3)

Hudâ’nın biñ bir ismin okuyup zîkr eylerim (58/3/2)

‘Âşıkın dilde merhem it ol **Hudânın** adını (84/3/3)

Verici **Hudâ** değil mi (89/4/2)

Seni baña sehil görmedi **Hudâm** (102/2/1)

Bir ednâ kılıyım Bârî **Hudâ**’nın (103/2/2)

Emir itdi **Hudā**-i Rabbe'l-^cālemīn (63/1/1)

İlahi

Tanrı,Allah,Allah'ım, ey Allah.(Devellioğlu,F.1993)

Allah'tan cennete gitmeyi dilemektedir ve Allah'tan bağışlanmayı istemektedir.

İlāhī koy cennetiñe (13/3/3)

Beklerüz yâ **İlāhī** sen kerem kıl (6/3/3)

Kudretu'llâh

Kudretli olan Allah anlamında kullanılmıştır.Allah'ın hikmetlerinin ,insana bahsettiklerinin çok olduğu anlatılmıştır.

Ḳudretu'llāh çokdur seniñ hikmetiñ(107/2/3)

Lem-Yezel

Zail olmaz, baki, zeval bulmaz. Daimî olan, Allah'ın sıfatlarındandır.
(Devellioğlu ,1993)

Allah'ın sevgilisini güzel yarattığını anlatmaktadır.

Seni güzel yaratmış seni **Lem-Yezel** (71/3/1)

Mevlâ

Efendi,sahip malik,Allah(Devellioğlu,F.1993)

1.Yardımcı ve koruyucu olan Allah.

... Biliniz ki Allah sizin **mevlânızdır**. O, ne güzel **mevlâ**, ne güzel yardımcıdır.
(Enfâl sûresi: 40)

İnsanların yaşadıkları hayatı kaderlerine göredir. Mevlâ eğer kaderini (yazısını) güzel yazarsa kişiye göre güzel bir hayatı vardır. Mevlâ'yı sevenin cana kıymaması gerektiği, kötülük ettiğimizde karşılığını mutlaka Allah'tan bulacağımızı anlatmaktadır.

Derdi verenin de dermanı verenin de Allah olduğunu, Allah'ın bağışlayıcılığının bol olduğu anlatılmaktadır.

Hz. Muhammed'in miraca çıkışı ve bunun sonucunda namaz,oruç gibi ibadetlerin insanlara farz kılındığı anlatılmaktadır.

Bir kısmında ise Mevlâ'nın kudretinden bahsetmektedir. Kudretinden gökleri yarattığı , beşeri aşktan ilahi aşka geçişi anlatılmaktadır. Bunu da Leyla'yı ararken Mevlâ'yı bulmak olarak değerlendirmektedir.

Duanın da bedduanın da Mevlâ'ya edileceğini ,Mükafatın da cezanın da Mevlâ tarafından verileceğini ifade etmiştir.

Ḳādir **Mevlām** yazmış yazım bir ḳara(16/2/1)

Mevlā'yı seversen gel ḳıyma cāna(16/7/4)

Hüve'llāh Hū **Mevlām** Hū (17/1/5) (17/2/5) (17/3/2) (17/4/3) (17/5/5) (17/6/5)
(17/7/3)

Ḳadīr **Mevlām** güldürmediñ yüzümi (24/6/3)

Mevlā derdin virmiş aña lāyık (31/6/2)

Babama itdügümi **Mevlā**'dan buldun (32/7/3)

Belki **Mevlām** bize imdād eyler (37/5/3)

Ṣay itdim 'aqlımı görünce **Mevlā**'yı (40/5/3)

Verdi **Mevlām** derdi ḳulına (40/9/3)

Hāṣa maḥrūm ḳoya mı çoḳdur **Mevlā**'nñ keremi Yā Hū (4/6/2)

'Arafāt Ṭaḡları yüceden yüce **Mevlām** naṣīb yā dōs (28/3/2)

Mevlām nasib itsin bizde varınca (28/5/2)

Mi'rāc'dan hediye ne itdi **Mevlā** (49/8/1)

Ṣalevāt beṣ vakıtde indirdi **Mevlā** (49/8/3)

Ṣāniyen maḳṣūdım 'aşḳ-ı **Mevlā**'dır (50/2/2)

Mecnūn, Leylā dirken **Mevlāsın** buldı (50/3/3)

Ṣıdkıle **Mevlām** deyince ol mübārek Cum'a gün (55/2/4)

Bu devleti **Mevlām** her ḳula virmez(68/4/3)

Ey **RECİDİ** ḥaḳḳı Haḳḳa eylesin **Mevlā** seni(72/6/1)

Ḳadir **Mevlām** ḳudretinden gökleri var eyledi(84/2/1)

Ḳadir **Mevlām** ḳullarıçün yaratdı bünyādını(84/3/2)

Rūz-ı maḥṣerde ṣikāyet iderim **Mevlā**'ya ben(59/4/4)

Yüri Leylā ben **Mevlā**'yı bir buldım (60/1/4) (60/2/4) (60/3/4) (60/4/4) (60/5/4)
(60/6/4)

Mevlā ile ḳurulmuş benim mezarım (60/4/2)

Ben **Mevlā**'yı görür oldum düşümde (60/5/3)

Mevlām eksicegüm kim sen yetür (79/3/2)

Saña kemlik iden **Mevlā**'dan bulsun (87/3/2)
Kadir **Mevlām** seniñ hikmetiñ çokdur (97/1/1)
Ol Ğanī **Mevlā**'ya şaldım sulţānım seni (101/1/4)
Atamız **Mevlā**'dan bir anadan dogduk (102/4/3)
Üç ay temām bugün ayırdı **Mevlām** (102/2/2)
Mecnūn'ıñ şıgındığı Ğanī **Mevlā**'ya (104/3/3)
Haţādan şaklasun **Mevlām** anları (105/1/2)

Mucib

İcabeden, lâzım gelen, gereken gerektiren, sebep vesile, Allah (Devellioğlu, 1993)

Kullarının duâlarını kabûl eden manasına Allahü teâlânın Esmâ-i hüsnâsından. Alah'ın derdlere çare ve her işi kolaylaştıran olduğu ifade edilmiştir. Yessir merâmım [**Mucib**] (8/5/3)

Rabb

Efendi, sahip (Devellioğlu, F.1993)

Sâhib, mâlik, terbiye eden. (*Ören*, s.608)

De ki; Allah her şeyin rabbi iken, hiç ben Allah'tan başka rab mı isterim? Herkesin kazanacağı ancak kendine âittir. Hiçbir günahkâr, başkasının günâhını çekmez. Sonunda dönüşünüz Rabbinizedir. O vakit Allah, dünyâda ayrılığa düştüğünüz şeyleri size haber verecektir. (En'âm sûresi: 164)

Allah bütün göklerin ve yerin ve aralarındakilerin rabbidir. O hâlde O'na ibâdet et ve O'na ibâdet etmekte sabret... (Meryem sûresi: 65)

Her işi kolaylaştıranın Allah olduğu, zulmet içinde kalanın da yardımcısının Allah olduğu, Hz. İbrahim'in Allah'tan evlat istemesi ve evladını Allah'a kurban etme sözünü verişini anlatılmaktadır.

Yâ **Rabbe**-nâ yessir le-nâ (8/3/2)

Yâ **Rabbe**-nâ yessir le-nâ (8/4/4)

Sayy-ı zulmet içre kaldım yâ **Rabbe**'l-âlemîn (46/1/3)

Esîrgeyüb yâ **Rabb** öksüz kulumu (18/2/3)

Korlucağım budur ammâ Tāmu ola mı Yâ **Rab** (27/5/2)

Kalbine ilhām bırak yâ **Rabb** yārim söylesin (61/1/4) (61/2/4) (61/3/4) (61/4/4)

Sen bilürsin benim hâlimi yâ **Rabb** (107/4/1)

Bir evlât kerem it ‘âlemi yâ **Rabb** (107/4/2)

Saňa kurbân idem gülümi yâ **Rabb** (107/4/3)

Rahman

Dünyada her canlıya mü'min, kâfir ayırt etmeksizin herkese merhamet eden Allah,Allah'ın isimlerinden(Devellioğlu ,1993)

"Dünyâda dost olsun düşman olsun, lâyük olsun olmasın, mü'min olsun kâfir olsun bütün yaratıklara rızık ve sayısız nîmetler veren" manasında Allahü teâlânın Esmâ-i hüsnâsından (güzel isimlerinden).(Ören,s.613-614)

Rahmânın kulları, yer yüzünde gönül alçaklığı ve vakar ile yürürler. Câhillер kendilerine sataştığı zaman onlara "sağlık, esenlik size" gibi güzel sözler söyleyerek doğruluk ve tatlılıkla gûnahtan sakınırlar. (Furkan sûresi: 63)

Allah'ın Merhamet edici olduğunu, her işin ondan başlayıp ondan bittiğini ,kötülüğü istemediğini anlatmak için de şeytanı kovduğunu ifade etmektedir.

Âh ‘Osmân Bâşâ der ki şâhibim **Rahmân** (11/1/1)

Mağfirât irişdir **Rahmân**'a kaldım (40/9/4)

Şeytân der-gâhından çıkardı **Rahmân** (49/3/3)

Nâmımı muhric-i ‘Arş-ı **Rahmân** ‘aşkına koyvir beni (72/5/2)

Settar

Örten, Allah, Ayıpları örten, bağışlayan Allah. (Devellioğlu F.1993)

Qâdir, Qayyûm'ın **Settâr** Efendim(50/1/3)

Sübhan

Allah. (Devellioğlu ,1993)

Allah'ın insana istediklerini parasız verdiği anlatılmıştır.Her şekilde başımızın Allah'a bağlı olduğu anlatılmıştır.

Her neden isterisem virür ol Gânî **Sübhân** aqçasız (1/7/2)

Huşûşâ sırr-ı **Sübhânî** (9/2/3)

İsmi biñ bir kendi bir **Sübhân**'a bağlı başımız (42/1/3)

Tanrı

Allah anlamında kullanılmıştır.Allah sözünün insana huzur verdiği anlatılmıştır.Yaratılan bütün varlıkların bile Allah bildiği anlatılmıştır.Allah'ın selamını kimseden esirgememek gerektiği,Her murat için Allah'a yalvarıldığı anlatılmıştır.

Cân şafâlar buldı **Ṭarnı** sözünden (3/2/2)

Ṭavuk **Taṣnı**sın bilür (12/1/1)

Şağa şola **Taṣnı** selâmın kimseden etmez dirîğ (93/1/3)

Yalvarup **Taṣnı**'ya murâdı içün (108/10/2)

Vedûd

Çok muhabbatlı çok şefkatli. (Allah'ın sıfatlarından) (Devellioğlu,1993)

Bütün yarattıklarına ihsân eden, onlara iyilik ve ihsân etmeyi seven, beğenen Allahü teâlâ. (Ören , s,823)

Allah'ın geceyi ve gündüzü yarattığını, bu da insan gönlü için keder ve üzüntüyle birlikte aydınlık olarak değerlendirilmektedir.

Rûzu şeb vird'i dilde yâ **Vedûd** (63/5/4)

Erenler çağırır yâ Hakk, yâ **Vedûd** (105/2/1)

Yaradan

Evrendeki bütün canlıları meydana getiren, Allah.Burada da sevdiklerimizin de Allah'tan geldiği anlatılmaktadır.

Yaradandan yâran geldi tayandı (16/4/4)

Zül-Celâli Ve'l-İkrâm

Ululuk sahibi olan Allah.(Devellioğlu .1993)

Kemâl mertebesinde (noksansız, kusursuz) şeref, kerem (ikrâm, ihsân, iyilik) celâl (büyüklük ve şeref) sâhibi olan, kereminden yarattıklarına ihsân eden. (Ören ,s.863)

Allah'ın noksansız olduğunu ve yarattığını bu sıfatına uygun yarattığından bahsedilmiştir.

BÜKÂ'İ iltimâs eyler **Zü'l-Celâl**(50/4/1)

Bâreke'llâh hûb yaratmış kadrini **Zü'l-Celâl**(100/1/1)

Zü'l-Kemâl

Allah anlamında kullanılmıştır.Şair gece ve gündüz muradının Allah olduğunu anlatmaktadır.

Murâdı rûzu şeb budur **Zü'l-Kemâl** (50/4/2)

Nehy-İ Münker, Emr-İ Ma'ruf

Şeriatın emirlerine uygun emir ve yasaklarına göre yaptırmama.(Devellioğlu F.1993)

Emr-İ Ma'ruf

Dinde emredilen şeyleri öğretmek, yaptırmak. (Ören ,s.137)

Ey mü'min kullarım! Emrettiğim işleri, ibâdetleri yapar ve emr-i ma'rûf ve nehy-i münker eder iseniz, (günahlardan, kötülüklerden alıyorsanız) başkalarının yoldan çıkması size zarar vermez. (Mâide sûresi: 108)

Nehy-İ Anil Münker

Günahlardan ve kötülüklerden sakındırmak, alıkoymak. (Ören , s, 581)

Erkek ve kadın bütün mü'minler, birbirlerinin yardımcılarıdır: Emr-i mâruf nehy-i anil münker yaparlar, namazı gereği üzere kılarlar, zekâtı verirler, Allah'a ve Resûlüne itâat ederler. İşte bunları muhakkak sûrette Allah rahmetiyle bağışlayacaktır...(Tevbe sûresi: 71)

Bütün kulların Allah'a bağlı olduğunu ifade etmektedir.

Emr-i ma'rûf, nehy-i münkere bağlı başımız (81/1/2)

1.1.2.Melekler

1.1.2.1. Azra'il

1.Ölüm Meleği (Devellioğlu F,1993)

2. Dört büyük melekten biri. Rûhları almakla vazîfeli melek, melek'ül-mevt, ölüm meleği de denir. (Ören,s.52)

Ölüm Meleği, Kerrûbiyyûn denilen dört büyük melekten biri olup (Diğer üçü Cebrail, İsrail ve mikaildir.) canlıların ruhunu almak için görevlendirilmiştir. Melekü'l-Mevt (Ölüm Meleği) de denir.

Rivayete göre Allah Hz. Adem'i yaratacağı zaman sırasıyla bu dört meleğe yeryüzünün çeşitli bölgelerinden toprak almalarını söylemiş, ilk üçü toprağın

yalvarmasına ve inleyişine dayanamayıp elleri boş dönünce sıra Azrail'e gelmiş .Azrail yere bunun bir emir olduğunu ve Allah'ın emrini yerine getirmek zorunda bulunduğunu söyleyerek ,onun yalvarmalarına önem vermeden toprağı alıp getirmiş. Allah da bundan sonra onu can alıcılık ile görevlendirmiş. (Pala İskender. 1995. s.66)

Burada Azraili hoş karşılamaktadır. Bu da şairin ölüme bakış açısının güzel olduğunu anlatmaktadır. Azrail can almasını kişinin kendinden geçmesine benzetmektedir. Ancak kendinden geçmek bazen geçicidir, ölüm halinde ise kalıcıdır. Ancak şair zaman zaman ölümü kovarak durumdan hoşnutsuzluğunu da ifade etmektedir.

‘Azrā’īl [sen] hoş geldin (17/1/1)

Git ‘Azrā’īl karşımdan (17/2/3)

‘Azrā’īlim el-amān (17/3/3)

Git ‘Azrā’īl karşımdan (17/5/3)

‘Azrā’īl [ol] sen misiñ (17/6/1)

Git ‘Azrā’īl karşımdan (17, 2/7/3)

‘Azrā’īl gelince gül suna benden (39/1/3)

‘Azrā’īl elinden olmuş mestāne (83/1/3)

‘Azrā’īl aldı ol şirīn cānı(102/3/3)

1.1.2.2.Cebraîl

Peygamberlere emir ve vahy’e vâsita ve memur olan dört büyük melekten biri. (Devellioğlu , 1993)

Dört büyük melekten biri. Peygamberlere vahy getirmek, onlara Allahü teâlânın emir ve yasaklarını bildirmekle vazîfeli melek. Buna Cibrîl, Rûh-ul-emîn, Rûh-ul-kuds, Nâmûs-ı ekber de denir. (Ören ,s.84)

Gerçekten Cibrîl, Kur’ân-ı kerîmi, Allahü teâlânın izniyle senin kalbine indirdi (Bekara sûresi: 97)

Cebra’îl tercümân oldu Mî’râc’a varmak içün (27/3/1)

Kur’ân “**Tekûnâ hâzîhî**” itdi **Cebra’îl** (49/4/1)

1.1.2.3.Melek

1. Allah'ın halleri diğer canlılara benzemeyecek şekilde nurdan yarattığı varlıklar. 2. Yüzü huyu çok güzel olan çok temiz olan kimse. 3. Kadın adı. (Devellioğlu,1993)

Allahü teâlânın nûrdan yarattığı gözle görülmeyen mâsum (kötülüklerden korunmuş) varlıklar. Çokluk şekli, melâike'dir. (Ören ,s,451)

Melekler Allah'ın sözünün önüne geçmezler. Hep O'nun emri ile hareket ederler. (Enbiyâ sûresi: 27)

O'nun (Allahü teâlânın) katındaki melekler, kendisine ibâdet etmekten ne kibirlenirler ne de yorulurlar. Gece gündüz hep Allahü teâlâyı tesbîh ederler, usanmazlar. (Enbiyâ sûresi: 19,20)

Âşık sevgilisini meleğe benzetmiştir. Şair sevgilisini zaman zaman meleğe benzetmiş ,zaman zaman da melek kelimesini gerçek anlamıyla kullanarak insanların etrafında sürekli meleklerin olduğunu ifade etmiştir.

Melekler bakmaşun bırak saçımı (19/3/2)

Bilmem **melek** midir bilmem hūrī (33/5/1)

Melâ'ikler dört yanımda dönmede (40/4/3)

Bilmem **melek** midir bilmem hūrī (34/5/1)

Bilmem **melek** midir bilmem hūrī (34/2/1)

Rûzı baş üzre tûrdı bir **melek** (49/7/3)

Peygamber mi evlâ **melek** mi evlâ (49/8/2)

Melâ'ikler duyar âhı fiğânımı gökde kan ağlar (52/4/2)

SÛRÛRÎ sevdiğim bir **melek**-sîmâ (54/4/1)

Kuşadır etrâfını cümle **melek**ler bî-temâm (55/3/2)

Ey Elif kâmetli dil-ber ey **melek**-sîmâlı yâr (61/1/1)

Bir **melek** yavrusı dünyâya geldi (68/3/4)

Didi **melek** hasret misiñ yüzüme (104/7/1)

Gökde **melek** yirde insân ağladı (107/2/3)

Be hey **melek** nice geldiñ yanıma (104/6/2)

Gökde **melâ'ikeler**, hevâda kuşlar (104/18/2)

1.1.3.Kitaplar

1.1.3.1. Kur'an, Nüsha-i Kübra, Kelamullah

Allahü teâlânın Cebrâil aleyhisselâm vâsıtasıyla Muhammed aleyhisselâma yirmi üç senede Arabça olarak indirdiği, bize kadar ilk nâzil olduğu şekilde tevâtürle, yalan söylemeleri mümkün olmayan üstün vasıflı insanların bildirmeleri ile gelen ve Mushaflarda yazılı olup, okunması ile ibâdet edilen, hiçbir kimsenin bir benzerini getiremediği ve getiremeyeceği son ilâhî kitap. (Ören ,s.394)

De ki, insanlar ve cinler birbirlerine yardımcı olarak, (belâgat, güzel nazm ve kâmil manada) bu Kur'ân-ı kerîmin bir benzerini ortaya koymak için bir araya gelseler, yemîn olsun ki, yine de benzerini ortaya koyamazlar. (İsrâ sûresi: 88)

Kur'ân-ı kerîm için, bu sihirdir, bu ancak bir insan sözüdür, dedi. İşte bunu söyleyen, şiddetli bir ateş içinde, Cehennem'e atacağım. Şiddetli ateşin ne olduğunu sen ne bilirsin? O, (içine girenleri) ne çıkartır, ne azâbdan vaz geçer. İnsanın derisini karartır, yakar. Orada on dokuz (azâb yapan melek) vardır. (Müddessir sûresi: 24-30)

Artık dünyada parasız hiçbir şeyin yapılmadığını anlatmaktadır. Ölünün ruhu için bile Kur'an'ın parayla okunduğunu, devrin çıkar devri olduğunu anlatmaktadır. Devrin din açısından kötü olduğunu , Kur'an'ı dinleyen bile olmadığını ifade etmiştir. Ancak bazı şiirlerde ise Kur'an'a bağlılığı anlatmaktadır.

Rûhı için okumazlar saña **Ḳur'ân** akçasız (1/2/2)

Biri İncîl, biri Tevrat, biri Zebûr, biri **Furkân** (43/3/2)

Diñleyen yokdur Eḥādîş, Ḳavl-i **Ḳur'ân** kalmamış (80/2/4)

Bir gün de ĩmānile **Ḳur'ân** da ḳalkar (80/5/2)

Levh-i Maḥfûz'da yazılan bil ki Bi'smi'llāh'dır (84/2/3)

Ehl-i taḳvā ḥāfız-ı **Ḳur'ân** ararsan gine ben (41/1/2/2)

İncîl, Tevrât, Zebûr, **Ḳur'ân**'a baḒlu başımız (42/2/4)

Nüşḥa-i Kübrā vücûdum 'İlmü'l-Esmā benim (45/2/3)

Ḳur'ân "Tekûnā ḥāzîhî" itdi Cebrā'îl (49/4/1)

Yirde insān gökde melek Dört Kitāb **Ḳur'ân** içün (72/3/1)

Biz Mü'min-i bi'llāhuz **Ḳur'ân**'a baḒlu başımız (81/1/3)

Büsbütün kenz-i ma'rifet bildik **Kelāmu'llāh**, inan(81/2/3)

Ḥazret-i **Ḳur'ân**'daki esrāra baḒlu başımız (81/2/4)

Bir güzeller şâhı gördüm Āyet-i **Ḳurʾān** yazar (91/1/1)

Eyler hayır duʿâlarda inen **Ḳurʾān** yazar (91/3/4)

İtîkādım vardır ʿazîm **Ḳurʾān**'a (97/2/2)

Oğurlar zî-şânında Āyet-i **Ḳurʾān** (105/3/2)

1.1.3.2.Yüz Dört Kitap

Dört büyük ilâhî kitab dışında gönderilen kitapçıklar, formalar. Peygamberlere (aleyhimüsselâm) Allahü teâlâ tarafından gelen yüz dört kitaptan ilk yüz tânesi. Yüz suhûftan, on suhûfu hazret-i Âdem'e, elli suhûfu Şit aleyhisselâma, otuz suhufu İdrîs aleyhisselâma, on suhûfu İbrâhim aleyhisselâma inmiştir. Bunların hepsini Cebrâil aleyhisselâm indirmiştir. (Muhammed bin Kutbüddîn) (Ören ,s,696)

Yüzdört kitabında okunduğunu ve yüzdördünün de Allah'ın emriyle gönderildiği anlatılmaktadır. Kul olarak ise dört büyük kitaba inanıldığı anlatılmaktadır.

Zâhiri bâtın bâbında okunur **Yüz dört Kitâb** (42/2/2)

Yüz Şuhuf, Dört Kitâb emr-i sultânındadır (81/3/2)

1.1.3.3.Dört kitap

1.1.3.3.1.İncil

Allahü teâlânın, İsa aleyhisselâma gönderdiği ve sonradan tahrif edilen, aslı değiştirilmiş olan mukaddes kitab. (Ören,s.306)

1.1.3.3.2.Tevrat

Dört büyük kitabdan biri. Allahü teâlâ tarafından Mûsâ aleyhisselâma gönderilen ilâhî kitab.(Ören,795)

1.1.3.3.3.Zebûr

Dört büyük kitabdan biri. Dâvûd aleyhisselâma indirilen mukaddes kitâb.(Ören,852)

Şair şiirinde dört büyük kitaptan bahsetmiştir. Ancak İncil,Tevrât, Zebûr ve Kûr'ân'ı beraber almış,ve sadece isim olarak yer almıştır.Bazı şiirlerde Kûr'ân, diğer isimleriyle anılır.Burada da Furkan ismi ile anılmıştır.

İncil, Tevrât, Zebûr, Ḳurʾān'a bağlı başımız(42/2/4)

Biri **İncil**, biri **Tevrat**, biri **Zebûr**, biri **Furkân**(43/3/2)

1.1.4.Sureler, Ayetler Ve Hadisler

1.1.4.1. Ankebut Suresi

Ankebût sûresi, Mekke-i mükerrermede nâzil oldu (indi). Altmış dokuz âyet-i kerîmedir.

Sûrede; putlara ve diğer güçsüz varlıklara tapanların hâlleri, onların dünyâlık elde etmek için kurdukları tuzak ve gayretleri, ankebût denilen örümceklerin pek zayıf olan ağına benzetildiğinden, Ankebût kelimesi, bu sûreye isim olmuştur.

Sûrede, mü'minlerin (inanınların) Allah yolunda bâzı sıkıntılara uğrayacaklarına, bunun, kendileri için dünyâ ve âhirete âit fâidelere vesîle olacağına işâret olunmakta, bâzı peygamberlerin kıssaları kısaca anlatılarak, onların Allah yolundaki fedâkarlıkları ve neticede muvaffak oldukları gözler önüne konulmakta, Kur'ân-ı kerîmin büyük bir mûcize olduğu ve insanlık için fazîlet vesilesi olduğu beyân edilmekte, İslâmiyet'e cephe alanların acı sonları bildirilmekte, müslümanların, âhirette ebedî nîmetlere kavuşacakları müjdelanmekte, Allah yolunda çalışanların emeklerinin boşa gitmeyeceği, büyük mükâfatlara nâil olacakları ve daha başka hususlar bildirilmektedir. (Ören , s,36)

(Habîbim) *Namazı vaktinde şartlarını yerine getirerek kıl. Çünkü namaz insanı, aklın ve dînin beğenmediği ve yasaklanan her şeyden men eder, alıkor. (Âyet-45)*

Müşrikler, ne olur rabbinden (Muhammed'e (aleyhisselâm) nübüvvetine delâlet eden İsa aleyhisselâmın sofrası, Mûsâ aleyhisselâmın asâsı gibi) mu'cizeler indirilmiş olsaydı dediler. (Ey Habîbim!) Sen onlara de ki, mu'cizeler, Allahü teâlânın kudreti ve irâdesi ile olur. (Ne zaman ve nasıl isterse öyle yaratır. Bunları yapmak benim elimde değildir.) Doğrusu ben ancak O'nun azâbını size tebliğ edici, haber vericiyim. Kur'ân gibi bir kitâbı sana indirmiş olmamız, onlara (mu'cize olarak) yetmez mi? Bunda, inanan kavim için, rahmet ve nasîhat vardır. (Âyet: 50-51)

Her canlı, ölümün tadını tadacaktır. (Âyet: 57)

“Ankebût-âsâ yapılmış âşiyânım yakdılar (67/3/1)

1.1.4.2. Duhâ Sûresi

Kur'ân-ı kerîmin doksan üçüncü sûresi. Duhâ sûresi, Mekke-i mükerrermede inmiştir. On bir âyet-i kerîmedir. Birinci âyet-i kerîmede duhâyâ (kuşluk vaktine) yemin edildiği için bu kelime sûreye isim olmuştur. Rivâyete göre, bir müddet vahy gelmemişti. Bu sebeble Peygamber efendimize inanmayanlar;"Rabbi Muhammed'i terk

etti, O'na darıldı" diyerek Peygamber efendimizi üzmeye, müslümanlar arasında fitne çıkarmaya çalışıyorlardı. O zaman bu sûre nâzil oldu. Nüzûl (iniş) sebebi olarak başka rivâyetler de vardır.

(Ey Muhammed!) *Âhiret senin için dünyâdan daha hayırlıdır. Rabbin sana râzı oldum deyinceye kadar, her istediğini verecek. (Âyet: 4-5) Rabbinin nîmetlerini an, anlat. (Âyet: 11)*

Duhâ Sûresi

Kuşluk vakti. Oruç zamânının yâni imsak ile iftar vakti arasındaki müddetin dördte birinin tamam olmasından itibâren başlayan vakit. (Ören,s,117)

Ki “**Ve’d-Duhâ**”¹ saña lâayık “**E lem neşrah**”²((26/7/1)

Biri “**Ve’d-Duhâ**” değil mi(89/1/3)

1.1.4.3. Fetih Sûresi

Kur’ân-ı kerîmin kırk sekizinci sûresi. Fetih sûresi, hicretin altıncı yılında Hudeybiye andlaşması dönüşünde Mekke ile Medîne arasında nâzil oldu (indi). Yirmi dokuz âyet-i kerîmedir. İslâmiyet'in yakında elde edeceği fethi, başarı ve zaferi müjdelediğinden Sûret-ül-Fetih denilmiştir. Sûrede; Peygamber efendimiz ve mü'minler için verilen ve verilecek olan nîmetler, münâfıkların ve müşriklerin uğrayacağı azâb hatırlatılmakta ve cihâddan geri kalanlar ve daha başka konular anlatılmaktadır.

(Habîbim) *biz seni mü'minlerin (İnananların) îmânına, kâfirlerin (inkar edenlerin, inanmayanların) küfrüne (inkârına) şâhid, mü'minleri Cennetle müjdeleyici, kâfirleri de Cehennem ateşi ile korkutucu olarak gönderdik. (Âyet: 8)*

Kim Allah'a ve peygamberine îmân etmezse, inanmazsa, muhakkak ki biz o kâfirler için pek şiddetli bir azab hazırladık. (Âyet: 13)

Etrafında hâfızlar “**İnnâ feteħnâ**”³(104/19/3)

1.1.4.4. İhlas Suresi

Kur’ân-ı kerîmin yüz on ikinci sûresi. Tevhîd, Tefrîd, Tecrîd, Necâd, Vilâyet ve Mârifet sûresi de denilmiştir. İhlâs sûresi, Mekke'de nâzil oldu (indi). Dört âyet-i kerîmedir. Sûrede; İslâm dîninin tevhîd (Allahü teâlâyı bir bilme) inancı en özlü ve en anlamlı şekilde ifâde edilmiştir.

¹ Ve’d-Duhâ Sûresi, 1. Âyet-i Kerîmesi.

² İnşirâh Sûresi, 1. Âyet-i Kerîmesi'nin başı.

³ Kur’ân-ı Kerîm, Feth Sûresi, 1. Âyet-i Kerîmesi'nin başı.

(Yâ Muhammed!) *de ki: O, Allah birdir, Sameddir. O doğurmamıştır, doğurulmamıştır. Hiçbir şey O'nun dengi (ve benzeri) değildir. (Âyet: 1-4)*

Biri “**Ğul Hüve’llâhü EĞad**”(89/1/2)

1.1.4.5. Leyl Suresi

Kur’ân- kerîmin doksan ikinci sûresi. Leyl sûresi, Mekke'de nâzil oldu (indi). Yirmi bir âyet-i kerîmedir. Geceye yeminle başladığı için sûreye, Sûret-ül-Leyl denilmiştir. Sûrede cömertlik ve cimrilik anlatılmaktadır.

Cehennem ateşinden çok korkan, Allah'ın söz verdiği nîmetlere kavuşmak için, malını Allah yolunda verir. (Âyet: 5)

Kim Leyl sûresini okursa, Allahü teâlâ ona, râzı oluncaya kadar (istediğini) verir ve zorluklardan muâf tutar ve ona kolaylık verir. (Ören ,s.412)

Ğün “**Ve'l-Leyli izâ yağşâ**”⁴ seniñ şanıña gelmiştir. (26/4/1)

1.1.4.6. Necm Sûresi

Kur’ân-ı kerîmin elli üçüncü sûresi.

Necm sûresi Mekke'de nâzil oldu (indi). Altmış iki âyet-i kerîmedir. İlk âyetinde geçen ve yıldız manasına gelen Necm kelimesi sûreye isim olmuştur. Sûrede; mîrâc mucizesi, putların uydurma ilâhlar olduğu, Allahü teâlâdan yüz çevirip, dünyâya kul olanlara itibâr etmemek gerektiği, büyük günâhlardan ve ahlâksızlıklardan kaçanları Allahü teâlânın mağfiret edeceği, günahlarını bağışlayacağı bildirilmektedir. (Ören,s.575-576)

İnsan için (âhirette), ancak dünyâda ihlâsla (Allah rızası için) işlediği sâlih amelleri ve niyeti fayda verir. (Âyet: 39)

Nâzil oldu “**Ve’n-Necmi**” (89 / 1 / 1)

1.1.4.7. Rahman Suresi

Kur’ân-ı kerîmin elli beşinci sûresi. Rahmân sûresi Mekke'de nâzil oldu (indi). Yetmiş sekiz âyet-i kerîmedir. İlk âyet-i kerîmede geçen Rahmân kelimesinden dolayı Sûret-ür-Rahmân denilmiştir. Sûrede; göklerin düzeninden, Allahü teâlânın insanlara olan lütfu ve ikrâmından, insanın yaratılışından, Allahü teâlânın kudretinden, kıyâmet gününden ve o günde isyânkârların cezâlandırılmasından ve inananların kavuşacağı nîmetlerden bahsedilmektedir.

⁴ Ve'l-Leyl Sûresi, 1. Âyet-i Kerîmesi.

Allahü teâlâ, yeri mahlûkât için yaratmıştır. Orada meyvalar ve salkımlı hurma ağaçları vardır. Yapraklı tâneler ve hoş kokulu bitkiler vardır. (Âyet: 10-12)

Şair Peygamberimizi gördüğü zaman yüzünde Allah'ı gördüğünü O'nun bağışlayıcılığını gördüğünü anlatmaktadır.

Kimiler bilmez ki ağıyâra “**Küllü men ‘aleyhâ fân**”⁵(80/4/1)

Nazar kıldım mâh yüzine **Sûre[-i] Rahmân** yazar(91/1/2)

1.1.4.8. Ta-Ha Suresi

Kur'an-ı Kerim'in yirminci suresinin adıdır.İlk ayeti olan Tâ-Hâ şeklindeki mukattaa harflerine Ey Muhammed anlamı verildiği için Peygamberimizden bahseden şiirler ile na'tlarda sık geçer. (Pala İskender.1995.s.517)

Şair sevgilisinin alnında Ta-Ha suresinin yazdığını,yani sevgilisinin Hz. Peygamberimiz olduğunu anlatmaktadır.

Sûre-i Tâ-hâ yazılmış alnına dil-ber senin (100/1/4)

1.1.4.9. Yâsin Suresi

Kur'ân-ı kerîmin otuz altıncı sûresi.

Yâsîn sûresi, Mekke-i mükerremede nâzil olmuştur (inmiştir). Seksen üç âyet-i kerîmedir. Yâsîn diye başladığı için, sûre bu ismi almıştır. Bâzı âlimler, Yâsîn ile murâdın; ey insan veya ey insanların efendisi manasına Peygamberimiz sallallahü aleyhi ve sellem olduğunu bildirmişlerdir. İhlâs ile (Allah rızâsı için) okuyanların dünyâ ve âhiret nîmetlerine kavuşmalarına vesîle olacağı ve okunduğunda vefât etmiş olan müslümanların ruhlarına hediye edildiği için bu sûreye Muammime; îmânın esasları (temelleri) ile ilgili hususları içerisinde bulundurduğu, okuyanların kalblerini tenvîr ettiği, aydınlattığı için, Kalb-ul-Kur'ân gibi isimler de verilmiştir.

Yasin sûresinde, belli başlı konular olarak; Peygamberimizin sallallahü aleyhi ve sellem peygamberliği tasdik edilmekte (doğrulanmakta), inkâr edenle kabul etmeyenler tehdid edilmekte, eski kavimlerin (milletlerin) inkarcı hâllerinden dolayı başlarına gelen azâb ve felâketler anlatılarak, insanlar gafletten uyanmaya dâvet edilmekte (çağrılmakta), bu arada Peygamberimiz de sallallahü aleyhi ve sellem tesellî edilmektedir. Yine bu sûrede Allahü teâlânın kudretinin ve büyüklüğünün eserlerine dikkatler çekilmekte, âhirete inanmayanların ne kadar pişman olacakları, mü'minlerin, inananların ise, pek büyük mükâfâtlara nâil olacakları (kavuşacakları) bildirilmektedir.

⁵ Kur'ân-ı Kerîm, Rahmân Sûresi, 26. Âyet-i Kerîmesi.

Yâsîn, Kur'ân-ı kerîmin kalbidir. Muhakkak o, bütûn dertlere şifâdır. (Ören ,s,838)

Halk arasında ölmek üzere olan veya ölmüş insanlara Ahiret hayatlarında faydalı olması için Yasin suresi okutulmaktadır. Burada da ölmek üzere olduğu için anasından kendisine Yasin okutmasını istemektedir.

Ben ölüyon [anam] bana bir **Yâsîn** okud (90/3/2)

1.1.5. Peygamberler

1.1.5.1 Peygamber(Enbiya,Hâtem-Ül-Enbiyâ)

Enbiya, Peygamber

Allahü teâlânın, emirlerini ve yasaklarını kullarına bildirmeleri için insanlar arasından seçtiği ve kendilerine mucizeler verdiği üstün zâtlara denilmektedir.

Nebîler, peygamberler. Yeni din ile gönderilmeyip, insanları önceki dîne dâvet eden peygamberler Nebî kelimesinin çoğulu. Yeni bir din ile gönderilen peygambere ise, resul denir. (Ören , s.606)

Çünkü onlar (yahûdiler) Allah'ın âyetlerini inkâr etmişler, enbiyâyı haksız yere öldürmüşlerdi. Çünkü onlar isyân etmişler ve aşırı gitmişlerdi. (Âl-i İmrân sûresi: 112)

Enbiyâ Sûresi

Kur'ân-ı kerîmin yirmi birinci sûresi. Mekke'de nâzil oldu (indi). Yüz on iki âyet-i kerîmedir. Sûre, bâzı peygamberlerden (İbrâhim, İshâk, Lût, Süleymân, Dâvûd, Eyyûb, Yûnus ve Zekerîyyâ aleyhimüsselâm) ve bunların kavimlerini îmâna dâvet etmeleriyle ilgili husûslardan bahsettiği için bu adı almıştır. Enbiyâ sûresinde diğer belli başlı konular, Allahü teâlânın birliği, öldükten sonra dirilme ve âhiret hayâtına dâir hükümlerdir. (Ören ,s,140)

Allah'tan başka bir ilâh daha bulunsaydı, âlemdeki nizâm (düzen) bozulur, karma karışık olurdu. (Âyet: 22)

Kıyâmet günü adâlet ölçüsünü ortaya koyarız. Kimseye bir zulüm yapılmaz. Hardal dânesi kadar iyilik eden karşılığına kavuşur. (Âyet: 17)

(Ey habîbim Muhammed aleyhisselâm!) Seni âlemlere rahmet, iyilik için gönderdik. (Âyet: 107)

Çok **Peygam-ber** geldi ammâ kimse şefîc bulmadı(27/3/1)

Nice yüz biñ **enbiyâ** tobra kadar(6/2/3)

Nebîler ser-veridir bu(9/2/4)

Medîne'de yatan **Peygamber**imiz(30/3/3)

Hâtem-Ül-Enbiyâ

Peygamberlerin sonuncusu Hz. Muhammed'e denir.

Allahü teâlâ âyet-i kerîmede meâlen buyurdu ki: *Hz. Muhammed sizin yetişkin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir. Fakat O, Allah'ın Resûlü (peygamberi) ve Hâtem-ül-enbiyâdır (son Peygamberdir). Allah her şeyi hakkıyla bilendir. (Ahzâb sûresi: 40)*

Ben, Hâtem-ül-enbiyâyım (peygamberlerin sonuncusuyum). Benden sonra peygamber gelmeyecektir. Eğer benden sonra peygamber gelseydi, Ömer peygamber olurdu. (Hadîs-i şerîf)

Peygamber efendimizin nûru, Âdem aleyhisselâmdan beri temiz ana ve babalardan (evlâddan evlâda) geçerek asıl sâhibi olan Hâtem-ül-enbiyâya gelmiştir.

Peygamberlik makâmı da dört derecedir. Birincisi Nebîler, ikincisi Resûller, üçüncüsü Ülü'l-azm peygamberler (Âdem, Nûh, İbrâhim, Mûsâ, İsa ve Muhammed aleyhimüsselâm).

Dördüncü derece Hâtem-ül-enbiyâlık derecesi olup, Muhammed aleyhisselâma mahsustur. (Ören ,s,226)

Peygamberimiz Hz. Muhammed(S.A.V.)'in son peygamber olmasından ve bütün insanlığa gönderilmiş olmasından bahsedilmektedir.

Hâtemü'l-Enbiyâ oldu Muştafâ(63/3/2)

Cemî'i'l-Enbiyâ değil mi(89/7/4)

1.1.5.2. Hz. Âdem

Kur'ân-ı kerîmde ismi geçen peygamberlerdendir. Yeryüzünde yaratılan ilk insan ve ilk peygamber, bütün insanların babasıdır.

Muhakkak ki, İsa'nın hâli de (yâni babasız dünyâya gelişi de) Allah indinde, Âdem'in hâli gibidir. Allahü teâlâ onu topraktan yarattı, sonra ona "Ol" dedi, o da (can gelip) oluverdi. (Âl-i İmrân sûresi: 59)

Allahü teâlâ Âdem'i (aleyhisselâm) yeryüzünün her tarafından aldırıldığı topraktan yarattı. Bu sebeple zürriyetinden siyah, beyaz, esmer, kırmızı renkte olanlar

olduğu gibi, bâzıları da bu renklerin arasındadır. Bâzısı yumuşak, bâzısı sert, bâzısı hâlis ve temiz oldu.

Çeşitli memleketlerden getirilen toprakları melekler su ile çamur yapıp, insan şekline koydu. Bu sûret Mekke ile Tâif arasında kırk yıl kalıp (salsâl) oldu. Yâni pişmiş gibi kurudu. Önce Muhammed aleyhisselâmın nûru alnına kondu. Sonra Muharrem'in onuncu Cumâ günü rûh verildi. Her şeyin ismi ve faydası kendisine bildirildi.

Boyu ve yaşı kesin olarak bildirilmedi. Allahü teâlânın emri ile bütün melekler, Âdem'e doğru secde etti. İblis, kibirlenip, bu emre karşı geldi ve secde etmedi. Âdem aleyhisselâm kırk yaşında Firdevs adındaki Cennet'e götürüldü. Cennet'te yâhut daha önce Mekke dışında uyurken, sol kaburga kemiğinden hazret-i Havvâ yaratıldı. Allahü teâlâ onları birbirine nikâh etti.

Yasak edilen ağaçtan unutarak önce Havvâ, sonra Âdem aleyhisselâm yedikleri için Cennet'ten çıkarıldılar. Âdem aleyhisselâm Hindistan'da Seylan (Serendib) adasına, Havvâ vâlidemiz ise, Cidde'ye indirildi. Âdem aleyhisselâm iki yüz sene ağlayıp yalvardıktan sonra, tövbe ve duâsı kabul olup, hacca gelmesi emr olundu. Arafat ovasında Havvâ ile buluştu. Kâbe'yi yaptı. Her sene hac yaptı. Arafat meydanında veya başka yerde, kıyâmete kadar gelecek çocukları belinden zerreler hâlinde çıkarıldı.

Allahü teâlâ tarafından; "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" diye soruldu. Hepsi; "Evet Rabbimizsin" dedi. Sonra hepsi zerreler hâline gelip, beline girdiler. Sonra Şam'a geldiler. Burada çocukları oldu. Neslinden kırk bin kişiyi gördü.

Bin beş yüz yaşında iken çocuklarına peygamber oldu. Çocukları çeşitli dillerde konuştu. Cebrâil aleyhisselâm kendisine on iki kere geldi. Oruç, her gün bir vakit namaz, gusûl abdesti emredildi. Kendisine kitap verilip; fizik, kimyâ, tıp, eczâcılık, matematik bilgileri öğretildi. Süryânî, İbrânî ve Arabî diller ile kerpiç üstüne çok kitap yazıldı. Bir rivâyete göre iki bin yaşında iken Cumâ günü vefât etti. Hazret-i Havvâ da kırk sene sonra vefât etti.

Kabirlerinin Kudüs'de veya Mina'da Mescid-i Hıf'de yâhut Arafat'da olduğu rivâyetleri vardır. (Ören ,s.7)

Âşnâlık eylemez **âdeme** yârân akçasız (1/1/2)

Âdem olmadan kimdir secde iden (49/2/2)

Melekler **Âdem**'e kıldılar sücûd (63/1/2)

Âdem'e igvâ itdi çün İblîs (63/2/1)

Âdem'in alnında yazılan nûrî Bi'smi'llâh'dır (84/1/4)

Neslimiz Hazret-i Âdem ismi 'Abdu'llâh ola (85/3/2)

Âdem melâ'ik degil mi (89/7/2)

1.1.5.3. Hz. Dâvûd

Kur'ân-ı kerîmde adı geçen ve İsrâiloğullarına gönderilen peygamberlerden. Hem peygamber, hem sultân yâni hükümdâr idi. Soyu Yâkûb aleyhisselâmın Yehûda adlı oğluna ulaşır. Süleymân aleyhisselâmın babasıdır. Kudüs'te doğdu. Orada yaşadı ve orada vefât etti. Allahü teâlâ Kur'ân-ı kerîmde meâlen buyurdu ki:

Dâvûd'a Zebûr'u verdik. (İsrâ sûresi: 55)

İnsanın yediklerinin en hayırlısı, iyisi, bileği ile kazanıp yediğidir. Allahü teâlânın peygamberi Dâvûd (aleyhisselâm), elinin emeği ile kazanıp yerdi. (Hadîs-i şerîf-Buhârî) Allahü teâlâ Mûsâ aleyhisselâmdan sonra, İsrâiloğullarına bir çok peygamber gönderdi. Bu peygamberler insanları Tevrât'ın hükümleriyle amel etmeye dâvet etti. Fakat zaman geçtikçe azgınlaşan İsrâiloğulları, Tevrât'ın hükümlerini değiştirdiler, peygamberlerini dinlemediler ve ahlâkları tamâmen bozuldu. Allahü teâlâ Amâlîka kavmi hükümdârı Câlût'u onların başına belâ olarak gönderdi. Câlût İsrâiloğullarını vatanlarından sürüp çıkardı. Daha sonra, Tâlût isimli bir hükümdâr gelerek memleket işlerini ve orduyu düzene koydu. Câlût'un üzerine yürüdü. Tâlût'un ordusunda bulunan ve henüz genç yaşta olan Dâvûd aleyhisselâm Câlût'u öldürdü. Tâlût'un ölümünden sonra, İsrâiloğullarının hükümdârı oldu. Bir müddet sonra Allahü teâlâ onu İsrâiloğullarına peygamber olarak gönderdi. Kendisine İbrânî dilinde olan Zebûr kitâbı verildi.

Hem peygamber, hem sultan yâni hükümdâr idi. İnsanları Allahü teâlânın dînine dâvet etti ve adâletle hükmetti. Kudüs'te Mescid-i Aksâ adı ile Kur'ân-ı kerîmde bildirilen büyük bir mescidin inşâsını başlattı. Mescidin yapılıp bitirilmesi işini oğlu Süleymân aleyhisselâma vasiyyet ederek, yüz yaşında âhirete göçtü.

Allahü teâlâ dağları, taşları, kuşları onun emrine vermişti. Yanık sesiyle Zebûr'u okumaya başladığı zaman, kuşlar havâdan ağaçlara iner, hep birlikte, okunan Zebûr'u tekrar ederlerdi.

Allahü teâlâ Dâvûd aleyhisselâma, demiri ateşe sokmadan ve dövmeden istediği şekli verebilme mucizesi vermişti. Demirden zırh yapar elinin emeğiyle geçinir, devlet hazînesinden bir şey almazdı. Yırtıcı hayvanlar, hazret-i Dâvûd'un huzûruna gelip, ona

tam bir bağıllıkla hizmet ederlerdi. Dâvûd aleyhisselâm her işinde Allahü teâlânın rızasını gözetir, çok ağlar, çok ibâdet ederdi. Bir gün oruç tutar, bir gün iftâr ederdi. Gecenin ancak üçte bir kısmında uyur, geri kalan vakitlerini ibâdet ile geçirirdi. (Ören ,s.107)

Şiirde geçen bu mısradaki Hz. Davud'un Demiri rahatlıkla işleyebildiğinden bahsetmektedir. Hz. Davud'un zırh yaptığı anlatılmıştır.

Herm zırhı yaptı Hâzret-i **Dâvûd**(63/2/4)

1.1.5.4. Hz. Eyyûb

Kur'ân-ı kerîmde adı geçen peygamberlerden.

Allahü teâlâ Kur'ân-ı kerîmde meâlen buyurdu ki:

Nûh'a ve ondan sonraki peygamberlere vahy ettiğimiz ve İbrâhim'e, İsmâil'e, İshâk'a ve Yâkûb'a, evlâdlarına, İsa'ya, Eyyûb'a, Yûnus'a, Hârûn'a ve Süleymân'a vahy eylediğimiz ve Dâvûd'a Zebûr verdiğimiz gibi (Habîbim) şüphesiz sana da biz vahyettik. (Nisâ sûresi: 163)

Bir kimse Resûlullah'ın sallallahü aleyhi ve sellem mescidine girdi ve Eyyûb aleyhisselâm ile ilgili bâzı sorular sordu. Peygamber efendimiz ağladı ve buyurdu ki: *"Allahü teâlâyâ yemîn ederim ki, Eyyûb (aleyhisselâm) belâdan inlemedi, sızlanmadı. Ayakta namaz kılmak istedi. Duramadı düştü. Hizmette kusur görünce; "Bana gerçekten hastalık isâbet etti." dedi. (Hadîs-i şerîf)*

Hazret-i Eyyûb, insanların en uysalı, en sabırlısı ve en çok gadabını (öfkesini) yenen idi.

Hazret-i İshâk'ın oğlu İys'in neslindendir. Şam civârında yaşayan İsrâiloğullarına peygamber gönderildi. Onları Allahü teâlâyâ îmân etmeye ve ibâdete çağırdı. Bu uğurda çok zahmet çekti. Kendisine yedi kişi îmân etti. Malı ve serveti çok olan Eyyûb aleyhisselâm Allahü teâlâyâ çok şükrederdi. Allahü teâlâ onu imtihan etmeyi diledi. Mallarını, çeşitli vesîlelerle elinden aldı. Oğullarının bir zelzele ile canlarını aldı. Şeytanın değişik sûretlere girerek ona vesvese vermeye çalışması karşısında şükür, sabır ve metânetinden hiç bir şey eksilmedi. Daha çok sabır ve şükretmeye başladı. Allahü teâlâ onun bedenine hastalık vererek imtihan etmeyi murâd etti. Eyyûb aleyhisselâmın hastalığı gün geçtikçe şiddetlendi. Hanımı Rahime hâtundan başka bütün yakınları ve dostları onu terk ettiler. Hanımı onu şehrin dışına çıkararak hizmetine devâm etti. Hazret-i Eyyûb hastalığına rağmen, gelip geçen insanlara Allahü teâlâyı hatırlatarak

sabır ve şükrü tavsiye etti. Yedi yıl dert ve belâ içinde kaldığı hâlde, hâlinde hiç şikâyet etmedi. Sabrı darb-ı mesel oldu. Allahü teâlâ onu tekrar sağlığına kavuşturdu. Hastalıktan kurtulduğu gecenin seherinde âh edip ağladığında, sebebi soruldu. Her gece seher vaktinde "Ey bizim hastamız, nasılsınız?" diyen sesi artık duymaz oldum. Onun için ağlıyorum" buyurdu. Malları kendisine yeniden ihsân edildi. Vefât eden çocukları kadar çocuğu oldu. Ömrünün sonunda en olgun evlâdı olan Havmel'i vasî tâyin etti. Vefât ettiğinde techîz ve tekfininin (kefenleme) onun tarafından yapılmasını vasiyet etti. Yüz kırk yaşında iken Şam civârındaki Beseniyye denilen yerde vefât etti. Kabri oradadır.(Ören,s.152,153)

Eyyûb gibi derde giryân ağladı(104/1/2)

Cem' oldı **Eyyûb**'a kırklar, yediler(104/23/2)

1.1.5.5. Hz. İbrâhim (Hz. Halil)

Kur'ân-ı kerîmde ismi bildirilen peygamberlerdendir.

(Ey Resûlüm!) *Kitabda* (Kur'ân-ı kerîmde) *İbrâhim'in kıssasını anlat. Çünkü o siddîk* (doğruluğu tam) *bir peygamber idi... (Meryem sûresi: 41)*

Biz (ergenlik çağına ulaşmadan) *önce İbrâhim'e tevhide ve putlara tapmaktan sakınmaya yol bulabilecek rüştünü verdik. Biz onun buna lâyık olduğunu biliyorduk. (Enbiyâ sûresi: 51)*

Ben babam (dedem) *İbrâhim'in duâsı, kardeşim İsa'nın müjdesi ve annemin rüyasıyım. (Hadîs-i şerîf)*

Keldânîlerin memleketi olan Bâbil'in doğu tarafında ve Dicle ile Fırat nehirleri arasındaki bölgede doğdu. Babası mü'min olan Târûh'tur. Âzer, amcası ve üvey babasıdır. Putlara ve yıldızlara tapan Keldânî kavmine peygamber olarak gönderildi. Kendisine on suhuf (forma) kitab verildi. Bu kavmin o devirdeki hükümdârı olan ve ilâhlık iddiâ eden Nemrûd'u da îmâna dâvet etti. Nemrûd, İbrâhim aleyhisselâmın dâvetini kabûl etmediği gibi ona ve inananlara zulm ve işkence yaptırdı. İbrâhim aleyhisselâmı önce habs ettirip, sonra ateşe attırdı. Allahü teâlâ, Halil'i (dostu) olan İbrâhim aleyhisselâmı ateşte yakmadı. İbrâhim aleyhisselâmın ateşe atılmasını ibretle tâkib edenlerden bir kısmı îmâna geldi. İbrâhim aleyhisselâm, Nemrûd'u ve Keldânîleri son bir defâ daha îmâna dâvet ettikten sonra, kendine inananlarla birlikte hicret etmek üzere Bâbil'den ayrıldı. İbrâhim aleyhisselâm, Allahü teâlânın emri ile Bâbil'den Harran'a (Urfa'nın güneyinde bir yer) hicret etti. Bu yolculukta kardeşinin oğlu Lût

aleyhisselâm ve zevcesi (hanımı) Sâre Hâtun da bulundular. Harran'da bir müddet kaldıktan sonra Şam'a, oradan da Mısır'a gitti. İbrâhim aleyhisselâm, hazret-i Sâre ve hazret-i Hâcer ile Mısır'dan ayrılıp, Filistin'e geldi. Evlâdı olmadığı için Allahü teâlâdan sâlih bir evlâd istedi ve adakta bulundu. Sâre'den çocuğu olmadığı için, onun tavsiyesi ile hazret-i Hâcer'le evlendi. Bu evlilikten İsmâil aleyhisselâm dünyâya geldi. Ardından, Sâre Hâtun'dan İshâk aleyhisselâm doğdu. İbrâhim aleyhisselâm Allahü teâlânın emriyle Hâcer Hâtunu ve İsmâil aleyhisselâmı yanına alıp, Şam'dan ayrılarak, o sırada susuz ve ıssız bir yer olan Mekke'ye bıraktı. Kendisi Şam'a döndü. Gördüğü bir rüya üzerine oğlunu kurban etmek istedi. Tam kurban etmek üzereyken Allahü teâlâ İbrâhim aleyhisselâma rüyasına sadâkat (bağlılık) gösterdiğini bildirerek kurbanlık bir koç ihsân etti.

Beytullah'ı (Kâbe-i muazzamayı) oğlu İsmâil aleyhisselâm ile inşâ etti. Ebû Kubeys dağında bulunan ve Cennet yâkutlarından olan Hacer-ül-Esved adlı siyah taşı Cebrâil aleyhisselâmın bildirmesiyle alarak Kâbe-i muazzamanın duvarına yerleştirdi. Kâbe duvarını örerken şimdi Makâm-ı İbrâhim denilen taşın üzerine bastı. Kâbe'yi yapıp bitirince, Allahü teâlânın emri ile oğlu İsmâil aleyhisselâm ve Mekke'de yerleşmiş olan Cürhümlülerle birlikte hac ibâdetini yaptı ve Şam'a döndü. Şam'a döndükten sonra yüz yetmiş beş yaşında Kudüs'de vefât etti. Kudüs civârındaki Habrun kasabasında bulunan bir mağaraya defnedildi. Bu kasaba, Allah'ın dostu anlamında Halîlürrahmân diye meşhûrdur. İbrâhim aleyhisselâmın dînine Hanîf dîni denilmektedir. İbrâhim aleyhisselâm, sevgili Peygamberimizden sonra insanların en üstünüdür.

İbrâhim aleyhisselâm, Resûl-i Ekrem efendimizin ümmetinden olmayı temenni buyurmuştur.

İbrâhim aleyhisselâm, Halîlullah'tır (Allah'ın dostudur). (Ören,s.269)

Hz. Halil

Samimi dost. İbrahim Peygamber'in lakabıdır. Halîlullah: Allah dostu, İbrahim Peygamber. İbrahim peygamber ateşe atıldığı zaman Cebrâ'il onu havada tuttu ve dileğini sordu.O da "Ben Allah'ın kuluyum .Hacetim O'nadır,sana değil.Allah ne dilerse yapsın."dedi.Allah da onu dost edindi ve adı Halîlullah oldu.(Pala, s.225)

Hz. İbrahim'in Kabeyi yaptırmasından bahsedilmektedir. Kabeyi oğlu Hz. İsmail ile yaptırmış ve daha sonra hac farızasını gerçekleştirdiğine değinilmiştir.

Ka'be'i yaptıran **Halîl** Peygamber (82/2/3)

İbrâhim Sûresi:

Kur'ân-ı kerîmin on dördüncü sûresi.

İbrâhim sûresinin 28 ve 29. âyetleri Medîne'de, diğerleri Mekke'de nâzil oldu (indi). Elli iki âyet-i kerîmedir. Otuz beşten kırk bire kadar olan âyetler İbrâhim aleyhisselâmın duâsını ihtivâ ettiği için İbrâhim sûresi denilmiştir. Sûrede; Allahü teâlâyâ, peygamberlerine ve ahret hayâtına îmân konuları ve İbrâhim aleyhisselâmın duâsı bildirilmektedir. (Ören ,s.269)

Allah'a îmân etmeyenlerin yaptıkları faydalı işler, fırtınalı bir günde rüzgârın savurduğu küller gibidir. Âhirette o işlerin hiçbir faydasını bulamazlar. (Âyet: 18)

Hiz. İbrahim'i Nemrud'un ateşe atmasından bahsedilmektedir.

Atı **İbrâhîm**'i âteşe Nemrûd(63/4/4)

İdeyim Hazret-i **İbrâhîm**'i beyân(108/1/1)

Hazret-i **İbrâhîm**'in çok idi mâlî(108/3/1)

İbrâhîm'in hâli yaman olacak(108/9/1)

1.1.5.6. İdrîs Aleyhisselâm

Kur'ân-ı kerîmde adı geçen peygamberlerden.

İsmâîl, İdris ve Zülkişl hakkında anlattığımızı da hâtırla. Onların her biri sabr edenlerdendi. (Enbiyâ sûresi: 85)

Kitabda İdrîs'i de an. Çünkü o, çok sâdik bir peygamberdi. (Meryem sûresi: 56)

Ben (Mîrâc gecesinde) dördüncü kat semâda (gökte) İdrîs (peygamber) ile karşılaştım. Cibrîl bana; "Bu gördüğün İdrîs'dir. Ona selâm ver" dedi. Ben de ona selâm verdim. O da benim selâmıma cevap verdi. Sonra bana; "Merhabâ sâlih kardeş, sâlih peygamber" dedi. (Hadîs-i şerîf)

Allahü teâlâ ona ihsân ettiği mûcizeler, ağaçlarda ne kadar yaprak olduğunu bilirdi, havadaki bulutlara dağılmaları için emir verirdi. Kavmine, kendisinden sonra gelecek peygamberleri haber verdi.

Ayrıca insanlara çeşitli ilimleri öğretti. Kalem ile yazı yazmayı, iğne ile elbise dikip giymeyi öğretti. (Bunun için terzilerin pîri, üstâdı olarak anılır).Aşûre gününde diri olarak göğe kaldırıldı. Bu husus, Meryem sûresinin "Biz onu yüksek bir mekâna kaldırdık" meâlindeki elli yedinci âyet-i kerîmesinde bildirildi. Kalem ile ilk defâ yazı yazan ve iğne ile dikiş diken odur. (Ören ,s.277)

Hz.İdris'in dünyada iken terzilik yaptığından bahsetmektedir.
Cihānda terzilik eyledi **İdris**(63/2/3)

1.1.5.7. Hz. İlyâs

Kur'ân-ı kerîmde ismi geçen peygamberlerden biri. Hârûn aleyhisselâmın neslindendir.

İlyâs da, şüphe yok ki gönderilmiş peygamberlerden idi. O vakit kavmine (şöyle) demişti; "Siz Allahü teâlânın azâbından korkmaz mısınız? Allahü teâlâ sizin deRabbinizdir, evvelki atalarınızın da Rabbidir." Fakat onlar İlyâs'ı (aleyhisselâm) yalanladılar. Şüphesiz onlar hazırlanıp (Cehennem'e) götürüleceklerdir. Ancak Allah'ın ihlâs sâhibi (mü'min) kulları müstesnâdır. (Sâffât sûresi: 123-128)

Zekerîyyâ, Yahya, İsa ve İlyâs'a da (aleyhimüsselâm) hidâyet (peygamberlik) verdik. Onların hepsi sâlihlerden idiler. (En'âm sûresi: 85)

Mûsâ ve Hârûn aleyhimesselâmdan sonra İsrâiloğullarına Yûşâ aleyhisselâm ve Hazkîl aleyhisselâm peygamber olarak gönderildiler. Onlara Tivrât'ın hükümlerini bildirdiler. Hazkîl aleyhisselâmdan sonra İlyâs aleyhisselâm peygamber olarak gönderildi. İsrâiloğullarından Ba'lbe'kte yerleşen kabîleyi îmâna dâvet etti. Ba'lbe'kte hüküm süren ve insanları Ba'l adındaki puta tapmaya zorlayan zâlim hükümdârı ve ona tâbi insanları, puta tapmaktan sakındırdı ve Allahü teâlâyâ îmân etmeye çağırdı. İnsanlar onu dinlemediler. İlyâs aleyhisselâm onları azâbla korkuttu ise de karşı gelip onu memleketlerinden çıkardılar.

İsyânları sebebiyle Allahü teâlâ bereketi kaldırdı. Yağmurlar yağmaz oldu. Hayvanları susuzluktan kırıldı. Başlarına çeşitli musîbet ve belâlar geldi. İlyâs aleyhisselâmı Ba'lbe'kten çıkardıklarına pişman olan İsrâiloğulları, sonunda ondan af dilediler. Onların isteği üzerine, İlyâs aleyhisselâm Ba'lbe'ke geri döndü. İsrâiloğullarını puta tapmaktan sakındırdı. Onlar, İlyâs aleyhisselâma îmân ettiler ve ona tâbi olacaklarına söz verdiler. İlyâs aleyhisselâm duâ etti. Allahü teâlâ kıtlık ve musîbetleri kaldırıp bolluk ve bereket ihsân etti. Bir müddet İlyâs aleyhisselâma tâbi oldular fakat sonunda isyân ederek eski sapıklıklarına döndüler. İlyâs aleyhisselâmın yaptığı nasihatleri dinlemediler. Doğru yola gelmeyeceklerini iyice anlayıp, çok üzüldü ve bu azgın insanlardan ayrılması için Allahü teâlâyâ duâ etti. Allahü teâlâ onun duâsını kabûl buyurdu. İlyâs aleyhisselâm o beldeden hicret edip başka yerlere gitti. İsrâiloğullarına tekrar belâ ve musîbetler geldi. İlyâs aleyhisselâm gittiği beldelerden birinde ihtiyâr bir

kadının evine misâfir oldu. Bu kadının Elyesa' isimli hasta oğluna duâ etti. Onun duâsı bereketiyle Elyesa'nın hastalığı iyileşip, İlyâs aleyhisselâmın yanından ayrılmadı. Ondandır Tevrât'ı öğrendi. İlyâs aleyhisselâmdan sonra İsrâiloğullarına peygamber olarak Elyesa' aleyhisselâm gönderildi.

(Ören ,s,298.299)

Kāfire yürüdü Hâzret-i İlyâs (53/1/4)

1.1.5.8. Hz. İsa

İsrâiloğullarına gönderilen peygamberlerden. Yeni bir din getiren peygamber olup, kendisine dört büyük kitaptan biri olan İncîl verildi (Bkz. İncîl). Annesinin adı Meryem'dir. Allahü teâlâ onu babasız yarattı.

(Nûh ve İbrâhim aleyhisselâmdan) sonra onların arkalarından Peygamberlerimizi ard arda gönderdik. Hepsinden sonra da Meryem oğlu İsa'yı (aleyhisselâm) onlara tâbi kıldık, peygamber olarak gönderdik. Ona İncîl'i verdik. Ona tâbi olan mü'minlerin kalblerinde birbirlerine şefkat ve merhamet ihsân ettik. (Hadîd sûresi: 27)

Bir vakit Meryem oğlu İsa (aleyhisselâm) şöyle demişti: "Ey İsrâiloğulları! Ben size Allahü teâlânın peygamberiyim. Benden evvel Mûsâ'ya (aleyhisselâm) nâzil olan Tevrât'ı tasdik edici ve benden sonra gelecek Ahmed (Muhammed aleyhisselâm) ismindeki peygamberin müjdecisiyim. (Sâf sûresi: 6)

Vallâhi Meryem'in oğlu İsa (aleyhisselâm) âdil bir hakem olarak mutlaka (yeryüzüne) inecek ve mutlaka haçı kırarak, domuzu öldürecek, cizyeyi kaldıracak, genç-dişi develer başıboş bırakılacak, onlara rağbet edilmeyecek, bütün düşmanlıklar, küsüşmeler ve hasedlikler muhakkak sûrette kalkacak. İsa aleyhisselâm insanları mala dâvet edecek fakat malı hiçbir kimse kabûl etmeyecek.

İsa bin Meryem, Muhammed'i dîni üzere tasdik ettiği hâlde iner. Deccâli öldürür. Sonra kıyâmet kopar.

İsa aleyhisselâm, insan ve peygamber idi. Allahü teâlâ onu babasız yarattı. Kudüs'ün Beyt-i Lahm kasabasında doğdu. Annesi, hazret-i Meryem'dir. Roma İmparatorunun Şam vâlisi, babasız doğduğu için onu ve annesini öldürmek istedi. Annesi onu alarak Mısır'a götürdü. Hazret-i İsa on iki yaşına gelinceye kadar Mısır'da kaldılar. Sonra tekrar Kudüs'e gelerek Nâsıra şehrine yerleştiler. Otuz yaşına girince, Allahü teâlâ tarafından İsrâiloğullarına peygamber olarak gönderildi. Kendisine dört

büyük kitabdan biri olan İncil verildi (Bkz. İncil). İnsanların Allahü teâlâyâ inanmalarını ve O'nun emirlerini yapıp yasaklarından sakınmalarını ve isyânda bulunmamalarını istedi. İsrâiloğulları bu dâveti kabûl etmediler. İsa aleyhisselâm var gücü ile gayret göstermesine rağmen pek az kişi inandı. İsrâiloğulları ona inanmadıkları gibi, dâvetine karşı çıktılar ve günden güne hırçınlaştılar. İsa aleyhisselâmın yumuşaklığını görerek inanmadılar. Hattâ daha da ileri giderek hazret-i İsa'yı öldürmeye teşebbüs ettiler. Bunun üzerine hazret-i İsa, kendisine îmân edenler arasından seçtiği havârî adı verilen on iki kişiden Allahü teâlâyâ îmân ve ibâdet edeceklerine ve kendisine yardımcı olacaklarına dâir söz aldı. İnanmayanlara mucizeler gösterdi.

Yahûdilerden bir topluluk, İsa aleyhisselâm ve annesi hazret-i Meryem'e dil uzattılar. İsa aleyhisselâm bunu duyunca onlar hakkında bedduâda bulundu. Allahü teâlâ bu duâyı kabûl edip, hazret-i İsa'ya ve annesine dil uzatanları maymun ve domuza çevirdi. Bu durumu gören yahûdîler, hâdiseyi aralarında görüştüler. Hepsi hazret-i İsayı öldürmek üzere anlaştılar. Hazret-i İsa'yı aramaya başladılar. İsa aleyhisselâmın havârîlerinden Yehûda (Judas) birkaç kuruş karşılığı İsa aleyhisselâmın yerini haber verdi. İsa aleyhisselâmı yakalamak için yahûdîlerle berâber eve girince, Allahü teâlâ, Yehûda'yı İsa aleyhisselâma benzetti. Yahûdîler

de onu İsa aleyhisselâm diye yakaladılar ve haça (çarmıha) gererek öldürdüler. Allahü teâlâ, İsa aleyhisselâmı göğe kaldırdı. İsa aleyhisselâm bu sırada otuz üç yaşındaydı. İsa aleyhisselâm göğe kaldırıldıktan kırk sene sonra, Romalılar Kudüs'e hücum etti. Yahûdîlerin çoğunu öldürüp, bir kısmını esir ettiler. Şehri yağmaladılar. Kitaplarını yaktılar. İsa aleyhisselâma yaptıklarının cezâsı olarak yahûdîler hakîr ve zelîl oldular. Hristiyanlar İsa aleyhisselâmın haça gerilip orada öldüğüne, fakat sonra dirilip göğe çıktığına inanırlar. Müslümanlar ise, İsa aleyhisselâmın haça gerilmediğine, doğrudan göğe kaldırıldığına inanırlar. Bu husus Kur'ân-ı kerîmde Nisâ sûresi 158. âyetinde meâlen şöyle bildirildi: *"Onu asmadılar, onu öldürmediler. Bilakis Allahü teâlâ onu katına yükseltti..."*

İsâ aleyhisselâm kıyâmet yaklaşınca, Şam'da Ümeyye Câmii minâresine inecek. Muhammed aleyhisselâmın şerîatine göre amel edecek. Evlenecek ve çocukları olacak. Hazret-i Mehdi ile buluşacak, kırk sene yaşadıktan sonra Medîne'de vefât edecek. Hücre-i Seâdete yâni Peygamber efendimizin kabrinin bulunduğu odaya gömülecektir.

İsâ aleyhisselâm, bu ümmetin imâmına uyup arkasında namaz kılacaktır.

Hız. İsa'nın gökyüzüne çıkarıldığını anlatmaktadır.

Ya sen İsa ben Peygamber ümmeti(69/4/3)

Gövde dirler Hazret-i İsa(82/4/1)

1.1.5.9. Hız. İsmâ'il

Yemen'den gelip Mekke ve civârına yerleşen Cürhüm kabîlesine gönderilen peygamber. Kur'ân-ı kerîmde ismi geçen peygamberlerden. Peygamber efendimizin dedelerindendir. Cürhüm kabîlesine peygamber olarak gönderildi. İbrâhim aleyhisselâmın oğludur. Annesi Hacer Hâtun'dur.

(Yâ Muhammed!) Biz Nûh'a ve ondan sonraki peygamberlere vahy ettiğimiz gibi, sana da vahy ettik ve İbrâhim'e, İsmâil'e, İshâk'a, Yâkûb'a ve oğullarına, İsa'ya, Eyyûb'e, Yûnus'a, Hârûn'a ve Süleymân'a da vahy ettik ve Dâvûd'a Zebûr'u verdik. (Nisâ sûresi: 163)

Allahü teâlâ Âdemoğullarından hazret-i İsmâil'i seçti. İsmâil'in evlâdından (oğullarından) Kinâne'yi, Kinâneoğullarından Kureyş'i seçti ve ayırdı. Kureyş'ten Hâşimoğullarını, Hâşimoğullarından da beni seçti ve ayırdı. (Hadîs-i şerîf-Kâdızâde)

İsmâil aleyhisselâm, Peygamber efendimizin dedelerindendir. Şam diyârında doğdu.

Babası İbrâhim aleyhisselâm, Allahü tealânın emriyle, annesi Hacer Hâtun'la berâber onu Mekke'ye götürdü. Yanlarına bir miktâr yiyecek ve su ile birlikte, şimdiki Kâbe'nin bulunduğu yere bırakarak Şam'a döndü. Annesi su ararken, şimdiki zemzem kuyusunun yerinde yatan çocuk tepindi. Ayaklarını vurduğu veya Cebrâil aleyhisselâmın vurduğu yerden Zemzem suyu çıktı.

Hacer Hâtun bu vâdide yaşarken, Yemen tarafından Cürhüm kabîlesi gelip Mekke'nin bulunduğu yere yerleştiler. İbrâhim aleyhisselâm gördüğü bir rüya üzerine oğlu İsmâil aleyhisselâmı kurban etmek istedi. Allahü teâlâ rüyasına sadâkat (bağlılık) göstermesi üzerine ona bir koç ihsân buyurdu. İsmâil aleyhisselâm böylece kurban edilmekten kurtuldu. İsmâil aleyhisselâm gençlik çağına gelince, Cürhümlülerden iki defâ evlendi. Daha sonra tekrar Mekke'ye gelen İbrâhim aleyhisselâmla birlikte Kâbe-i muazzamayı inşâ edip, hac ibâdetini yaptılar. Cürhüm kabîlesine peygamber olarak gönderildi. İnsanlara babası İbrâhim aleyhisselâma bildirilen dînin hükümlerini bildirdi ve dâveti elli yıl sürdü. Buna rağmen pek az kimse îmân etti. İsmâil aleyhisselâm vefâtına yakın kardeşi İshâk aleyhisselâmı yanına dâvet edip, kızını onun oğlu Iys'a nikâhladı ve bâzı vasiyetlerde bulundu. 133 veya 137 yaşlarında iken Mekke'de vefât

etti. Rivâyetlerin çoğuna göre Mescid-i Haram'da Kâbe-i muazzamanın kuzey duvarı önünde bulunan Hatîm denilen yere defnedildi.

İsmâil aleyhisselâmın on iki oğlundan çoğalan torunları, zamanla Arabistan Yarımadası'nın her tarafına yayıldılar. Peygamber efendimizin yirminci dedesi Adnan ile İsmâil aleyhisselâm arasında otuz baba vardır. (Ören,s.320)

İsmâ'îl ismi anıñ didiler(108/6/3)

Güli **İsmâ'îl** bir kırbân olacaķ(108/9/3)

İsmâ'îl anadan bā-fikren diler(108/11/1)

İsmâ'îl kılbî şādıkdır babam(108/17/1)

1.1.5.10. Hz. Lût

Kur'ân-ı kerîmde ismi bildirilen peygamberlerden. Bugün Ürdün ile Filistin arasında bulunan Lût gölü yanındaki Sedûm şehri halkına peygamber olarak gönderildi. İnsanlara İbrâhim aleyhisselâmın dînini tebliğ etti.

Lût (aleyhisselâm), kavmine; "Bu âlemde sizden önce hiç kimsenin yapmadığı Hayâsızlığı mı yapıyorsunuz? Siz kadınları bırakıp şehvetle erkeklere varıyorsunuz. Doğrusu çok aşırı giden azgın bir kavimsiniz" dedi. (A'râf sûresi: 80, 81)

İbrâhim aleyhisselâmın kardeşinin oğlu olan Lût aleyhisselâm bugün Ürdün ile Filistin arasında bulunan Lût gölü yanındaki Sedûm şehri halkına peygamber olarak gönderildi. İnsanlara İbrâhim aleyhisselâmın dînini tebliğ etti. Onları Allahü teâlâyâ îmân ve ibâdet etmeye dâvet etti ve yaptıkları çirkin işten (livâtadan) sakındırdı. Onlara birçok Mûcizeler gösterdi. Kavmi onun dâvetini dinlemeyip, gittikçe azgınlaştı. Karısı da onu dinlemedi. Lût aleyhisselâm Allahü teâlânın emri ile kendisine inananlarla birlikte şehirden çıktı. Allahü teâlâ şehri yerin dibine batırmak sûretiyle o kavmi helâk etti. Lût aleyhisselâm kavminin helâkinden sonra, Şam bölgesine gidip, amcası İbrâhim aleyhisselâmın yanında yedi sene kaldı. Sonra Hicâz'a gidip seksen yaşında orada vefât etti. (Ören,416)

Lûtî: Lût kavminden olan levatî anlamında kullanılmıştır. Yani sapıklık derecesinde olanlar için kullanılan bir ifadedir.(Ören,416)

Zen-pâre dir ki: Ey Kıvm-i **Lûtî** sana söz yetmez (106/33/1)

1.1.5.11. Hz. Muhammed Mustafa, Habib, Ya Resule'llah, Mahmud, Kevneyn (İki Alemin Efendisi), Şems-İ Reyhan, Rasul, Ahmed...

Allahü teâlânın insanlara gönderdiği son peygamber.

Muhammed (sallallahü aleyhi ve sellem), *peygamberlerden başka* (bir şey) *değildir. O'ndan evvel daha nice peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi O ölür yâhud öldürülürse, ökçelerinizin üstünde* (gerisin geri) *mi döneceksiniz. Kim* (böyle) *iki ökçesi üzerinde* (ardına) *dönerse, elbette Allah'a hiçbir şeyle zarar yapmış olmaz. Allah, şükür* (ve sebât) *edenlere mükâfât verecektir. (Âl-i İmrân sûresi: 144)*

Muhammed (aleyhisselâm) *Allahü teâlânın insanlara gönderdiği peygamberidir. O'nunla birlikte olanlar kâfirlere karşı şiddetlidirler. Biribirlerine karşı pek merhâmetlidirler. (Feth sûresi: 29)*

Muhammed aleyhisselâm Allahü teâlânın Resûlü yâni peygamberidir. Habîbi (sevgilisi)'dir. Peygamberlerin en üstünü ve sonuncusudur. Babası Abdülmuttalib'in oğlu Abdullah, annesi Vehb'in kızı Âmine Hâtun'dur. Milâdın 571 senesi Nisan ayının yirmisine rastlayan Rebî-ul-evvel ayının on ikinci Pazartesi gecesı sabaha karşı Mekke'de doğdu.

Babası O doğmadan önce vefât etti. Altı yaşındayken annesi, sekiz yaşındayken dedesi vefât etti. Sonra amcası Ebû Tâlib'in yanında büyüdü. Yirmi beş yaşında hazret-i Hadice ile evlendi. Bundan dört kızı iki oğlu oldu. Kırk yaşında bütün insanlara ve cinne peygamber olduğu bildirildi. Üç sene sonra herkesi îmâna çağırmaya başladı. Elli iki yaşındayken bir gece Mekke'den Kudüs'e ve oradan göklere götürölüp, getirildi. Mîrâc adı verilen bu yolculuğunda Cennetleri, Cehennemleri, Allahü teâlâyı gördü. Beş vakit namaz bu gece farz oldu. Milâd'ın 622 yılında Allahü teâlânın emriyle Mekke'den Medîne'ye hicret etti (göç etti).

Vefâtına kadar İslâmiyet'i yaymaya ve insanları iki cihân seâdetine (mutluluğuna) kavuşturmağa çalıştı. Hicrî on bir (M. 632) senesinde Rebî-ul-evvel ayının on ikinci Pazartesi günü öğleden evvel vefât etti. Salı'yı Çarşamba'ya bağlayan gece yarısı, vefât ettiği odaya defn edildi. (Ören, 494)

Muhammed Sûresi:

Kur'ân-ı kerîmin kırk yedinci sûresi.

Muhammed sûresi, Medîne-i münevverede nâzil oldu (indi). Otuz sekiz âyet-i kerîmedir. İkinci âyetinde Resûl-i ekremin ism-i şerîfi geçtiğinden sûreye Sûret-ül-

Muhammed denilmiştir. Ayrıca yirminci âyet-i kerîmede kıtale (adam öldürmeye) işâret olduğu için Sûret-ül-Kital da denilmektedir. Sûrede Resûl-i ekreme inanan ve Hakk'a uyan mü'minlerin bağışlanacağı, bunların kavuşacakları Cennet nîmetleri, cihâddan kaçanların Allahü teâlânın gazâbına uğradığı, dünyâ hayâtının geçiciliği ve cimrilik yapanların kendilerine yazık ettiği bildirilmektedir.

Ey îmân edenler! Allahü teâlânın yoluna gider, O'nun dînine yardım ederseniz, O da size yardım eder ve ayaklarınızı doğru yoldan ayırmaz. (Âyet: 7)

Muhammed-Ül-Emîn

"Doğru sözlü ve güvenilir" manasına Peygamber efendimizin lakabı.

Resûlullah efendimiz sallallahü aleyhi ve sellem otuz beş yaşındayken yağın yağmur ve seller Kâbe'nin duvarlarını yıpratmıştı. Mekkeliler, binâyı yeniden inşâ etmeye başladılar. Hacer-ül-esved taşını yerine koyma sırası gelince; her kabîle onu koyma şerefine kendisi kavuşmak istediğinden aralarında tartışmalar büyüdü. Dört beş gün süren bu anlaşmazlık sebebiyle neredeyse kan dökülecekti. Sonunda orada bulunanlar, Benî Şeybe kapısı tarafından ilk gelen kimsenin hakemliğini kabûl etmeye karar verdiler. O kapıdan girecek kimseyi beklemeye başladılar. O sırada Muhammed-ül-emîn lakabıyla bilinen ve hep kendisine güvenilir dedikleri Muhammed aleyhisselâm kapıdan girdi. İşte Muhammed-ül-emîn O'nun hükmüne râzıyız dediler. Peygamber efendimiz bir örtü üzerine Hacer-ül-esvedi koyup her kabileden bir kişiye tutturarak taşı yerine yerleştirdi. Böylece büyük bir anlaşmazlık Muhammed-ül-emîn'in hakemliğiyle son buldu. (Ören , s. 494)

İnsanları aydınlatması, Allah yoluna, doğru yola sevk etmesi ile Ondaki Cihanın Güneşi sıfatı ile bahsetmektedir. Allah'tan bağışlanmak ve Hz. Muhammed'den şefa'at dilemektedir. Günahkarların şefa'atçisi Hz. Muhammed (S.A.V)

Vâsıl oldım **Muhammed** Muştafâ'ya (3/1/3)

Cihânın güneşi **Ahmed** (9/1/1)

Muhammed Muştafâ'dır bu (9/3/4)

Şeffa'l-müznibindir bu (9/4/3)

Bak **Muhammed** ümmetine (13/3/2)

Senden rahmet **Habîb**'den şefâ'at (19/2/2)

Günāhım ʿafvına çāre iderseñ Yā **Rasūle'llāh** (26/1/2) (26/2/2) (26/3/2) (26/4/2)
(26/4/2) (26/5/2) (26/7/2)

Görmeye görmeye görmeye gözler mi toyar Yā **Rasūle'llāh** (28/1/2)
(29/1/2) (29/2/1)

Biz **Muḥammed** ümmeti umaruz luṭfı kerem(42/3/2)

Ḥabīb'i Mī'rāc'a daʿvet itdi **Hakk**(49/7/1)

Vir şalevāt ol **Muḥammed** Muştafā'nın ʿaşkına(55/1/3)

İki cihān Fahr-i ʿĀlem'dir **Muḥammed** ʿaşkına(61/2/3)

Ḥātemü'l-Enbiyā oldu **Muştafā**(63/3/2)

Livā-i Ḥamd adla şafā-yı Maḥmūd(63/3/4)

(Liva'i Hamd: Hz. Peygamber'in (A.S.M.) bayrağı. Ona inananlar kıyâmetten sonra bu bayrağın altında toplanacaklardır.)

Ol **Nebîler Şāhı** sultān ʿaşkına koyvir beni(72/2/2)

ʿAle'l-ḥuşūşā **Aḥmedü'l-Muhtār**'a bağılu başımız(81/3/4)

Adı güzel Fahr-i ʿĀlem **Muştafā**(82/1/3)

Dert leblerin dermānı ol **Ḥabību'llāh**(86/3/3)

ʿArşın kandīli nūr neden oldu(86/3/4)

Sen ol **sultān-ı kevineysiñ**(89/8/1)

Yıldız, Kamer, **Şems-i Reyḥān** ağladı(104/5/4)

Hakk'ın Ḥabībine kalmadı cihān(104/16/3)

Yüridi **Aḥmed-i Muhtār** önünce(105/3/4)

Bülbül:Peygamberimizi sevenler onu aşk ile görmek istediklerini anlatmaktadır.

ʿIşkıle tālīb olanlar **bülbülü**(5/4/2)

(Peygamberimizin bir sıfatı olarak kullanılmış)

Rasul : Allah'ın elçisi anlamındadır.

ʿĀkıl iseñ cānı göziñ aç gir **Rasul**'iñ yolına (6/4/3)

Rasul-i Kibriyā'dır bu (9/1/2)

Ḥakk **Rasul**'dür bu(9/6/3)

Mehdī-i Āl-i **Rasul** ʿan-ḳarīb çıkar(80/5/3)

Rasûlim seniñ murâdîñ(89/2/3)

Rasûlim sen melûn olma(89/3/3)

Rasûlim sen şefâ'at kı(89/4/1)

Rasûlüm seniñ cemâliñ (89/4/3)

Ne güzel a'la degil mi(89/4/4)

Rasûlüm seniñ cemâliñ(89/5/1)

“Fevka'l-‘ulâ” degil mi(89/5/2)

MAH: (Peygamberimiz Hz. Muhammed'in güzel sıfatlarını saymaktadır.)

İşâret eyledi ol **mâha**(9/5/4)

Nuzûl itdi ol **mâha**(9/6/2)

1.1.5.11.1. Mi'rac

1. Merdiven.

Resûlullah efendimiz, Mekke şehrinden, Kudüs'teki Mescid-i Aksâ'ya geldikleri zaman, peygamberlerin rûhları, insan şekillerinde orada hazır bulundu. Bir anda Kudüs'ten yedinci göke kadar, bilinmeyen bir mîrâc ile çıkarıldı.

2. Hicretten yaklaşık bir yıl önce, 621 yılının 27 Receb'inde meydana gelen bu hadisenin İsrâ ve Mi'râc olmak üzere iki aşaması bulunmaktadır. İlk aşamada, Hz. Peygamber'in Cebrail'in cennetten alarak getirdiği Burak isimli bir binitle Mekke'den, amcası Ebû Talib'in kızı Ümmü Hanî'nin evinden başlayan ve Kudüs'te bulunan Mescid-i Aksâ'da sona eren gece yolculuğudur ki , buna 'İsrâ' denilir.Mi'râc olarak adlandırılan ikinci aşama ise Hz. Peygamber'in Mescid-i Aksâ'dan semâya yükselerek her bir gök katına uğradıktan sonra 'Sidretü'l-müntehâ'ya 'kâbe kavseyn' derecesinde yakın olup Allah'tan doğrudan vahiy alarak tekrar Mekke'ye dönüşü ile biten yolculuktur.(Yılmaz,s.215)

Peygamber efendimizin sallallahü aleyhi ve sellem elli iki yaşında uyanık iken, beden ile, hicretten altı ay önce Receb ayının yirmi yedinci geces, Mekke-i mükerremede Mescid-i Harâm'dan Kudüs'e ve oradan göklere ve bilinmeyen yerlere götürölüp, getirilmesi (Ören ,s.481)

Peygamberimiz'in Mi'râc'a yükselişinin, Allah'ın isteği üzerine olduğu ve bu yolculuk sırasında Cebrâ'il'in yol göstericilik yaptığı, Mi'râc sırasında peygamberimizin ümmeti için buyrulanların insanlar bir hediye olduğunu ifade etmiştir.

Mi'râc mucizesinin İslamî açıdan önemi vurgulanmıştır.

Cebrâ'îl tercümân oldu **Mi'râc**'a varmak için(27/3/1)

Habîb'i **Mi'râc**'a da'vet itdi Hakk(49/7/1)

Mi'râc'dan hediiye ne itdi Mevlâ(49/8/1)

Burak

Peygamber efendimizin göklere çıkarıldığı, bilinmeyen yerlere götürüldüğü gece (mîrac gecesinde) üzerine bindiği ve kendisini Mekke'den Kudüs-ü şerife kadar götüren (taşıyan) Cennet hayvanı. Burak, dünyâ hayvanlarından değildir. Erkekliği ve dişiliği yoktur. Çok hızlı giderdi.

Cennetden **Burâk** götürdi üstüne binilmek için(27/3/1)

Evvelâ bindirmedi üstüne **Burâk**(49/7/2)

1.1.5.11.2. Şakka'l- Kamer

Ay'ın ortadan ikiye ayrılması mucizesi. Kureyşli müşrikler mehtaplı bir gecede Peygamberimizden mûcize istediler. O da Allah'a yalvardı ve parmağıyla işaret etti. Ay ikiye bölünüp yere indi. Sonra O'nun peygamberliğine şahadet etti ve eteği altından girip yeniden çıktı. Sonra tekrar şahadet getirip bütünleşti ve yerine döndü. (Pala , 1995. s.500)

Dedi **Şakka'l-Kamer**'dir bu. (9/7/4)

1.1.5.12. Hz. Mûsâ

İsrâiloğullarına gönderilen peygamberlerden. Ülü'l-azm adı verilen altı büyük peygamberden biridir. Yâkûb aleyhisselâmın soyundan, İmrân adında bir zâtın oğlu, Hârûn aleyhisselâmın kardeşidir.

Vaktâ ki Mûsâ (aleyhisselâm) onlara Rab olduğumuza delâlet eden alâmetler, açık mûcizeler ile geldi. Onlar; "Bu mûcize diye gösterilen şey ancak uydurulmuş, sihirden başka bir şey değildir. Biz bu sihri veya peygamberlik iddiâsını evvelki atalarımızdan işitmedik" dediler Mûsâ (aleyhisselâm) dedi ki: "Allahü teâlâ tarafından kimin hidâyetle (peygamberlikle) geldiğini ve hayırlı âkıbetin (Cennet'in) kime nasîb olacağını Rabbim çok iyi bilir. Zâlimler aslâ felâh (kurtuluş) bulmazlar. (Kasas sûresi: 36,37)

Yûsuf aleyhisselâmdan sonra Mısır'da yerleşen ve çoğalan İsrâiloğulları, Mısır'ın yerli halkı olan Kıbtîlerden ve bunların hükümdârları olan Fir'avnlardan zulüm ve

hakâret gördüler. İsrâiloğullarının doğan erkek çocuklarını öldürdüler. Bu sırada dünyâya gelen Mûsâ aleyhisselâmı, annesi, Allahü teâlânın emriyle bir beşiğe koyup Nil nehrine bıraktı. Beşik, Fir'avn'ın sarayı önünden geçerken, Fir'avn'ın hanımı Âsiye Hâtun bunu alıp büyüttü. Mûsâ aleyhisselâm kırk yaşına gelince, İsrâiloğullarının yanına gitti. Bir gün Mısırlı bir kıptînin İsrâiloğullarından birine işkence ettiğini gördü. Kurtarıken kazâ sonucu kıptî öldü. Mûsâ aleyhisselâm, Fir'avn ve kıptîlerden çekinip Medyen şehrine gitti. Orada Şuayb aleyhisselâmın kızıyla evlendi. Şuayb aleyhisselâma on sene hizmet ettikten sonra, Mısır'a dönerken Tûr dağında Allahü teâlâ ile konuştu ve peygamber olarak vazîfelendirildi. Mısır'a gelip, Fir'avn'ı dîne dâvet etti. Mûcizeler gösterdiği hâlde Fir'avn ve kıptîler ona inanmadılar.

Mûsâ aleyhisselâm İsrâiloğullarına serbestlik verilmesini istedi. Fir'avn kabûl etmedi. Kâfirlerin suları kan oldu, kurbağa yağdı, cild hastalıkları ve üç gün karanlık oldu. Fir'avn bu mûcizeleri görünce korktu ve İsrâiloğullarına izin verdi. Mûsâ aleyhisselâm İsrâiloğullarıyla birlikte Mısır'dan çıkıp Kudüs'e doğru giderken, Fir'avn pişman olup, askerleriyle arkalarına düştü. Kızıldeniz'den on iki yol açılıp Mûsâ aleyhisselâm ve berâberindeki İsrâiloğulları karşıya geçti. Fir'avn geçerken deniz kapandı; Fir'avn, askerleriyle birlikte boğuldu.

Kızıldeniz'den geçip Tih sahrasına geldikleri sırada Mûsâ aleyhisselâm, kardeşi Hûrûn aleyhisselâmı vekîl bırakıp Tûr dağına gitti. Orada kırk gün ibâdet etti. Allahü teâlânın kelâmını işitti ve kendisine Tevrât kitâbı indirildi. Mûsâ aleyhisselâm Tûr dağında iken İsrâiloğulları Sâmirî isimli, inanmadığı hâlde inanmış görünen bir münâfiğin sözlerine aldanarak ve Hârûn aleyhisselâmı dinlemeyerek altın buzağı heykeline taptılar. Mûsâ aleyhisselâm Tûr'dan gelip bu hâli görünce üzüldü; Sâmirî'ye lânet etti. İsrâiloğulları yaptıklarına pişman oldular, Mûsâ aleyhisselâma yalvarıp, Tevrât'a göre ibâdet etmeye başladılar. Mûsâ aleyhisselâm ümmeti ile birlikte Lût gölünün güney tarafına geçti. Uç bin Unk adında bir melîk ile harb etti. Şerîa nehrinin doğusundaki yerleri ele geçirdi. Eriha şehri karşısındaki dağa çıktı. Ken'an ilini uzaktan gördü. Bu sırada kardeşi Hârûn aleyhisselâm vefât etti. Mûsâ aleyhisselâm yerine Yûşâ aleyhisselâmı halîfe bırakıp yüz yirmi yaşında vefât etti. (Ören, s,507)

Hzret-i **Mûsâ** etdi kaç kelâm (49/6/3)

Bağdad'ın kırbünde İmâm-ı **Mûsâ** (82/4/3)

Muša çıkdı Tûr Tağı'nda biñ bir kelâm söyledi (84/2/3)

1.1.5.13. Hz. Süleymân

Kur'ân-ı kerîmde ismi geçen peygamberlerden.

Allahü teâlâ Kur'ân-ı kerîmde meâlen buyurdu ki:

Biz Dâvûd'a Süleymân'ı (aleyhisselâm) verdik. O (Süleymân aleyhisselâm) ne güzel kuldur. Hakîkaten o, (bütün vakitlerini zikr, tesbîh ve tövbe ile) Allahü teâlâyâ dönen bir kuldur. (Sâd sûresi: 30)

Biz, Dâvûd ve Süleymân'a (aleyhisselâm hüküm ve kazâyâ dâir) ilim verdik. Onlar da; "Allahü teâlâyâ hamd olsun ki, (nübüvvet, kitap ve sâir ilimler ve hikmetle) bizi (kendilerine bu hasletler verilmeyen) mü'minlerin çoğu üzerine üstün kıldı" dediler. (Neml sûresi: 15)

Süleymân aleyhisselâm, Dâvûd aleyhisselâmın oğludur. Gazze'de doğdu. Babası vefât edince 12 veya 13 yaşında sultân, daha sonra peygamber oldu. İnsanlara Mûsâ aleyhisselâmın dînini tebliğ etti, bildirdi. Babasının temelini attığı Kudüs'teki Mescid-i Aksâ'yı yedi yılda pek san'atlı ve gösterişli olarak inşâ ettirdi. Saraylar inşâ ettirip kaleler yaptırdı. Şehirler kurdu. Zamânın medenî dünyâsı olan Akabe körfezinden Fırat'a kadar olan bölgeye hâkim oldu. Ticâret gemileri yaptı. Kızıldeniz ile Umman denizinde ticâret yaptırdı. Diğer hükümdârlar da kendisine bağlılıklarını bildirdiler. Yemen'deki Sebe' sultanı (melikesi) Belkıs ile evlendi. İnsanlara, cinnîlere, yerdeki ve havadaki hayvanlara hüküm eder, onlarla konuşurdu. Rüzgâr emrine verilmişti. Kudret ve ihtişâm sâhibi bir peygamberdi. Kırk sene adâletle hüküm sürdü ve Kudüs'te vefât etti. (Ören ,s,702)

Hz. Süleyman'ın hayvanlarla konuşma özelliğinden, özellikle kuşlarla konuşmasından bahsedilmektedir.Daha sonra da deve ile konuşmasından bahsedilmektedir.Hz. Süleyman çok zengin olmasına rağmen Allah korkusundan dolayı kibirlenmemesini de 'Süleyman var Süleyman'dan içerü' sözlerinden anlayabiliriz.

Süleymân kuş dilin bilür dediler(7/2/3)

Deve söyledi ol **şâha**(9/7/2)

Süleymân var Süleymân'dan içerü(7/2/4)

Hüküm itdi **Süleymân** Kâf'dan Kâf'a(63/3/3)

Naızlı **Süleymân**'ım sen şafâ geldiñ(88/4/4)

1.1.5.14. Hz. Yûsuf

Kur'ân-ı kerîmde adı geçen peygamberlerden. Mısır ahâlisine gönderilen peygamber. Yâkûb aleyhisselâmın oğludur. Yâkûb aleyhisselâmın neslinden gelen ilk peygamberdir. Allah ona rüya tâbiri ilmini öğretti.

Yûsuf (aleyhisselâm) ve kardeşlerinin kıssasında, ondan suâl edenler (ve başkaları) için, Allahü teâlânın kudret ve hikmetine (veya Muhammed aleyhisselâmın peygamberliğine) deliller vardır. (Yûsuf sûresi: 7)

Yûsuf (aleyhisselâm) onların (kardeşlerinin) zahîre yüklerini hazırladı. Uşaklarına da "(Zahîre için verdikleri) sermâyelerini yüklerinin içine koyuverin. Olur ki, âilelerine döndükleri zaman bunun farkına varırlar da belki yine (kardeşleri Bünyâmin ile berâber buraya) dönerler" dedi. (Yûsuf sûresi: 62)

Yüzünün ve ahlâkının güzelliği ile meşhûr olan Yûsuf aleyhisselâmı, babası Yâkûb aleyhisselâm diğer kardeşlerinden çok severdi. Babasının sevmesi, kardeşlerinin onu kıskanmalarına sebep oldu. Onu götürüp kuyuya attılar. Babalarına dönüp kardeşimiz Yûsuf'u kurt yedi dediler. Allahü teâlâ Yûsuf aleyhisselâmı korudu. Kuyunun yanından geçen bir kervanda bulunan kimseler onu kuyudan çıkarıp Mısır'a götürdüler ve köle diye sattılar. Mısır azîzi (mâliye nâzırı, bakanı) onu satın aldı. Azîzin hanımı Züleyhâ (Zelîha)nın iftirâsı neticesinde zindana atıldı. Uzun zaman zindanda kaldıktan sonra, suçsuzluğu anlaşılıp zindandan çıktı. Ölen Mısır mâliye nâzırının yerine mâliye nâzırı oldu. Azîzin hanımı Züleyhâ ile evlendi. Babasını ve kardeşlerini Mısır'a getirdi. Orada yıllarca berâber yaşadılar. Babası Mısır'da vefât etti. Kardeşleri de orada yerleştiler.

Kur'ân-ı kerîmde kıssası ve başına gelen hâdiseler geniş olarak bildirilmiş olan Yûsuf aleyhisselâm, Mısır ahâlisine peygamber gönderildi. İnsanları Allahü teâlânın dînine uymaya dâvet etti. Yâkûb aleyhisselâmın vefâtından bir müddet sonra Yûsuf aleyhisselâm da vefât etti. Mısır'da herkes Yûsuf aleyhisselâmı kendi mahallesine defn etmek istiyordu. İş kavgaya kadar yaklaştı. Sonunda mermer bir sandukaya koyup Nil nehri kıyısına (veya Nil nehrinin ortasına) defn ettiler. Bir rivâyete göre ondan dört yüz sene sonra gelen Mûsâ aleyhisselâm kabrini bulup, mübârek cesedini oradan alarak, Yâkûb aleyhisselâmın da medfûn bulunduğu Halîl-ur-rahmân'daki yere defn etti. (Ören,s.845-846)

Yûsuf Sûresi:

Kur'an-ı kerîmin on ikinci sûresi.

Yûsuf sûresi Mekke'de nâzil oldu (indi). Sâdece, 1, 2 ve 3. âyetleri Medîne'de nâzil oldu. Yüz on bir âyettir. Yûsuf aleyhisselâmın kıssasından bahsedildiği için bu ismi almıştır.

Onların çoğu Allahü teâlâya îmân ediyoruz diyorlar. Fakat îmânsızdırlar. Başka şeylere ibâdet ederek müşrik olmuşlardır. (Âyet: 106)(Ören ,s.845)

Hâzret-i **Yûsuf** maķâmı bekler anıñ gölgesin(58/4/2)

Karşımda **Yûsuf**-ı Ken'ân olursa(87/2/4)

1.1.6. Diğer Din Büyükleri

1.1.6.1. Dört Halife

1.1.6.1.1. Ebubekr (Ebû Bekr)

Dört Büyük halifenin birincisi . Adı Abdullah'tır . Ebû Kuhafe'nin oğlu olup Ashâb-ı kiram ve aşare-i mübeşşere (Cennetle müjdelenen on kişi) nin en üstünüdür. Künyesi Ebu Bekr, Lakabı Sıddîk ve Atik'dir. 571 yılında Mekke' de doğdu. Peygamberimizin İslamdan önceki ve sonraki dönemden yakın dostu oldu. Kureyş'in ileri gelenlerinden olan Ebû Bekr Müslümanlığı kabul eden dördüncü kişidir. Mi'rac hadisesini duyduğu zaman hemen inandığı için Sıddîk lakabını almıştır.

Hicret esnasında Peygamber'imizin yanında idi. Kur'an-ı Kerim'de kendisinden övgüyle bahsedilmiştir. (Tevbe /4, 41) Peygamberimizin zevcesi Aişe, onun kızıdır. Bütün savaşlarda Peygamberimizin yanından hiç ayrılmamıştır. Peygamberimiz hastalanınca imamlığı; ahrete irtihali üzerinede halifeliği üstlendi. Müslümanları birleştirmeye büyük gayret sarfetti. İki seneden fazla kaldığı halifelik makamında birçok fetihlere ve İslamın başarılarına vesile oldu. Vefatında (634) Peygamberimizin yanına defnedildi. İslamiyeti hakkıyla yaşamıştır.”Rabbim bedenimi öyle büyüt öyle büyüt ki cehennemi ben doldurayım ve orada başka kimseye yer kalmasın” diye dua edecek kadar ulu bir kişidir.

Kur'an-ı Kerim'i ilk defa bir araya toplayan O' dur. Batıl fikirleri olan müfrid Âleviler ve Rafizîler dışında her Müslüman tarafından sevilir. Menkıbeleri, tevâzû ve cömertliği dillere destan olmuştur. Beyaz tenli, zayıfça, seyrek sakallı güzel bir zât imiş. (Pala ,1995.s.160)

Ebû Bekir, ‘Ömer, ‘Osmân vefâ-dârı(89/1/4)

1.1.6.1.2. Hz. Ömer

İkinci Halife Hz. Ömer.(Haklıyı haksızdan ayırt ederek, adaleti tam yerine getirmekle kazandığı için Fârûk kelimesiyle adlandırılmıştır.)

(Devellioğlu ,1993.s.850)

Şair halifelere bağlılığı anlatmıştır.Onlara karşı vefâlı, değer bilen olmak gerektiğini anlatmaktadır.

Ebû Bekir, ‘Ömer, ‘Osmân vefâ-dârı(89/1/4)

1.1.6.1.3.Hz. Osman

İslam’ın üçüncü halifesi olup hayatında cennetle müjdelenen on kişiden biridir.

Mekke’li Beni Ümeyye ailesinden Affan’ın oğludur. Soyu dördüncü göbekten Abd-i Menâf’tan peygamberimize ulaşır. Miladi 574 yılında doğdu. Beşinci müslümandır. Ticaretle uğraşan zengin bir zat idi. Peygamberimizin iki kızı (Rukiye ve Ümmü Gülsüm) ile evlendiği için “Zü’n Nureyn (İki Nur Sahibi)” ünvanıyla anılır. Hz. Ömer’in Şehid edilmesinden sonra halife olmuştur. 656. yılında 82 yaşındayken Kur’ân okurken şehîd edildi. Türbesi Medine’dedir.

İslam Tarihinde Kur’ân-ı Kerim’i çoğalttırıp önemli merkezlere gönderilmesiyle önemli bir hamle yapmıştır. Utangaç haya ve hilm sahibi bir kişidir. Rukiye’den Abdullah adlı bir oğlu olmuşsa da hicretin dördüncü yılı 6 yaşında vefat etmiştir. Malını mülkünü İslam uğruna harcadığı için bir çok hadis ile övüldü. O’nun halifeliği döneminde Horasan, Hindistan, Maveraünnehir, Kafkasya ve Afrika’nın bir bölümü fethedildi. Kaba sakallı , buğday benizli bir zat imiş .(Pala ,1995.s.436)

Ebû Bekir, ‘Ömer, ‘Osmân vefâ-dârı(89/1/4)

1.1.6.1.4. Hz.Ali, Hayder, Turab, Merd-i Merdan, Ebî Talib

Dört büyük halifenin Sonuncusu.(598-661)Hz. Muhammed’in amcasının oğlu ve damadıdır.Soyu anne ve baba tarafından Peygamber soyuyla birleşir. İslam dinin kabul eden ilk dört kişiden biridir.8-10 yaşlarındayken İslamı kabul ettiği ve yüzünü hiç puta döndürmediği için “kerremallahu veche”diye tazim edilir.Künyesi Ebû’l Hasan (Hasanın babası) Ebû Turab(Toprakın babası ve Murtaza (seçilmiş gözde)olarak bilinir. Lakabı esedu’llah (Allah’ın Aslanı) el-Galib (Üstün gelen) ve Haydar(Aslan)dır. Hayattayken cennetle müjdelenen 10 kişiden biridir. Peygamber’in Medîne’ye hicreti

esnasında yatağına yatmakla canını tehlikeye atıp onun hayatını kurtaran Ali'dir. Bedir,Uhud,Hendek gibi muharebeler yanında birçok gazvelere de katılmış ve hayberde destanlaşan bir sancaktarlık yapmıştır.Hz. Peygamber'in irthalinden sonra birçok önemli görevlerde bulunmuş ve Hz. Osman'ın şehîd edilmesi üzerine de hilafet makamına getirilmiştir.(24 Haziran 656)Fakat kendisini halife tanımak istemeyen ve Hz. Osman'ın kanının yerde kaldığı iddiasıyla Hz. Aliye karşı çıkan Şam Valisi Muaviye ile Sıffinde yapılan savaştan sonra halifenin hakem usuluyle seçilmesi kararlaştırıldığında Hz. Ali taraftarları içinde bu fikri beğenmeyip ordudan ayrılanlar olmuştu.Haricîler adı verilen bu kişilerin sûikasti sonucu şehîd edilen (661) halife Ali,esmer,kısaya yakın boylu,sakalı beyaz geniş ve sık saçlarını ortası dökük, karnı genişçe ve şişman yiğit sabırlı,cömert iyiliksever dünyaya değer vermeyen bir kişi idi.Hz. pPeygamber'in kızı Fatma'dan Hasan ve Hüseyin ve Zeynep adlı üç çocuğu olmuştur.Peygamber soyu onda devam etmiştir. Şah-ı Merdan , Merd-i Hûda ,Şîr-i Yezdan ve Haydar-ı Kerrâr gibi lakablarla anılır.

Rivayete göre kâinatın sırrı Kur'an'da Kur'an'ın sırrı besmelede besmelenin sırrı be harfinde be'nin sırrı altındaki noktada ve noktanın sırrı da Ali'dedir. Peygamberimiz,"Ben ilmin şehriyim Ali'de onun kapısıdır. O halde ilim isteyen kimse kapıya gelsin." buyurmuştur.(Pala İskender.1995.s.32)

Hiz. Ali'nin Allah'ın Aslanı olarak görüldüğü, mertliği, peygamberimizin damadı olduğundan bahsedilmektedir. Sürekli toprğa oturmasından ve yatmasından dolayı peygamberimiz tarafından türâb Lakabı verilmiştir.Ve yattığı yerden âşıkların da yağının tozu olabileceği ifadesi kullanılmıştır.

Ey dîni İmâmı Evlâd-ı **‘Alî** (53/1/1)

İmânü İslâm **Hâzret-i Hayder**(53/1/2)

Evlâd-ı ‘Aliyy’e biz belî didik(53/2/1)

Ehl-i tarîkatde yâ **‘Alî** didik (53 / 2 / 2)

Kul azât itmiş **Merd-i Merdân** ‘aşkına koyuvir beni(72/1/2)

Hudâ’nıñ aşlanı **Hâzret-i ‘Alî** (82/5/3)

İmdi ‘âşıkların ayak **türâbı** (68/3/2)

‘Aliyyü’l-Mürtezâ dāmādı (89/2/1)

O da seniñ **aşlanıñ** değil mi (89 / 2 / 2)

Bakā'ib bakā'ib **tūrāb** (89/7/3)

1.1.6.2.Hacı Bektaş Veli

XIII. Asırda ,Anadolu'da yaşamış mutasavvıf ve büyük şeyhlerden .Bektaşiler onu tarikatlarının kurucusu ve piri olarak tanırırlar.Menkıbeye göre Anadolu'ya Horasan'dan gelmiştir. Yunus'un onunla bulup tanıştığı muhakkak gibidir. Herhalde Hacı Bektaş Anadolu'da tasavvufi tefekkürün kaynaklarından biridir. (Artun,2011.s.102)

Bektaşilik Tarikatının kurucusu olduğu ve tarikat içinde sevildiğini ve Baş neferlerinin bulunduğu bahsetmektedir.

Tarīkat içinde **Bekdāş-ı Velī** (53/1/3)

Dir ki **ÖMER** ben ki yārim **Hācī Bekdāş** bendesin(58/4/1)

Hācī Bekdāş-ı Velī ser-neferleri (105/8/3)

1.1.6.3.Hallac-ı Mansur

922 yılında asılmak sûretiyle öldürülen ve Divan Edebiyatında adına sık sık rastlanan ünlü sôfi , adı Hüseyindir.(Devellioğlu ,1993)

Tasavvufla uğraşmıştır. Tasavvuf yolunda çabuk ilerlediği için fenafillaha ulaşmış ve 'Ene'l Hakk' demiştir. Bağdat' ın seçkin simaları arasında dostları olduğu gibi muhalifleri de bulunmaktadır. Bu sözün batîni manasını değil zâhiri manasını ele alanlar onu münkir kabul ettiler.Bazıları da sırları ehil olmayanlara faş ettiği için üstâdının bedduasına uğradığını söylerler.Böylece Hallac-ı hapse attılar.8 yıl hapiste kaldı. Bu sırada Tavâsî adlı tasavvufî bir eser yazdı.O sırada Karmatîler Kabe'yi tahrip etmişlerdi. Mahkemede bu olaya Hallâc'ın sözü sebep gösterildi. Kadı Ebû Ömer-i Hammâdi katline hükm verdi.Halifenin de tasdikiyle Bağdatta sırayla kamçılandı,vücûdu parça parça edildi,darağacına çekilerek teşhir edildi sonrada kafası kesilerek cesedi yakıldı.Tasavvufçuların çoğu onu hak yolunda şehit edilmiş bir mücahid olarak ele alır.(Pala,1995,226)

Tasavvuf inancına göre fenafillah'a ulaşarak Allah'ın bütün güzelliğinin yeryüzündeki varlıklarda bulunduğunu düşünerekten Ene'l Hakk demesini şirk koşmak olarak değerlendirilenlerce Mansur'un öldürüldüğü hatırlatılmıştır.

Yalnız **Manşūr** çıkub bir de da'vālanmasun(45/1/4)

1.1.6.4.Hz. Hamza

Hz.Hamza Peygamberimizin amcasıdır, Kahramanlıkları ile tanınır. (Erman, s.103)

Peygamberimizin Amcası ve süt kardeşidir. Ebû Cehl'in Sâfâ tepesinde Peygamberimize küfrettiğini duyunca henüz Müslüman olmadığı halde Ebû Cehl'in başını yarmıştır.Hamza, Mekke'de hatırı sayılır, kuvvetli ve kıymetli bir kişi idi. Hamza'nın Müslüman olmasıyla birlikte Müslümanlar çok kuvvetlendiler. Bu, âdetâ manevî bir kuvvet idi. Medine'ye hicret edenler arındao da vardı. Bedir gâzasında fevkâlade kahramanlıklar gösterdi.Uhud gâzasında otuzbir kâfiri cehenneme gönderdikten sonra Vahşi adlı bir bedevî tarafından şehid edildi.57 yaşında idi.Cenaze namazını bizzat peygamberimiz kıldı ve onun ölümüne çok üzüldü.(Pala,s.231)

Hazreti Hamza ve Ali'nin zor durumda kalanlara yardımcı olduğunu anlatmaktadır.

İmdâdcı bize **Hamza ve 'Alî** (11 /3 /3)

1.1.6.5. Lokman Hekim

Allahü teâlâ tarafından kendisine ilim ve hikmet; akıl, anlayış, idrâk verilen peygamber veya velî. Kur'ân-ı kerîmde ismi zikr edildi. Dâvûd aleyhisselâm zamânında ArabistanYarımadası'nın Umman taraflarında yaşadı. Uzun bir ömür yaşadıktan sonra ibâdet hâlindeyken Kudüs ile Remle arasında vefât etti.

Muhakkak biz Lokman'a hikmet verdik ve sana verilen hikmet nîmetine şükret dedik. (Lokman sûresi: 12)

Lokman, oğluna nasîhat ederek dedi ki: "Ey oğulcuğum! Allahü teâlâyâ şirk (ortak) koşma. Çünkü şirk elbette büyük bir zulümdür. (Lokman sûresi: 13)

Lokman Hakîm, Dâvûd aleyhisselâm zamânında Arabistan Yarımadasının Umman taraflarında yaşadı. Dâvûd aleyhisselâmın peygamberliğinden önce Lokman Hakîm müftî idi. Davûd aleyhisselâm peygamber olduktan sonra, Lokman Hakîm ondan ilim öğrendi. Dâvûd aleyhisselâma ümmet oldu. Lokman Hakîm cenâb-ı Hak tarafından peygamberlik ve hakîmlikten birini seçmek için serbest bırakılınca, hikmeti seçti. Sebebi sorulunca; peygamberlik büyük bir iştir, hakkını yerine getiremem diye korktum dedi. Allahü teâlâ tarafından kendisine ilim, hikmet, akıl, anlayış verildi. Lokman Hakîm'in hikmetli nasîhatlerinden bâzıları şöyledir:

Ey oğulcuğum! Namazını dosdoğru kıl. İyiliği emret. Kötülükten nehyet. Sana (bu yüzden) isâbet eden şeylere sabret. Çünkü bunlar kat'î (kesin) sûrette farz edilen işlerdendir. (Lokman sûresi: 17)

Ey oğlum! Dünyâ derin deniz gibidir. Çok insanlar onda boğulmuştur. Takvâ (Allahü teâlâdan korkup haramlardan sakınmak) gemin, îmân, yükün, tevekkül (Allahü teâlâyâ güvenmek) hâlin, sâlih (iyi) amel, azığın olsun. Kurtulursan Allahü teâlânın rahmetiyle, boğulursan, günâhın sebebiyledir.

Ey oğlum! Borçlu olmaktan sakın. Çünkü gündüz zillet (aşağılık), gece gam ve keder içinde olursun. Ey oğlum! Merhâmet eden merhâmet bulur. Sükût eden selâmete erer. Hayır söyleyen kâr eder. Kötü konuşan günâhkâr olur. Diline hâkim olmayan pişman olur. Çalış, kazan, çalışmayıp herkese muhtâc kalanın dîni ve aklı noksan olur ve iyilik etmekten mahrûm kalır ve herkesten hakâret görür.(Ören,s, 414-415)

Lokman sûresi:

Kur'ân-ı Kerîmin otuz birinci sûresi.

Lokman sûresi, Mekke'de nâzil oldu (indi). Otuz dört âyet-i kerîmedir. Lokman aleyhisselâmın kıssası anlatıldığı için, sûre bu ismi almıştır. Sûrede; Kur'ân-ı Kerîmin iyilere hidâyet ve rahmet vesilesi olduğu, iyilerin husûsiyetleri ve mükâfâtları, kötüler ve uğrayacakları azâb, Lokman Hakîm'in oğluna nasîhatları, Allahü teâlânın ilminin ve kudretinin sınırsızlığı bildirilmektedir.(Ören, s,414-415)

Lokman (aleyhimürrahme)oğluna nasîhat ederek dedi ki;"Eyoğulcuğum! Allahü teâlâyâ şirk (ortak) koşma! Çünkü şirk; elbette büyük bir zulümdür.(Âyet: 13)

Lokman Hekim'in hekimlikte çok başarılı olduğu ancak bazı dertlere ise O'nun bile çare bulamayacağı anlatılmıştır.Bu durumu görse Lokman Heki'in bile ağlayacağı anlatılmıştır.

Loğman Hekim gibi cerrah getirdim(15/2/3)

Loğmân gelse bulmaz yine çāralar(40/8/3)

Ben vardum **Loğmân**'a yokdur bir çāra(45/3/2)

Nār-ı hasret şîşesin virüp **Loğmân** ağlar bana(57/3/4)

Ecel bilmez imiş dağî **Loğmân**'ı(102/3/2)

İşitdi Tabīb-i **Loğmân** ağladı(104/2/4)

1.1.6.6. Hz. Meryem

Hz. İsa'nın annesi.Edebiyatta Hz.İsa'yı doğurması,Cebraîl vasıtasıyla üflenip gebe kalmasıyla anılır.(Artun Erman.2011.s.114)

Meryem on yaşında iken Allah ona insan kılığında Cebrâîl'i gönderir. Cebrail Meryem'in kaftanının yerine üfler ve Meryem Allah'ın emri ile Hz. İsa'ya hamile kalır. Dolayısıyla Kûr'an'da 'Ruhun minh' (Allah tarafından olan bir ruh,üfleme nefes),'Ruhullah'(Allah'ın ruhu)'Abdullah'(Allah'ın kulu) gibi isimlerle geçmektedir.(Gültekin,2010,s.108)

Kur'an-ı Kerim'in ondokuzuncu suresidir. Hz. İsa'yı babasız olarak dünyaya getirmesi ve Musa, İsmail, idris Peygamberlerin , Mehdi ve bundan sonra gelecek bazı kavimlerin yaptıkları kötülükler ve inkarcıların kıyamet günü çekecekleri azap anlatılmaktadır.

Meryem'in saçına beñzer(77/4/2)

1.1.6.7.Hz. Yezid

Emevi soyu halifelerinden, Muaviye'nin oğludur. Emeviye Devletinin ikinci halifesidir.'Kerbela' vakası onun zamanında olduğu için Özellikle Makte'l Hüseyin'lerde adı çok kullanılır. Ali'nin oğullarını takibi, Hüseyin'i Kerbela2da öldürmesi yüzünden Ali taraftarları tarafından her zaman lanetlenmiştir. Aleviler umumiyetle mezhep düşmanlarını Yezid diye anarlar.(Artun, s.125)

Yezîd'in cânına Hâzret-i Şancer (53 / 2 / 4)

1.1.6.8. Hz. Leşker

İslam askeri anlamında kullanılmıştır.

Deryāya ber-ā-ber Hâzret-i **Leşker**(53/3/4)

1.1.7. Ahiret İle İlgili Mefhumlar

1.1.7.1. Ahiret, Ukba

İnsanın ölümü ile başlayan ebedî (sonsuz) hayat. Âhirete îmân, inanılması lâzım olan altı esastan beşincisidir. (Ören ,s.15)

Kim de mü'min olduğu hâlde âhireti ister ve onun için gereken şekilde çalışırsa, işte onların çalışmaları makbûl olur. (İsrâ sûresi: 19)

Âhiret için görmedim işimi(19/3/1)

Ukba

Ahiret ,öbür dünya, Dünyâda iken yapılan işlerin karşılığının görüleceği yer. Âhiret. (Ören,s.105)

Dünyanın da Ahiretin de Allah'ın olduğu anlatılmıştır. Allah yolunda olanların ise daima ahrette gibi yaşadıkları anlatılmaktadır.

Dünyâ seniñ ‘**uqbâ** seniñ (8/2/4)

Tâ ki ehlu’llâh olanlar dâ’imâ ‘**uqbâ**dadur(80/3/2)

1.1.7.2. Araf

Cennet ile Cehennem arasında yer alan ve birinin te'sirinin diğerine geçmesine mâni olan sûrun (engelin) yüksek kısımları.

A'râf Eshâbı (Ehli)

A'râf denilen yerde bulunanlar.

A'râf üzerinde bir takım kimseler vardır ki, onlar Cennet ehlini (mü'minleri) yüzlerinin beyazlığı ile, Cehennem ehlini, yüzlerinin siyahlığı ile tanırlar. Henüz Cennete girmemişler fakat oraya girmeyi şiddetle arzu ederler. Cennet ehline selâmün aleyküm diye seslenirler. Gözleri Cehennemliklere çevrildiği zaman; "Ey Rabbimiz! Bizi zâlimler (kâfirler) ile berâber (Cehennem'e) koyma" derler. A'râf eshâbı (ehli), yüzlerinin (karalığından) tanıdıkları kâfirlerin ileri gelenlerine; "(Dünyâda iken malca ve evlatça ve yardımcılar bakımından) çokluğunuz (hak söze yâhut halka karşı yaptığınız) kibriniz (büyüklenmeniz) size fayda vermedi" (diye) seslenirler. (A'râf sûresi: 46-48)

Allahü teâlâ rüzgârı, rahmeti olan yağmurdan önce müjdeci gönderir. Rüzgârlar, ağır olan bulutları sürükler. Bulutlardan ölü olan toprağa su yağdırırız. O yağmurla yerden meyveler çıkarırız. Ölüleri de mezârlarından böyle çıkaracağız. Umulur ki, düşünüp ibret alırsınız. (Âyet: 57)

Rabbinizden size indirilen (Kur'ân-ı kerîm)e **uyun. O'ndan başkasını** (insan ve cinden sizi doğru yoldan saptıracak kimseleri) **dost edinmeyin.** (Arâf: 3)(Ören , s.35-36)

“**Men ‘Araf**” sırrını tıyub (2/3/3)

“**Men ‘araf**[e nefse-hü fe-ğad ‘arafe Rabbe-hü” Kudsî Hadîs-i Şerîfi.

Arafta Tagları yüceden yüce (28/5/1)

1.1.7.3. Ecel, Vade

Ecel

Belli vakit. Hayâtın sonu. Hayat sâhibinin, canlının ölümü için Allahü teâlânın takdir ve tâyin ettiği vakit.(Ören ,s.124)

İçdim **ecel** şerbetini(17/1/3)

Va'de

1.Bir iş için önceden tâyin edilen zaman, târih.

2. Ecel.(Ören ,s.815)

“Ömrüm temâm olup **va'dem** yetince(97/1/3)

1.1.7.4. Kıyâmet

Allahü teâlânın emri ile İsrâfil aleyhisselâmın sûr denilen ve nasıl olduğunu bilmediğimiz bir âlete üfürmesi, (nefha-i ûlâ: Birinci üfürme) ile bütün canlıların ölüp, her şeyin yok olması, kâinâtta (varlık âlemindeki) nizâmın, düzenin bozulması, kıyâmetin kopması. (Ören,s.380)

Kıyâmet muhakkak gelecektir. Bunda hiç şüphe yoktur. (Hac sûresi: 7)

Ey insanlar! Rabbinizin azâbından korkun. Muhakkak kıyâmetin zelzelesi (sarsıntısı)

pek büyük bir şeydir. Onu gördüğünüz gün, analar, emzirdikleri çocuklarını bırakıp unuttur, hâmile kadınlar çocuklarını düşürür. O günün dehşetinden sen insanları sarhoş bir hâlde görürsün, hâlbuki onlar sarhoş değillerdir. Fakat Allahü teâlânın azâbı çok şiddetlidir. (Hac sûresi: 1,2)

Bu hasretlik **kıyâmata**(14/2/3)

1.1.7.5. Mahşer

Haşr olunacak, toplanılacak yer. Kıyâmet gününde bütün mahlûkâtın (bütün canlıların) yeniden dirildikten sonra hesap için toplanacakları yer. Arasat Meydanı, (Ören,s.423)

Mevkîf Ki **maḥşer** günü olduğda yüzüm yerlere sürdükde(26/5/1)

Rûz-ı **maḥşer**de şefâ[^cat] ider ola çekmez elem(42/3/3)

Yarın **maḥşer** günü kurulur mîzan(82/3/2)

Maḥşerde kelb gibi çekerler seni(106/35/2)

1.1.8. Cennet, Cennet İle İlgili Mefhumlar

1.1.8.1. Cennet(Arş-I Kürsi , Levh-İ Kalem , Arş-I Al'a Firdevs-İ Ala, Bağ-I Rahman)

Bahçe. Âhirette müslümanların nîmet ve mutluluk içerisinde sonsuz olarak yaşayacakları yer.

Rabbinizden (af ve) mağfiret istemeye ve Cennet'e girmeye koşunuz. Bunun için çalışınız! Cennet'in büyüklüğü, gökler ve yer küresi kadardır. Cennet, Allahü teâlâdan korkanlar için hazırlandı. Bunlar, az bulunsa da mallarını Allah yolunda verirler, öfkelerini belli etmezler, herkesi affederler. Allahü teâlâ, ihsân edenleri sever. (Âl-i İmrân sûresi: 133)

Allahü teâlâ arş ve kürsî altında, yedi kat göklerin üstünde, arşın nûru ile birbirinden yüksek sekiz Cennet yaratmıştır: Birincisi, Dâr-ül Cinân, beyaz incidendir. İkincisi, Dâr-üs-Selâm, kırmızı yâkuttandır. Üçüncüsü, Cennet-ül-Me'vâ, yeşil zeberceddendir. Dördüncüsü, Cennet-ül-Huld, kırmızı ve sarı mercandandır. Beşincisi, Cennet-ün-Naîm, beyaz gümüştedir. Altıncısı, Cennet-ül-Firdevs, kırmızı altındandır. Yedincisi Cennet-ül-Adn büyük beyaz incidendir. Sekizincisi Dâr-ül-Karâr, kırmızı altındandır. (Ören,s.91-92)

Bu tarîkde olana Hakk virmez mi hâlâ **cenneti** Yâ Hû (4/10/2)

Taleb kıl **cennetü**'l-me'vâ(10/1/2)

Dilerseñ **cennetü**'l-me'vâ(10/1/4)

Umarsıñ **cennetü**'l-me'vâ(10/4/4)

Eşitdiñ **cennetü**'l-me'vâ(10/5/4)

Dilerseñ **cennetü**'l-me'vâ(10/6/4)

Şefâ'at olmazsa olur mı **cennet**(19/2/3)

Cennetten hürî(21/2/3)

Cennetden Burâk götürdi üstüne binilmek için(27/3/1)

Vahdetde seyr idem **cennet-i** a'läyî(40/5/2)

Böyle yazılmış levh-i **cennette** kaldım(40/7/4)

Cennet kaç sâ'atdir eyledi mihmân(49/3/2)

Çıkarıdı **cennet**den anı ol telbîs(63/2/2)

Bu gice açılmış **cenneti**ñ bâbı(68/3/3)

Deriz ya elem çeker gönül **cennet-i** a'lä için(85/3/1)

Cennet evlerinde suʿāli olan(86/4/3)

Vechiñ **cennete** beñzer leblerin āb-ı zülāl(100/1/3)

Bābü **cennet**de goncalar açıldı(104/9/3)

(Cennet için kullanılan diğer isimler :‘Arş-ı Kürsi , Levh-i Kalem , Arş-ı Al’a
Firdevs-i Ala, Bağ-ı Rahman)

Arş-ı A’la

Göğün en yüksek tabakası. (Devellioğlu ,1993)

Arş-ı Kürsi

Göğün arş kısmı ile altındaki kürsü (Devellioğlu.1993)

‘**Arşı Kürsî Levhi Kalem** kamu fermānıñdadur(81/3/3)

Yeri, göği, ‘**Arş’ı, Kürsî** yaradan(82/6/3)

‘**Arş**ıñ kandîli nūr neden oldu(86/3/4)

Figān çıkdı ‘**Arş-ı A’lā**’ya(104/3/1)

Çekilmesün ‘**Arşa** bu feryādımdır(108/13/1)

Levh-i Kalem

Allah ilk önce Levh-i Kalemi yaratmıştır. Kalem bu Levhaya kainatta vukū bulacak olan her şeyi yazmıştır. Tasavvufa göre levh Tanrı bilgisi, kalem ise Tanrı iradesidir. Levh-i kalem her şeyi Levh-i Mahfuza yazmıştır.Bu levha yedinci kat gökte bulunur.Yazılı olan şeyler vakti gelince ortaya çıkarlar.Doğu ve batının uzunluğu kadar en ve boya sahiptir. (Topak, 2012, s.215)

‘**Arşı Kürsî Levhi Kalem** kamu fermānıñdadur (81/3/3)

Firdevs-i Ala

Cenneteki altıncı bahçedir. Peygamberimiz Miraç’a çıktığında altıncı katı görmüştür. Aşağıdaki dizede şair kendini cennetin altıncı katına layık görmektedir.

Firdevs-i A’lā’dır bizim yerimiz(40/7/3)

Bağ-ı Rahman

Allah’ın bahçesi olarak alınmıştır. Şiirde de Allah’ın bahçesinin yolu açılmıştır, ifadesi kullanılmıştır.

Bāğ-ı Raḥmān açılmışdır yolu (5/4/3)

1.1.8.2. Gılman

Allahü teâlânın Cennet'tekilere hizmet için nûrdan yarattığı hizmetçiler.(Ören ,s.188)

Velî Tübâ, Hürî, **Gılmân** ağladı(104/9/4)

1.1.8.3. Huri

Allahü teâlânın îmân edenlere mükâfat olarak yarattığı, nasıl oldukları bilinmeyen Cennet kızı.(Ören ,s.258)

1.Cennet kızı 2. Sevgili (Devellioğlu ,1993)

Allahü teâlânın îmân edenlere mükâfat olarak yarattığı, nasıl oldukları bilinmeyen Cennet kızı.. (Ören ,s.258)

Gözlerinin akı karasından çok olan ,Ceylan gözlü kız,Cennet kızı.Kûr'ân-ı Kerîm, cennette hûrilerin müminlere hizmet edeceklerini bildirmektedir.(Âli İmrân/15, Bakara/25, Nisâ/57)

Hûrilerin safran,misk,anber ve kâfur gibi güzel kokulu maddelerden yaratıldığına dair rivayetler vardır.Onların amber ve misk dolu saçlara,hilâl kaşlara, güneş gibi aydınlık yüzlere, tatlı sözlere sahip oluşlarını ifade için bu rivayet ortaya atılmış olabilir. Hûrilerin gül yanaklı ,inci dişli,mercân dudaklı, selvi boylu, güzel huylu, gülden daha taze temiz kızlar oluşu, divan şiirindeki sevgililerin huriye benzetilmesine neden olmuştur. Âşığın aklını başından alan sevgilisi Hulle'ler içinde hûrîdir. Bu durumda sevgilinin mahallesi de cennet olur.(Pala,1995,s.258)

Şair sevgilisini Hûriye benzetmiştir. Diğer mısrada ise kelimeyi gerçek anlamıyla kullanmıştır.

Bilmem melek midir bilmem **hûrî** (34/5/1)

Bilmem melek midir bilmem **hûrî** (34/2/1)

Velî Tübâ, **Hürî**, Gılmân ağladı (104/9/4)

1.1.8.4. Kevser

Kıyamete kadar gelecek Al, Ashap, Etbâ' ve onların iyilikleri, hayırları. Bereket. Kesretten mübalağa. Çokluğun gayesine varan şey. Gayet çok şey. Pek çok hayır. Hikmet, ilim. Kura'n, İslâm, tevhit. İlm-i Ledün. Ma'rifetullah. Cennet ırmaklarının kaynakları. Cennet'te bir havuz veya nehir.

Ahrette Cennet'te Peygamber efendimize ait meşhur nehir veya kıyamet (hesap) günü Cehennem üzerindeki Sırat köprüsü geçilmeden önce Peygamber efendimizin ve ümmetinin başına geldikleri meşhur havuz. (Ören ,s.375)

(Yâ Muhammed !) Biz sana kevseri verdik. (Kevser sûresi: 1)

Ḳazā günleri **Kevser**'le(9/4/4)

Dediler Ḥavz-ı **Kevser**'dir bu(9/5/3)

Şehīdler şunmada **Kevser** şerābı(105/12/3)

1.1.8.5. Tuba

Kökleri yukarıda, dal ve budakları aşağıya doğru sarkan cennet ağacı.

Tuba bir ağaçtır. Allah onu kudret eliyle dikmiştir. Cennet ehlinin elbiseleri ondan dikilir ve dalları Cennet surlarından taşar. (Ören ,s.801)

ilk mısrada sevgilinin kaşını Tûbâ ağacına benzetmiştir. Ayrıca bulunulan duruma cennetteki varlıkların ağladığına değinilmiştir.

Ḳāmeti kaş ı Tûbâ'dır leblerin āb-ı zülāl(101/2/1)

Velī Tûbā, Ḥūrī, Ğılmān ağladı(104/9/4)

1.1.8.6. Nur

1.Aydınlık, ışık, feyz, bereket ihsân. 2. Kur'ân-ı kerîm. 3. İmân 4.Allahü teâlânın Esmâ-i hüsnâsından. Tam ve kusursuz olarak zâhir olup her şeyi ortaya çıkarıcı, yaratıcı veya göktekileri ve yerdekileri nûru ile hidâyet edici, doğru yolu gösterici, gökleri; güneş, ay ve yıldızlarla yeri; peygamberler aleyhimüsselâm, âlimler, mü'minler (inanırlar) ile yâhut bitkilerle ve ağaçlarla tezyîn eden, süsleyen. (Ören , s.594-595)

O hâlde Allah'a, O'nun peygamberlerine ve indirdiğimiz o nûr'a imân edin. Allah ne yaparsanız hakkıyla haberdârdır. (Tegâbün sûresi: 8)

Allahü teâlânın nûr vermediği kimsenin nûru olmaz. (Nûr sûresi: 40)

Allahü teâlâ göklerin ve yerin nûrudur. (Nûr sûresi: 35)

Nûr Sûresi:

Kur'ân-ı kerîmin yirmi dördüncü sûresi.

Nûr sûresi Medîne'de nâzil oldu (indi). Altmış dört âyet-i kerîmedir. Otuz beşinci âyetinde Allahü teâlânın, göklerin ve yerin nûru olduğu bildirildiği için, Sûret-ün-Nûr denilmiştir. Sûrede, zinâ suçu işleyen kadın ve erkekler ile zinâ iftirâsında bulunanların cezâları, evlere girerken izin istemek, selâm vermek gibi muâşeret

kuralları, harama bakmanın kötülüğü, kadınların örtünmeleri ile müslümanların Peygamber efendimize saygı göstermeleri gerektiği bildirilmektedir.

(Ören ,s.594-595)

Ey Resûlüm! Mü'minlere söyle, harama bakmasınlar ve avret yerlerini haramdan korusunlar! İmânı olan kadınlara da, söyle, harama bakmasınlar ve avret yerlerini haram işlemekten korusunlar. (Âyet: 30)

Mecî-i zünbül pür-**nūr** gibi(89/5/3)

Mübârek gözleriñ **nūrı**(89/10/1)

1.1.8. Cehennem, Cehennem İle İlgili Mefhumlar

1.1.9.1. Gayya

Cehennemin beşinci tabakasındaki çok korkunç bir kuyunun adı,Cehennemde bir kuyu veya dere. İçine düşenin kolay kolay kurtulamıyacağı korkunç yer veya vaziyet.(Devellioğlu,Ferit,s.283)

Gayya didikleri cehennem düşi (49 / 5 / 3)

1.1.9.2 .Zebâni

Cehennem meleği, azâb yapıcı melek.(Ören ,s.852)

Günahkârları cehenneme atmakla görevli melektir.(Topak,2012,s.207)

Zebânîler nâra atarlar seni(106/35/3)

1.1.10. Diğer İtikadi Mefhumlar

1.1.10.1. Peri

1.Cinlerin çok güzel ve alımlı olarak farzedilen dişilerine verilen bir ad.

2.(Mecaz) çekici güzelliği olan çok alımlı kız veya kadın. (Devellioğlu , 1993)

Cinlilerin dişilerine verilen ad. Bunları gören olmadığı için çok güzel ve çekici olduklarına inanılır. Periler,büyük ile ortaya çıkarılabilir. Çeşme, pınar ve hamam gibi yerler perilerin yurdu sayılır. İnsanlardan kaçır ve göze görünmezler. Bazı insamları kendilerine aşık etmeleri ve çeşitli görünüşler alabilmeleri, bir görünüp bir kayboluşları vs. özellikleriyle sevgilinin özelliklerini taşırlar. Perileri sihir ile çağıran efsunculara perî-hân denir. Bunlar bir daire çizip içine girerek cinleri ve perileri çağırırlarmış.Dairesiz çağrılırsa hâbis cinler gelirmiş. Perîşân kelimesiyle perî arasındaki kelime oyunlarına sahne olur. (Pala.1995,s.440)

Ateşin alev kısmından yaratılan, her şeyle girebilen; evlenme, yeme-içme, çoğalmaları bulunan ve gözle görülmeyen varlıklar. Fârisî dilinde cine peri denir. (Ören , s,96)

Cinleri ve insanları ancak beni bilip ibâdet etmeleri için yarattım. (Zâriyât sûresi: 56)

Ey Habîbim! Onlara de ki: "Cinlerden bir grubun Kur'ân-ı kerîm dinlediği bana bildirildi. Onlar şöyle demişlerdi." Muhakkak ki biz doğru yola götüren, akıllara durgunluk ve hayranlık veren bir Kur'ân(-ı Kerîm) dinledik. O'na inandık. Rabbimize hiçbir şeyi ortak koşmayacağız. (Cin sûresi: 1,2)

Şair sevgilisini periye benzetmiştir. Peri kadar güzel olduğunu anlatmaya çalışmıştır Ancak bazı satırlarda ise melek kelimesini gerçek anlamda kullanmıştır.

Toğrı söyle **perî** derdin bileyim (33/7/1)

Söyle **perî** söyle nedür derdin bileyim(33/7/4)

Bir **perî** gördüm bugün nûrını saçup gider (93/1/1)

‘Aceb insân mı, melek mi kimse bilmez **perî**yi (93/3/3)

1.1.10.2. Şeytan, İblis, Telbis

Kovulmuş, uzaklaştırılmış. Kibir ve gurûru sebebiyle Allahü teâlânın "Âdem'e secde ediniz" emrine isyân edip, karşı geldiği için, O'nun rahmetinden uzaklaştırılan varlık, İblis. (Ören ,s.725)

Şeytan insana çok şeyi söz verir ve birçok şeyi hatırlatır. Şeytanın söz verdiği şeylerin hepsi yalandır. (Nisâ sûresi: 121)

Şeytan sizi fakir olacaksınız diye korkutur. Size cimriliği emr eder. Allah ise kendisinden mağfiret ve fadl vâ'd ediyor. (Bekara sûresi: 268)

Benden oldı heb **şeytân**lık bu sene(32/8/4)

Şeytân der-gâhından çıkardı Rahmân(49/3/3)

Teğalluk eyledi **Şeytân**-ı la'în(63/1/3)

Lâ cerem oldu kendüsi **merdûd**(63/1/4)

Âdem'e iğvâ itdi çün **İblîs**(63/2/1)

Çıkardı cennetden anı ol **telbîs**(63/2/2)

Hakk yanında kara **İblîs**'iñ yüzi(97/3/3)

İblîs'i sürdiler nârdan içeri(97/3/4)

Tā ezelden bu yolda ol sâzım şeytân(106/3/4)

1.1.11. Dinler İle İlgili Mefhumlar

1.1.11.1. Din, İman, Şeri'at, Mümin, Müslümanlıkla İlgili Mefhumlar

1.1.11.2. Ahir Zaman

Dünyânın son zamânı, son devresi. Genel olarak Peygamber efendimizin (sallallahü aleyhi ve sellem) teşriflerinden, özel olarak hicrî bin senesinden sonraki zaman. (Ören ,s.14)

Şimdi irişmişiz **āhir zemāna** (97 / 2/ 3)

1.1.11.3. Günah

Dinde yasak olan şeyler.

Biri günâh işler veya kendine zulmeder, sonra pişmân olup, Allahü teâlâyâ tövbe istiğfâr ederse, Allahü teâlâyı afv ve mağfiret edici, çok merhametli bulur. (Nisâ sûresi: 110)

Günâhım çok boş geldiñ(17/1/2)

Günâh defterlerim yırt da atıvir(19/1/4)

Günâhlarıma Mîzânlarda dardtırma(19/3/4)

Hasbüne'llâh sevdiğim ben **günâh**-kâr olmadım(100/2/3)

1.1.11.4. Şefâ'at

Kıyâmet günü, Allahü teâlânın izni ile, başta Peygamber efendimiz sallallahü aleyhi ve sellem olmak üzere, diğer peygamberler, âlimler, şehîdler, sâlihler (iyi kimseler) ve küçük yaşta ölen müslüman çocuklar ve Allahü teâlânın izin verdiklerinin; günahkâr olan mü'minlerin günahlarının affedilip Cehennem'den kurtulmalarını, cennetlik olanların da Cennet'teki derecelerinin artmasını Allahü teâlâdan istemeleri, bu hususta vâsıta olmaları. (Ören ,s.713)

O gün, Allahü teâlânın kendisine şefâat etmeye izin verdiği ve sözünden hoşnûd olduğu kimselerden başkasının şefâati fayda vermez. (Tâhâ sûresi: 109)

Biri **şefâ'at** değil mi(89/3/2)

Rasûlim sen **şefâ'at** kıl(89/4/1)

1.1.11.5.Tevbe

Haram, günah işledikten sonra, pişman olup, Allahü teâlâdan korkmak, bir daha yapmamaya karar vermek.

Ey mü'minler! Hepiniz Allah'a tövbe ediniz ki felâh (kurtuluş) bulasınız. (Nûr sûresi: 31)

*Allahü teâlâ **tövbe** edenleri sever. (Bekara sûresi: 222)*

Tevbe Sûresi

Kur'ân-ı kerîmin dokuzuncu sûresi. Berâe sûresi de denir. Tевbe sûresi Medîne'de nâzil oldu (indi). 128 ve 129. âyet-i kerîmeleri Mekke'de indi. Yüz yirmi dokuz âyettir. Evvelinde Besmele nâzil olmamıştır. Sûre, müşriklerin Allahü teâlâ ile alâkalarının kesildiğini, bundan sonra onların Kâbe'ye yaklaştırılmayacağını, Müslüman olmadıkları takdirde öldürüleceklerini bildiren bir ültimatoma mâhiyetindedir. Sûre, Peygamber efendimizin şefkat ve merhâmetini bildiren âyet-i kerîmelerle sona erer.

Tevbe sûresinde buyruldu ki:

Allahü teâlâyâ ve kıyâmet gününe inanmayan ve Allahü teâlânın ve Resûlünün haram ettiklerine haram demiyen ve hak olan İslâm dînini kabûl etmeyen kâfirlerle, cizyeyi kabûl ettiklerini veya müslüman olduklarını bildirinceye kadar harb ediniz! Onları öldürünüz. (Âyet: 28)

Gel imdi eyle sen **tevbe**(10/5/2)

1.1.11.6. Amel Defteri

Amel defteri. İnsanların dünyâda iken yaptıkları iyilik ve kötülüklerinin yazıldığı ve kıyâmet günü herkesin eline verilecek olan defter. (Ören ,s.696)

Suhuf lar getirilip açıldığında, gökyüzü yerinden koparıldığında her kişi (hayır ve şerden) neler yapıp getirdiğini anlar. (Et-Tekvîr sûresi: 10-14)

Yazılır **defter-i a'mâle** sa'îd(63/5/2)

1.1.11.7.Şerî'at

Peygamberlere gelen ilâhî hükümler (emirler ve yasaklar), din. İslâmiyet. (Ören, s.722)

Şerî'at, Tarîkat yoldur varana(7/2/1)

1.1.11.8. Tarikat

Tasavvuf yolu; insanları mânen olgunlaştırmak, terbiye etmek, yetiştirmek için, tasavvuf büyüklerinin tâkib ettikleri yol.(Ören, s.750)

Şerî'at, **Tarikat** yoldur varana(7/2/1)

1.1.11.9. Hakikat

1. Bir lafzın (sözün) asıl manası.

2. Gerçek.

Fizik ve kimyâ reaksiyonlarında maddenin yok olmadığı bugün kesin olarak bilinmektedir.(Ören,s.207)

Var Şerî'at, yok Tarikat, yok **Hakikat**'den haber(80/1/1)

1.1.11.10.Ma'rifet

Bilme, tanıma, gönülle bilme. Allahü teâlânın sıfatlarını ve isimlerini hakkıyla bilme,tanıma. Ma'rifetullah(Ören,s.434)

Dervişânlar râhı koymuş **Ma'rifet**'den yok eser(80/1/2)

1.1.11.11. Üç Aylar

Recep

Arabî ayların yedincisi ve kutsal sayılan üç ayların birincisi. (Devellioğlu ,1993.s.880)

Receb, Şa'bân geldi gine (13/1/4) (13/2/4) (13/3/4)

Şaban

Arabî ayların sekizincisi, ramazandan önce gelen ay.(Devellioğlu,1993.s.973)

Receb, **Şa'bân** geldi gine (13/1/4) (13/2/4) (13/3/4)

1.1.11.12. Mümin

1. Allahü teâlânın Esmâ-ül-hüsânından (ism-i şerîflerinden). Her türlü emân ve emniyet (güven) veren.

O, öyle bir Allah'tır ki, kendisinden başka hiçbir ilâh yoktur. O, mâlik ve sâhiptir, münezzehtir, selâmet verendir, mü'mindir, gözetip koruyandır, üstündür, istediğini zorla yaptıran, büyüklükte eşi olmayandır. Allahü teâlâ puta tapanların ortak koştuqları şeylerden münezzehtir, uzaktır. (Haşr sûresi: 23)

2. İmân eden, Resûl-i ekremin bildirdiklerinin hepsini kalbi ile kabûl edip, dili ile söyleyen.(Ören,s.533,534)

Ey mü'minler! Hepiniz, Allahü teâlâyâ tövbe ediniz ki, dünyâ ve âhiret saâdetine kavuşasınız. (Nûr sûresi: 31)

Mü'min Sûresi

Kur'ân-ı kerîmin kırkıncı sûresi. Gâfir sûresi de denir.

Mekke-i mükkerremede nâzil oldu (indi). Sûre 85 âyet olup, 56 ve 57. âyetleri Medîne-i münevverede nâzil oldu. 28-45. âyet-i kerîmelerinde, Fir'avn'ın âilesinden mü'min bir kişinin vasıfları anlatıldığı için, Sûret-ül-mü'min denilmiştir.

Sûrede; imân etmenin önemi, günahları bağışlayan, tövbeleri kabûl eden, bununla berâber cezâsı şiddetli olan Allahü teâlânın inkârcılara vereceği cezâlar, Allahü teâlâyâ itâat etmek ve nîmetlerine şükr etmek gerektiği bildirilmektedir. (Ören ,s.533,534)

Size mucizelerini gösteren, size gökten rızık indiren O'dur. Allah'a yönelenlerden başkası ibret almaz. (Âyet: 13)

Mü'minleri buldı gine (13/1/5)(13/2/5)(13/3/5)

Mü'min olan kılar beş veķt nemâzı(97/3/2)

1.1.11.13. Mevlüd

1.İnsanın doğduğu yer. 2.doğma dünyaya gelme. 3.doğulan zaman. 4.Hz. Muhammed'in doğumunu anlatan manzum eser.En yaygını Süleyman Çelebinin yazdığı eserdir.(Devellioğlu,1993,s.636)

Peygamberin doğumu sırasında birçok olağanüstü durumlar meydana gelmiştir.Bunun için mevlid gecesinin sırla dolu bir gece olduğu anlatılmaktadır.

Sırrı **mevlüd**de bir hâldür (2/4/3)

1.1.11.14. Ka'be

Yeryüzünde yapılan ilk mâbed. Müslümanların kiblesi. Arabistan'ın Mekke-i mükerreme şehrindeki Mescid-i Harâm'ın ortasında bulunan taştan yapılmış dört köşeli binâ. Beytullah, Beyt-ül-haram, Bekke, Beyt-ül-atîk, Hâtime, Basse, Kadîs, Nâzır, Karye-i Kadîme adları ile de anılmıştır. (Ören ,s.338)

Allahü teâlâ, Kâbe'yi, o Beyt-i Harâm'ı insanlar için din işlerinde bir düzen ve dünyâda cinâyetten emin bir yer kıldı. (Mâide sûresi: 97)

Nice yüz biñ **Ka'be** şevābı bul mübārek Cum'a gün(55/1/3)

Ağlayı ağlayı **Ka'be**'ye vardım(60/6/1)

Bir beniñ **Ka'be**'ya hāc itmiş hācı(74/2/1)

Kābe Kavseyn:

Peygamber efendimizin Mîrac gecesinde bilmediğimiz bir şekilde Allahü teâlâya yakınlığından kināye olan bir tâbir. (Ören, s.339)

O (Muhammed aleyhisselâm) **Rabbine Kābe Kavseyn veya daha yakın oldu.**

(Necm sûresi: 9)

Pes “**Kābe Kāvseyn**”i(89/9/2)

1.1.11.15. İmâm-ı A'zam Ebû Hanîfe

Ehl-i sünnet ve'l-cemâatın ameldeki dört mezhebinden biri. Hanefî mezhebinin kurucusu. İsmi Nûmân bin Sâbit bin Zütâ'dır. Ebû Hanîfe künyesiyle ve İmâm-ı a'zam lakabıyla meşhûr olmuştur. 699 (H. 80) senesinde Kûfe'de doğdu. 767 (H. 150) senesinde Bağdâd'da şehîd edildi. Ehl-i sünnet itikâdını ve fıkıh bilgilerini topladı. Yüzlerce talebesine öğretip, kitaplara geçirilmesine sebep oldu.(Ören Enver.s.301)

Şâd'ın kenârında **İmâm-ı A'zâm**(82/3/3)

1.1.11.16. Halâl (Helâl)

Yasak edilmiş olmayan, yâhut yasak edilmiş ise de, İslâmiyet'in özr, mâni ve mecbûriyet saydığı sebeplerden birisi ile yasaklığı kaldırılmış olan şeyler. (Ören , s.210)

Ey mü'minler! Allahü teâlânın size helâl ettiği tayyib yâni güzel şeyleri kendinize haram etmeyiniz! Helâllere haram demeyiniz! Allahü teâlâ helâl ettiği şeylere haram diyenleri sevmez. (Mâide sûresi: 87)

Allahü teâlâ, peygamberlerine emrettiğini, mü'minlere de emretti ve buyurdu ki: "Ey peygamberlerim! Helâl yiyiniz ve sâlih (iyi) işler yapınız!" (Mü'minûn sûresi: 51)

Mü'minlere de emretti ki; "Ey îmân edenler! Sizlere verdiğim rızıklardan helâl olanları yiyiniz." (Bekara sûresi: 172)

Emzirdüğün **halâl** kılın(14/3/4)

İnşâallâh verince **halâl** pulunu(18/2/3)

Haqqını **halâl** eyle(21/1/4)

Harâm girdi **halâl** çıktı serden içeri(97/2/4)

Anamdan atâmdan **helâllik** aldım(108/18/2)

1.1.11.17. Kafir

İslâmiyette inanılması lâzım olan şeylerin hepsine veya birine inanmayan, dînin emirlerini beğenmeyen, hafife alan, alay eden. (Ören ,s.347)

Kâfirler, Allahü teâlânın emirleri ile Peygamberlerin emirlerini birbirinden ayırmak istiyorlar. Bir kısmına inanırız, bir kısmına inanmayız diyorlar. Îmân ile küfür arasında bir yol açmak istiyorlar. Onların hepsi kâfirdir. Kâfirlerin hepsine Cehennem azâbını, çok acı azâbları hazırladık. (Nisâ sûresi: 150-151)

Kâfirleri yüzleri üzerine sürünerek Cehennem'e göndeririz. (Meryem sûresi: 86)

Kâfirûn Sûresi

Kur'ân-ı kerîmin yüz dokuzuncu sûresi.

Kâfirûn sûresi, Mekke'de nâzil oldu (indi). Altı âyet-i kerîmedir. Kâfirlerden bahsedildiğinden sûre bu ismi almıştır. (Ören , s.348)

(Habîbim! Onlara) *de ki: Ey kâfirler! Ben sizin tapmakta olduklarınıza (putlarınıza) tapmam. Siz de, benim ibâdet etmekte olduğuma (Allah'a) ibâdet ediciler değilsiniz. Ben sizin taptıklarınıza (hiçbir zaman) tapmış değilim. Siz de benim kulluk etmekte olduğuma (hiçbir vakit) kulluk edicilerden değilsiniz. Sizin dîniniz size, benimki bana. (Âyet: 1-6)*

Kâfire virür murâdını ya baña virmege mi Yâ Hû (4/4/2)

Dutduğunu **kâfiri** ister öldür ister aş (30/9/5)

1.1.11.18. Kul

1. İbâdet eden, itâat eden, hizmet eden, canlı mahlûk (insan, melek ve cin).

2. Köle. (Ören, s.392)

Gidevir mi hâşâ ol **kula** ve tarafından zahmeti Yâ Hû(4/8/1)

Bir hikâye dervişe geldi **kulun**uñ hâtırına Âh (4/7/1)

Kabûnda **kuldur** sultândan içerü (7/3/2)

Kuldan saña lâyıķ n'ola (8/1/1)

Kitâbı **kularlı** içün(10/5/3)

Kuluñam kapuña geldim şefâ'at Yâ Rasûle'llâh (26/3/2)

Kavuşsun haşret **kular** (22/3/4)

Cihâna gelmemiş aşla benim gibi günâh-kar **kul** (26/1/1) (26/1/2)

Bir süflice ednâ **kul** bulındı (37/2/3)

Dertliyem dertli olan şifâsız **ķularlı** (41/1/4/1)

Ėıl kerem **ķullarıñ** ĥandan eyle gel (50/2/4)

Eger himmet irişmezse **ķul** cürmi secdede baş (52/10/1)

Leylâ'yı ararlar **ķular** ĥaparlar (60/3/1)

Ėulların yanına almış ĥıķdı dil-ber köşküne (61/2/1)

İltifât itmezsin niĥün **ķuluna** (64/2/3)

Sen de ki ĥapumda **ķuldur** efendim (64/5/4)

Sañâ ‘âşık olan **ķullar** (89/8/3)

Biri “**Ėul kefâ**” degil mi (89/9/4)

Merĥamet ĥapusın ĥapayup ben **ķulını** terk eyleme (100/3/3)

1.1.11.19. İbadet

Kulluk, kulluk vazîfelerini İslâmiyetin bildirdiğı şekilde yerine getirmek. Allahü teâlânın emir ve yasaklarına uymak. (Ören ,s.266-267)

Cinleri ve insanları, beni tanımaları, bana ibâdet etmeleri için yarattım. (Zâriyât sûresi: 56)

Gündüz şâ'im gece ĥâ'im olub ĥılsın ‘**ibâdet** Āh(4/10/1)

1.1.11.18.1. Namaz

Müslümanların belli zamanlarda veya durumlarda Kur’ân-ı Kerim’de emredildiğı ve Peygamberimizin de tarif edip yaptığı şekilde Allah’a karşı yapmış oldukları ibadet.İslâmın beş şartından biri olup günde beş vakit namaz farzdır. Mi’raĥ’tan önce ve sonra olmak üzere iki defa kılınmıştır.Beş vakit namazın dışında vitir, teravih,Cuma,cenaze bayram vs.iĥin de namaz vardır.Namaz dinin direğı,her amelin başıdır.Namaz akıllı ve ergen Müslümanlar iĥin farzdır.Namazın yedi dıştan,beş iĥten farzı vardır.Namazlar farz,vacip, sünnet,nafîle,kaza diye sınıflandırılır.(Pala İskender.1995.s.418)

Beş vakt **nemâz** anıñ işi (13/1/2)

Nemâz kılmaz isek o da borcumuz(19/4/1)

Cem‘ olub ĥalk **nemâzın** kılmağı şübheñ mi var(39/3/4)

Mü'min olan ĥılar beş veķt **nemâzı**(97/3/2)

1.1.11.18.2. Duâ

İsteme, yalvarma. Bir kimsenin kendisi veya başkası hakkında bir dileğine bir arzusuna kavuşması için Allahü teâlâyâ yalvarması. (Ören , s.115-116)

Bana (hâlis kalb ile) **duâ ediniz. Duânızı kabûl ederim.** (Mü'min sûresi: 60)

Duâ idin ey dösler (22/3/3)

Eyleyüp de **duâ** âmîn didiler(104/23/3)

1.1.11.18.3. Kible

Müslümanların namaz kılarken yöneldikleri taraf; Kâbe tarafı. Mekke-i mükerreme şehrindeki Kâbe-i muazzama. (Ören , s.376)

Şimdi seni herhâlde hoşnud olacağın bir kibleye döndürüyoruz. (Namazda) yüzünü artık Mescid-i harâm tarafına (Kâbe semtine) çevir. (Ey mü'minler) siz de nerede bulunursanız (namazda) yüzlerinizi o yana döndürün. (Bekara sûresi: 144)

Kibleden nice zühûr itdi cân(105/3/1)

1.1.11.18.3. Tavaf

Kâbe-i muazzamanın etrâfında Hacer-i esvedin bulunduğu köşeden başlamak sûretiyle Kâbe sola alınarak yedi defâ dolaşmak. Tavâf edene tâif; Kâbe etrâfında tavâfa mahsûs mahalle (yere) metâf denir. (Ören ,s.754)

Şüphe yok ki Safâ ile Merve Allahü teâlânın şeâirinden (Allahü teâlâyâ ibâdet etmeye vesîle olan nişâneler, alâmetler)dir. İşte kim o Beyti (Kâbe'yi) hac veya umre niyetiyle ziyâret ederse, bunları güzelce tavâf etmesinde üzerine bir beis yoktur. (Bekara sûresi: 58)

Tavaf idince dökülür günâh (86/3/2)

1.1.11.19. Ümmet

Topluluk, cemâat. Bir peygambere inanan tâbi olan insanlar. Bir dîne bağlı topluluğun tamâmı. (Ören ,s.811)

(İbrâhim aleyhisselâmı dünyâda hayırlı, âhirette sâlihlerden) kıldığımız gibi, ey müslümanlar sizi (de) seçkin ve hayırlı bir ümmet kıldık ki, kıyâmet gününde peygamberlerin ümmetlerine vahyi tebliğ ettiklerine şâhidler olasınız, Peygamber de sizin adâletiniz üzerine şâhid ola. (Bekara sûresi: 143)

Siz ümmetlerin en iyisi oldunuz. İnsanların iyiliği için yaratıldınız. İyilik yapılmasını emreder, kötülükten nehyedersiniz. (Âl-i İmrân sûresi: 110)

Hamd olsun bizleri eylemiş **ümme**(19/2/4)

Biri dîzâr, biri **ümme**(89/3/1)

Ümmetiñ guşşasın çekme(89/3/4)

1.1.12. Din İle İlgili Önemli Olaylar

1.1.12.1. Kerbela

Irak'ta bulunan bir bölge,Bağdat'ın 100 km güneybatısına düşer. Şimdi burada aynı adla anılan bir şehirdir.Peygamberimizin torunu imam Hüseyin'in şehid olduğu yer.Kabri de oradadır.Hüseyin'in bu sahrada çok acıklı bir şekilde ve susuz bırakılarak şehid edilişini anlatan birçok eserler yazılmıştır. Bu nedenle Kerbela'dan sık sık bahsedilir. (Pala İskender .1995.s.322-323)

Kerbelā Çölü'nde kan neden oldu (86/4/4)

Kerbelāda ulu meydān ağladı (104/3/4)

1.1.13. Din İle İlgili Önemli Yerler

1.1.13.1. Mescid-İ Aksa

Hiz. Süleyman tarafından yaptırılan caminin yerine yapılan ve Müslümanların ilk kiblesi olan camiye Mescid-i Aksa denilir.(Pala ,1995.s.371)

Alalım **Mescid-i Akşā**'da nemāz kılalım meclis olalım bunda (28/2/2)

Mescid-i Aksa'da namaz kılalım(28/6/2)

1.1.13.2. Medine

Peygamber efendimizin sallallahü aleyhi ve sellem Mekke-i mükerrermeden hicret ettikten sonra, yerleştiği, ilk İslâm devletini kurduğu ve kabri-i şerîfinin bulunduğu şehir. Hicretten önceki adı Yesrib olup, hicretten sonra Medînet-ür-Resûl (Peygamber şehri) veya Medîne-i münevvere (nurlu şehir) adıyla anılmıştır. (Ören , s.443)

Onlar (münâfıklar); "Eğer Medîne'ye dönersek, andolsun en şerefli ve kuvvetli olanımız oradan en hakir ve zaîf olanı muhakkak çıkaracaktır" diyorlardı. Hâlbuki şeref, kuvvet ve gâlibiyet Allah'ındır, Peygamberinindir, mü'minlerindir. Fakat münâfıklar bunu bilmezler. (Münâfikûn sûresi: 8)

Qalalım **Medîne** Şehri'nde Efendimiz var yâ dös(28/3/1)

Medîne Şehri'nde Efendimiz var (28/4/2)(28/5/4)(28/6/5)

Uzak degil kardāş bize **Medīne** (30/1/3)

Medine şehrinde Efendimiz var [yā dōs] (30/1/4) (30/4/4)

Medīne'de yatan Peyğamberimiz (30/3/4)

1.1.13.3. Arafat Dağı

Mekke-i mükەرreme şehrinin yirmi beş kilometre güneydoğusunda bulunan ve haccın farzlarından biri olan vakfenin yapıldığı mübârek yerin adı. (Ören ,s.36)

(Hac mevsiminde ticâretle) *Rabbınızden rızık istemenizde bir günâh yoktur. Arafât'tan (döndüğünüzde) Meş'ar-i Haram'ın yanında (tehlîl ve telbiye ile) Allah'ı zikredin, anın. O, size nasıl hidâyet ettiyse, siz de O'nu öylece anın...(Bekara sûresi: 198)*

‘**Arafât Tağları** yüceden yüce Mevlâm naşîb yâ dōs (28/3/2)

‘**Arafât Tağları** bizim tağımız(30/3/1)

‘**Arafât Tağları** bölük bölükdür(30/4/1)

‘Arafât dağına vardılar el ân(108/15/4)

1.1.13.4. Musalla

Namaz kılınan yer. Namazgâh. Namazının kılınması için, cenâzelerin üzerine konduğu taş.(Ören , s.508)

Musallaya koyarlar bu günahkâr başı(19/2/5)

1.1.14. Kafir, Küfr Ve Dine Karşı Gelen Bazı Devlet Adamları

1.1.14.1. Firavun

1.Eski zamanlarda Mısır hükümdarlarına verilen unvan.

2.Allahlık iddiasında bulunduğu için Hz. Mûsa'nın mücadele ettiği Mısır hükümdarı.

3.Pek kibirli , gururlu ve inat (adam), firaun. (Devellioğlu,1993)

Burada Fir'avn'un kendini Allah yerine koymak istemesi anlatılmaktadır.Son anda tövbe etmesine rağmen tövbesinin kabul olmadığı

Fir'avn'ı Tañrılık da'vâsı sürdi(63/4/3)

1.1.14.2. Nemrud

Babil ülkesinin kurucusu sayılan ve Babil ülkesini yaptıran kral olup Hz. İbrahim'i ateşe attırmasıyla bilinir. Edebiyatta daha çok Hz. İbrahim ile ilişkisi anılır.(Artun Erman,2011.s.116)

Nemrut kelimesinin kişi adı olmaktan çok Bâbil krallarına verilen genel ad olduğu kanaati yaygındır. Nemrut, İbrahim peygamber döneminde yaşamış bir Babil kralıdır. M.Ö2640'lı yıllarda yaşadığı tahmin edilen Nemrut, Hazreti İbrahim'i ateşe attırmasıyla bilinir. İbrahim Peygamberin atılacağı ateşin alevi yüzünden yanına yaklaşılamayınca şeytan, bilgili bir kişi kılığında gelip Nemrut'a mancınık yapmayı öğretir.Yapılan mancınık çalışmayınca şeytanın tavsiyesine uyarak, bir çift bulup ulu orta zina ettirirler ve mancınık çalışır. Fütursuzca zina eden çiftin Çingene olduğuna inanılır. İbrahim ateşe doğru giderken Cebra'il ondan isteği olup olmadığını sorar . O da Cebra'il'e aradan çekilmesini, hâlini ancak Allah'a arzedeceğini söyler. Bunu üzerine ateş Allah'ın emri ile bir gül bahçesine döner.Nemrut, çok şaşırp pek çok hayvan kurban eder. Kurbanlarının hiç birinin kabul edlmediğini görünce de sinirlenir. Birkaç olayda daha Allah'a baş kaldırması üzerine Allah'ın emri ile burnundan içeri bir sivrisinek girer. Sineğin beynine yerleşip ıstırap vermesi üzerine Nemrut kafasını tokmaklara dövdürtmek zorunda kalır ve nihayetinde ölür. (Çelebi, 2005, s. 127)

Atdı İbrâhîm'i âteşe **Nemrûd**(63/4/4)

1.1.15.1.Diğer Dinlere Ait Din Adamları

1.1.15.1. Papa

Katolik mezhebine mensûb hıristiyanların en yüksek rûhânî (dînî) lideri. Atalar atası manasına gelen papa, Roma'da bulunur. İsa aleyhisselâmın dînini yaymak için seçtiği on iki havârîden mürted olan (dinden çıkan) Yehûda (Judas) ilk papa olarak kabûl edilir. Aynı zamanda Roma piskoposu olan papanın aldığı kararlarda yanılmaz olduğuna inanılır. Papa, kardinaller meclisi tarafından seçilir. (Ören ,s.603)

Rûm **Pāpā** da yardımcı gıllasdır. (32/23/3)

1.1.15.1. Rûhban

Evlenmeden bekâr yaşamayı tercih eden, dünyâdan yüz çevirip, insanlardan uzak yaşayan kimseler, râhibler. Hıristiyanlıkta sâdece ibâdetle meşgûl olan din adamları sınıfına verilen ad. Hıristiyan din adamları evlenmedikleri ve insanlardan uzak yaşadıkları için bu ad verilmiştir. (Ören ,s.638)

İnsanların îmân edenlere düşmanlık bakımından en şiddetlisi, andolsun ki, yahûdîlerle Allah'a eş koşanları bulacaksın. Onların îmân edenlere sevgisi bakımından daha yakınını da andolsun "Biz nasrânîleriz" diyenleri bulacaksın. Bunun sebebi şudur:

Çünkü onların içinde keşişler (ilim ve ibâdetle meşgûl olanlar) ve ruhbanlar vardır. Şüpheli yok ki onlar (hakkı itirâf husûsunda o derece) büyüklenmek istemezler. (Mâide sûresi: 82)

Aynaroz'da Koca **Ruhbân** bu sene(32/23/4)

1.2. Tasavvuf

1.2.1. Tarikat, Mezhep İle İlgili Mefhumlar

1.2.1.1. Mezhepler

Yol, ekol (Kanar ,s.306)

1.Gidilen, tutulan yol 2. Felsefe çıkışı3.Din.4. Bir dinin şubelerinden her biri. (Devellioğlu,1993)

Bu ne **mezheb** imiş dinden içerü (7/1/4)

Halveti

1. Halvete müteallik, halvetle alakalı.
2. İbadet ve zikirlerini tenhada yapan bir tarikat adı.
3. Halvetiye Tarikatından olan kimse. (Devellioğlu ,1993)

İsteyen mâlik olsun **Halvetî** (5/1/4)

İrfânına **Halvetî**ler bilbil-i 'irfân olur(5/2/1)

Bulur kıran olur **Halvetî** Dîvânı'na (5/3/4)

Sen dahî gir **Halvetî** bustânına (5/4/4)

Yabışur saña **Halvetî** dāmânına (5/5/4)

Halvetî devrânına **Halvetî**ler (5/2/4)

1.2.1.2. Sofu

Tasavvuf ehli. Kalbini gafletten (Allahü teâlâyı unutmaktan) ve mâsivâyâ (Allahü teâlâdan başka şeylere) bağlamaktan koruyan, nefsinin Allahü teâlâyâ itâate kavuşturan, pâk ve temiz bir kalbe sâhip olan kimse, velî derviş.(Ören ,s.694)

Düşmüş ortaya **şöfi** hep riyâ a'mâlile (80/ 1/ 3)

1.2.1.3. Zahid

1.Dünyâyâ düşkün olmayan kimse. 2. Şüpheli olur korkusu ile mübâhların (dînen izin verilenlerin) çoğunu terk eden. (Ören ,s .847)

Zâhidim zâhidlerle mazlûmum mazlûmlarile (41 /1 /3 /1)

Rahmetiñ ummağdayuz **zāhid**(6/3/4)

1.2.1.4. Abd

İbâdet eden. Farzları ve vâcibleri yerine getirdikten sonra çeşitli nâfile ve yapılması sevab olan işlere de devam eden. Çokluk şekli, ubbâd'dır.

Tevbe edenler, âbidler, hamd edenler (cihâd veya ilim öğrenmek için) seyahat edenler, rükû edenler, secde edenler, emr-i mârûf nehyi anil münker yapanlar ve Allahü teâlânın sınırlarını koruyanlar (yok mu? İşte onlar da Cennet ehlidir. Habîbim) Sen o mü'minlere dahi Cenneti müjdele. (Tevbe sûresi: 112)(Ören ,s.5)

Kul, köle(Devellioğlu ,1993)

‘**Abdiñ** işi sehvi zelâ (8/4/3)

1.2.1.5. Evliyâ

Velî kelimesinin çoğuludur.

1. Dostlar

Mü'minler (inanırlar), mü'minleri bırakıp da kâfirleri (inanmıyanları) evliyâ edinmesin. (Âl-i İmrân sûresi: 28)

2. Allahü teâlânın sevgili kulları, nefsin esâretinden kurtulup, sözleri, işleri ve hareketleri İslâmiyet'e uygun olanlar, devamlı Allahü teâlâyı hatırlayıp, anırlar. (Ören ,s.151)

Biliniz ki, Allahü teâlânın evliyâsı için azâb korkusu ve nîmetlere kavuşmamak üzüntüsü yoktur. (Yûnus sûresi: 62)

Erenler çağırır yâ Hakk, yâ Vedūd(105/2/1)

Erenler böyledir didi görenler(105/10/1)

Yiceli **gâyibden haber virenler**(105/10/2)

Bunca **evliyâlar** bunca erenler(105/10/3)

Evliyâlar imdâd eyleñ Mora'ya (107/1/4) (107/2/4) (107/3/4) (107/4/4) (107/5/4) (107/6/4) (107/7/4) (107/8/4) (107/9/4) (107/10/4) (107/11/4) (107/12/4) (107/13/4)

1.2.1.6. Mâsivâ

Allahü teâlâdan başka her şey. Âlem, tabîat, mahluklar.

Allahü teâlâyı tanıyan, mâsivâdan yüz çevirir.

Akla hayâle gelen, düşünülen, görülen her şey mâsivâdır. (Ören,s.435)

Mâ-sivâ gözini gönül gözinden (3/2/3)

1.2.1.7. Tevhid

1.Bir kılma, bir etme, birleştirme, bir sayma.Allah'ın birliğine inanarak lâ ilâhe illallah (Allahü teâlâdan başka ibâdete lâıyk bir ilâh yoktur. O'nun ortağı benzeri yoktur) sözünü tekrarlamak. 2. Tasavvufî manada ise tevhîd, nefsânî duygulardan arınarak ve kalbi kötü duygulardan temizleyerek sadece Allah'ı düşünmeve O'na ulaşmak için mücadele vermektir.Allah'tan başka bir şey düşünmemektir.(Özçelik,2004)

Tevhîd ile [3] sildim el-ğamdü li'llâh (3/2/4)

1.2.1.8. Dervîş

Allahü teâlâdan başka şeyleri kalbinden çıkarıp bütün âzâsıyla İslâm dîninin emir ve yasaklarına uyan, dünyâ malına gönül bağlamayan kimse.(Ören,s.111)

Bir hikâye **dervîşe** geldi kulunuñ hâtırına Āh (4/7/1)

Ğâfil olub **dervîş** olana ider bu fenâyı Yâ Hû(4/9/2)

Çırk biñ **dervîş** semâda dönmede(105/7/2)

Tekyede yaşlanur **dervîşân** ararsan gine ben(41/5/2)

Dervîşânlar râhı koymuş Ma'rifet'den yok eser(80/2/2)

1.2.1.9.Tekye

1. Dayanma 2.güvenme 3.tekke (Devellioğlu,1993.s.1068)

Dervîşlerin ve tarikat ehlinin toplanıp şeyh veya halifesinin yönetimi altında zikir,âyin ve ibadet ettikleri, seyr ve sülûk ile meşgul oldukları, nefis terbiyesi gördükleri, rûhen ve ahlâken eğitilip olgun ve yetkin kişiler haline geldikleri yer.(Artun, 121)

Tekye-i aşk içre kurbâne geldi(68/2/4)

1.2.1.10. Şeyh

1. İhtiyâr.

Şeyhlere hürrmet ediniz. (Hadîs-i şerîf)

2. Bir ilim dalında ihtisas etmiş olan.

3. Mürşîd-i kâmil; insanlara Allahü teâlânın emir ve yasaklarını anlatan, dîni, İslâm'ı yayan ve onların mânen olgunlaşmalarını sağlayan rehber zât. Çoğul şekli meşâyih ve şüyûhtur. (Ören,s.724)

Şeyhler, meşâyihler eyler nefesi(104/8/2)

1.2.1.11. Mürşid

İrşâd eden, doğru yolu gösteren rehber zât. İyi bir müslüman olmaları için, insanları terbiye eden, âlim ve velî.(Ören ,s.543)

Mürşid olmayınca kâmil bulunmaz(49/1/3)

1.2.1.12. Fena

Tasavvuf ilminde bir terim. Kendini yok görmek. Mâsivâyı, Allahü teâlâdan başka her şeyi unutmak, mahlûkların (yaratılmışların) sevgi ve düşüncesini gönülden çıkarmak. Allahü teâlâyı çok zikir (anma) netîcesinde meydana gelen kendini unutma hâli.(Ören, s.166)

Gâfil olub dervîş olana ider bu **fenâ**yı Yâ Hû (4 /9 / 2)

Dönegec bu **fenâ**dan bakma ‘ânîñ eline (6/4/1)

Bâki kılsam gerekdir bu **fenâ** dünyâ[ya] ben(59/3/4)

1.2.1.13. Tarik

1.Yol. 2 .Usûl 3. meslek 4. vâsıta, sebep 5. Tasavvufta bir velînin Tanrı'ya ulaşması için tuttuğu yol. (Devellioğlu ,1993.s.1034)

Bu **tarîk**de olana Hakk virmez mi hâlâ cenneti Yâ Hû (4/10/2)

1.2.1.14. Işk-ı Şarab

Aşk Şarabı, Tasavvufta müride öğretilen bilgi

Aşıl gelin dâ olub hayır olur **ışkı şerâb**ın (5/2/2)

1.2.1.15. Sakî

Su veren ,su dağıtan. 2. kadeh,içki sunan 3. baldıra veyâ baldır kemiğine ait onunla ilgili 4. İnsan ruhuna Allah sevgisi Allah nuru saçan kimseye denir. (Devellioğlu ,1993 s.915)

Nüş idüb metânolur **sakî** olur (5/2/3)

1.2.1.16. Lahuta İrmek

İlahi aleme ulaşmak,manevi aleme kavuşmak.

Lahut: Uluhiyyet aleml (Devellioğlu Ferit.1993.s. 540)

Erkânına Hû'yile **Lâhût**'a irmek (5/1/3)

1.2.1.17. Felek

..Yörünge. (Ören ,s.165)

1. Gökyüzü,sema 2.âlem,dünyâ 3. Tâlih,baht,kader (Devellioğlu,1993.s.255)

Ne güneş aya yetişebilir, ne de gece gündüzü geçebilir. Bunlardan her biri belli bir felekte yüzmeye (akıp gitmeye) devâm ederler. (Yâsîn sûresi: 40)

Dünyada insanların başına gelen kötü durumlarda genelde felek sorumlu tutulmaktadır. Burada da felek yüzünden bazen kuşlara benzeyip göklerde dolaşıp duduğu, bazen de gurbete düşüp yardan ayrıldığı anlatılmıştır. Dünya anlamında, çember anlamında, kader anlamında kullanılmıştır.

Benzettin sen beni şâhine **felek** (35 / 1 / 2)

Bilmezlikle düşdüm cihâna **felek** (35 / 1 / 4)

Felek tabancasıñ urdı sîneme (38 / 3 / 3)

Felek beni bir girdâba düşürdi(45/1/1)

Amân **felek** amân seniñ eliñden(62/1/1)

Çarh-ı **felek** gibi rakş ider gözi(68/2/2)

Felek begenmedim seniñ tutumuñ(70/2/1)

Felek tabancasın şıkdı serime(70/4/3)

Zâlim **felek** beni atdı ğurbete(73/1/3)

Felegiñ itdiği cezâ bizedir(78/3/2)

Kıyma kahbe **felek** bana yazıkdır(79/2/1)

Kahbe **felek** şimdi gelmiş ecel dağıdır(79/4/1)

Felek belim bükdi eyledi çenber(82/2/2)

Eger **felek**den açılmış kara bahtımız(106/28/2)

1.2.2.Diğer Kavramlar

1.2.2.1. Elhamdülillah

"Hamd, şükür Allahü teâlâyâ mahsûstur, bütün nîmetler O'ndandır" manasına mübârek,kıymetli bir söz. Buna hamdele de denir.(Ören,s.134)

Derde dermân buldım **el-ḥamdü li'llâh**(3/1/2)

A'la diken güldim **el-ḥamdü li'llāh** (3/1/4)

Tevhīd ile **[3]** sildim **el-ḥamdü li'llāh** (3/2/4)

Ölmezden öñ öldüm **el-ḥamdü li'llāh**(3/3/4)

1.2.2.2. Ehlullah

Allah adamları, Allahü teâlânın emirlerine uyup, O'nun sevgisini ve ism-i şerîfini gönlünden hiç çıkarmayan evliyâ zâtlar.(Ören ,s.133)

Tā ki **ehlu'llāh** olanlar dā'imā 'uḡbādadur(80/3/2)

Ehlu'llāh olanda yokdur meḡādir(80/3/3)

1.2.2.3. Bi'smi'llāh

Besmele,başlangıç. (Devellioğlu , 1993.s.91)

Şu dünyāda ehl-i diliñ varı **Bi'smi'llāh**'dır(84/1/1)

Elde varım dilde zıkrım kânı **Bi'smi'llāh**'dır(84/1/2)

Ādem'in alnında yazılan nūrı **Bi'smi'llāh**'dır(84/1/4)

1.2.2.4.Kırklar

Tasavvuf inanışına göre hakikat yoluna girenlerin erişeceği en yüksek, mertebelerden biri. Ālemi manen idare eden ermiş insanlar. (Artun Erman.2011.s.110)

Kırk sayısının Türk folklarındaki önemli yeri yanında “erbâin”,”çile”gibi tasavvufî terimlerle de değeri artmış ve şiirlerde çok kullanılmıştır.Özellikle “kırklar” diye bilinen Hak erenleri tasavvufta sıkça geçer. Dünyayı idare eden bu kırk erenin başında kutb, yahut kutbu'l-aktab bulunur. Bunların” yediler” ve” üçler” gibi üst makamları vardır.

Alevî Bektaşî inanışında kırklar meclisi vardır. Kırkların başında Hz. Ali bulunuyordu. Kırklar meydanı, kırklar şerbeti,kırklar meclisi vs. deyimler hep bunlara aittir. Özellikle tekke edebiyatında ve âlevî Bektâşî şiirlerinde çokça yer edinmiştir.

(Pala , 1995.s.326)

Yavuz Sultan Selîm Han, Emanat-ı mukaddesenin muhâfazasını kırklar diye bilinen Hasodalılara vermişti. Kırk kişiden meydana gelen Hasodalılar, Hırka-i Seâdet dâiresinde nöbet tutar, burada devamlı Kur'ân-ı kerîm okurlardı.(Ören ,s.135)

Bāde nūş eyledim **kırklar** elinden(34/11/3)

Cem' oldu Eyyüb'a **kırklar**, yediler(104/23/2)

1.2.2.5. Hümâ

Hümâ, efsanevî bir kuştur. Devlet ve saadet kuşu olduğuna inanılır. Gölgesi kimin üstüne düşerse, o devlete ve saadete erecektir. Bu telakkilerle birlikte sevgili, övülen, âşık, saç, tuğ vb. için benzetilen olarak ele alınır. Hümay-ı evc-i izzet, hümâ-şeref , hümâ-sâye , hümâ-tal’at, hümâ-yi nûr-bal gibi sözler, onun yüksekte uçması ve gölgesi ile ilgili inanışları yansıtır.Onun kemik yiyerek beslendiği de belirtilir.(Kurnaz ,1996,s.521-522)

Üstümüze yuva yaptı **hümâ** kuşları(83/2/3)

1.2.2.5.Ankâ

Anka veya Sîmurg ,Kaf dağında yaşadığı için ankâ-yi Kaf sîmurg-ı Kaf şeklinde anılan hayalî bir kuştur.Divan’da bu özelliği ile birlikte aşk ,âşık ve gönül için benzetilen olarak ele alınır.Âşık bazen onunla “hem-cenâh” olur,bazen de ankâları avlayacak güçte görünür.Ânka kanadı onun başında sorguçtur.

Ânka genellikle tasavvufî ifadeler için de kullanılır.(Kurnaz ,1996,s.521)

Gönlümüz ‘**Ankâ**-tabî’at gayrıya mâ’il degil(58/2/1)

KAYNAKÇA

- Artun, Erman (2011), *Dini Tasavvufî Halk Edebiyatı Metin Tahlilleri*, Karahan Kitabevi, Adana.
- Aslan, Ensar(2010) ,*Türk Halk Edebiyatı*,Akademi Yayınları,Ankara
- Aydın, Abdullah, *Kur'ân-ı Kerim ve Türkçe Meâli*, Aydın Yayınevi, İstanbul.
- Banarlı, Nihat Sami (1971), *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, MEB Yayınları, İstanbul.
- Cebecioğlu,Etem,(2005),Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü ,Ankara
- Çelebi, Mehmet Surur (2005), “*Âşık Ömer Divanının Tahlili*”, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta
- Devellioğlu, Ferit ,(1993) *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*,11. Baskı, Ankara
- Dilçin, Cem (1997) , *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara
- Elçin , Şükrü (1993), *Halk Edebiyatına Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara
- Göde ,Halil Altay (2010), *Âşık Gamgüder*, Fakülte Kitabevi, Isparta
- Gökyay,Orhan Şaik, 'Cönk',*İslam Ansiklopedisi*,Cilt.VIII,İstanbul,1993
- Gültekin , Emine (2010) , *Âşık Edebiyatında Peygamber Kıssaları*, Fakülte Kitabevi , Isparta
- Güzel, Abdurrahman(2003),*Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*,Ankara
- Kaya,Doğan(2010),*Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*,Akçağ Yayınları,Ankara
- Kaya ,Doğan(1999), *Anonim Halk Şiiri*,Akçağ yayınları,Ankara
- Kurnaz, Cemal, (1996), *Hayali Bey Divanı'nın Tahlili*, M.E.B. Yayınları, İstanbul.
- Kurnaz Cemal,(2012),*Türk Halk Şiirinde Şekil ve Türler*,Kurgan Yayınları
- Onay, Ahmet Talat, (1996), *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*, İstanbul
- ÖREN, Enver, *Dînî Terimler Sözlüğü*, Türkiye Gazetesi Yayınları İstanbul.
- Özçelik, Mehmet(2004) , *Âşık Deli Hazım*, Fakülte Kitabevi, Isparta
- Pala, İskender (1995), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara
- Polat , N. Hikmet (1996), *Türklük Bilimi Araştırmaları*, Dilek Matbaası, Sivas
- Şardağ,Şükrü(1976),*Klasik Divan Şiirimiz*,İnkılâp ve Aka Basımevi,İstanbul
- Topak, Canan (2012), *Adana'da İmami*, Adana Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Adana
- Yılmaz Ali, (2012) ,*Türk-İslam Edebiyatı El Kitabı*,Grafiker Yayınları,Ankara

EKLER

(Ek-1)

METİN

[1]

1

GAZEL

(1) Kendine dōst bulunmaz dünyāda insān aķçasız
Āşnālık eylemez ādeme yārān aķçasız

Öyle bildüm bu cihānı oldı kim vaķt bile
Rūhı içün okumazlar saña Qurān aķçasız

Gözlerinden yaş yerine kan döküb kan ağlasan
Kimseler itmez senin derdine dermān aķçasız

Tālib olsun bir kişi kim ihtiyācı yok iken
Vezīrlers bile virmez saña fermān aķçasız

(5) Ne ulu devlet ocaķ kim Hudā'ya ḥamd idüb
Genc-i sulṭān gibi ʿālemde her ān aķçasız

ʿAķlım irmez gerçi ammā böyle izʿān eyledüm
Bir işi yapar cihānda buna seyrān aķçasız

Ey *LİSĀNİ* kimseye dimem şudur ḥālüm benüm
Her neden isterisem virür ol Ğanī Sübhān aķçasız

[2]

2

MUSAMMAT ŞEKLİNDE İLĀHĪ

- (1) Kaṭre ʿaşka ʿummān oldı alan gelsün bu meydāna
Cānım dūrlı cevherile ṭolub bilen gelsün [bu meydāna]
- (2) Bu meydāna cānım ey hem-reh işüñ olmaḵ Allāh ögüdüdür
Ḥasbeten li'llāh cehd-i ʿārif-i bi'llāh olan gelsün [bu meydāna]
- (3) Bu meydāna ledün ʿilmi okuyub Ḥudā'nıñ emrine uyub
“**Men ʿAraf**”⁶ sırrını ṭuyub bilen gelsün bu meydāna
- (4) Cānım **HİKMETİ** bir dinā sandur şu cihānda za-mekānda vür
Sırrı mevlūdde bir ḥāldür bilen gelsün bu meydāna

Temām.

3

- (1) Bir ʿaceb oñulmaz derdim var idi
Derde dermān buldım el-ḥamdü li'llāh
Vāşıl oldım Muḥammed Muştafā'ya
Aʿlā diken güldim el-ḥamdü li'llāh
- (2) Açıldı seyr-i bāb Sulṭān gözünden
Cān şafālar buldı Tanrı sözünden
Mā-sivā gözini göñül gözinden
Tevḥīd ile [3] sildim el-ḥamdü li'llāh

⁶ “Men ʿaraf[ı]e nefse-hū fe-ḳad ʿarafe Rabbe-hū” Kudsî Hadîs-i Şerîfi.

(3) Bir baħre taldım ki ħaddi bulunmaz
Bir ŧehre irdim ki adı ŧöylenmez
Bu dül oluben geri dönölmez
Ölmezden öñ öldüm el-ħamdü li'llāh

(4) Ĥaĥķ'ıñ der-gāhıñıa sunmıŧam elim
Gördiğim ĥalleri ŧerĥ eyler dilim
Yokluk ıummānına eriŧdi yolum
Fetānī Allāh olın el-ħamdü li'llāh

(5) Yüzsün ider **KĀMİL** oldım ĩmānım
Ĥazret-i Ĥaĥķ'a oldım cānım
Lā-mekān ŧehridir ŧimdi her dāđım
Beĥā bī'llāh oldım el-ħamdü li'llāh

Temmet

4

Veremi ŧanem derdime dermān vire mi Āh
Vaĥtidür yüregimiñ dem-be-dem artar ele mi Yā Hū

Yazayım derse ĥalem kirbiginiñ ŧerĥini men Āh
Yārayım bıĥaĥ ile baŧdan ayađa ĥalemi Yā Hū

Ĥayli demdür ben anıñ gözleriniñ ĥastesiyem Āh

[4] Ey ĥızıl gül saña kim ĥekdi dikenden ĥaramı Yā Hū

Yüzümi göklere dutub giceler yalvaruram Āh
Kāfire virür murādını ya baña virmege mi Yā Hū

Görebilsem yüzünü men ‘ayıblardan şınamı Āh
Süregelse yüziniñ üstüne başşa kademî Yā Hū

Fazlı mähî dilersen yüzini kövlere dut Āh
Hāşa mahrūm koya mı çokdur Mevlā’nıñ keremi Yā Hū

Bir hikāye dervişe geldi kulunuñ hātırına Āh
Şāfi kalbile olar her kişi ilāhî Yā Hū

Gidevir mi hāşā ol kula ve tarafından zahmeti Yā Hū

Gel ey ġāfil aldanma sen bu dünyāniñ kavline Āh
Ġāfil olub dervîş olana ider bu fenāyı Yā Hū

Gündüz şā’im gece kâ’im olub kılsın ‘ibādet Āh

[5] Bu tarîkde olana Hakk virmez mi hālā cenneti Yā Hū

Temmet

5

- (1) Zikr-i Hakk’a Hū’ya girmek
İsteyen sālîk olsun Halvetî
Erkânına Hū’yile Lāhūt’a irmek
İsteyen mālîk olsun Halvetî
- (2) ‘İrfânına Halvetîler bilbil-i ‘irfân olur
Aşıl gelin dā olub hayır olur ‘ışkı şerābın
Nūş idüb metānolur sākî olur
Halvetî devrânına Halvetîler
- (3) Halvetinde cān bulur cān ile

Halvet idenler cānān bulur
Şıdkıle hizmet idenler sulţān
Bulur  an olur Halvet  D v n 'na

- (4) Bunlar n Şa b n Efendi'd r g li
    le t lib olanlar b lb li
B  -ı Ra m n a ılmı dır yolu
Sen da   gir Halvet  bust nına

- (5) S rrile c n g zin a  eyle na ar
Olma d ny da den  di  aber
Reh-ber olur sa a bu **DERV    MER**
Yabı ur sa a Halvet  d m nına

Temmet

6

- (1)   n teferr c eyley b ba dım cih n n y z ne
Neye ba dım ise  ibret g r ndi g z me
A ıl ise n a  g z  n  t t  ula  n s z me
Bir deyirmendir bu d ny  un ider birg n bizi

- (2) Degirmeni n alt  ta ı yiry z  n  t tmı   ar r
G geldi seyr eyley b hamdince leyli neh r
Nice y z bi  enbiy  t bra  adar
T lmı dur  ar r   mri n   rm na

[6]

- (3) Savurdu  d nesin dirmege y z
 sy n n  er a geldik  imdi n bet
Bekler z y   l    sen kerem  ıl
Ra meti n umma dayuz z hid

- (4) Dönegec bu fenādan bakma ʿānıñ eline
Zehir olur her kim ise şunma ʿānıñ eline
ʿĀkıl iseñ cānı göziñ aç gir Rasūl’iñ yolına

7

İLĀHĪ (11’li Hece)

- (1) Ben seni severem candan içerü
Yolum vardır bu erkāndan içerü
Kesildi tākātım baña dermān yok
Bu ne mezheb imiş dinden içerü
- (2) Şerīʿat, Tarīkat yoldur varana
Haķīkat meyvāsı andan içerü
Süleymān kuş dilin bilür dediler
Süleymān var Süleymān’dan içerü
- (3) **YŪNUS**’un gözleri hūn-bādeşidir
Kabuñda kuldur sulṭāndan içerü

[7]

8

İLĀHĪ

- (1) Kuldur saña lāyık n’ola
ʿĀşık seni Allah kande bula
Meger senden ihsān ola
Yā Rabbe-nā Allah yessir le-nā
- (2) Senden kerem Allah senden ʿaṭā
Şukrā seniñ kübrā seniñ
Ūlā seniñ Allah uḥrā seniñ

Dünyâ seniñ ʿuqbâ seniñ

(3) Nefse bizi ısmarladı

Yâ Rabbe-nâ yessir le-nâ

(4) Ey lâ yezâl ü lem-yezel Ğanî

Saña Allâh lâyıķ ʿamel

[8] ʿAbdiñ işi sehvi zelâ

Yâ Rabbe-nâ yessir le-nâ

(5) Koma *HÜDÂYİ*ʿyi ğarîb

Luţfıñla kıl Allâh vaşlîñ

Yessir merâmım [Mucîb]

Yâ Rabbe-nâ Yâ Rabbe-nâ

Temmet

9

(1) Cihânıñ güneşi Aḥmed

Rasûl-i Kibriyâ'dır bu

Cefâ-kârıñ şafâsından

O da bana ziyâdır bu

(2) Şaḥâbî muʿcizâtından

Yakıbdur ʿâlemiñ nûrı

Ḥuşûşâ sırr-ı Sübhânî

Nebîler ser-veridir bu

[9]

(3) Kırumuş ḥurmalar aşdı ânı gün

Anıñ dalında meyvâlar

Anı görünce didiler

Muhammed Muştafa'dır bu

- (4) Āh aña ʿāşık olub eflāk
Aḥunur anda kim emlāk
Kazā günleri Kevşer'le
Şefīʿa'l-müznibīndir bu

- (5) Akıdub abu Emr-Hakdan
Şıvardı cümle eşḥābı
İşāret eyledi ol māha
Dediler Havz-ı Kevşer'dir bu

- (6) Nuzūl itdi ol māha
Gelüb yanına girdi

[10] Hakk Rasūl'dür bu

- (7) **LİSÂNİ** ḥālile ancaḳ
Deve söyledi ol şāha
Gelüb karşışuna tırdı
Dedi Şakka'l-Kamer'dir bu.

Temmet

10

- (1) Gel hey bī-ʿaḳıl āvāre
Taleb kıl cennetü'l-me>vā
ʿibādet kıl gel imdi sen
Dilerseñ cennetü'l-me>vā

(2) Dutarken eliñ ayağıñ
‘İbādet eyle Allāh’a
Gel luṭfindan sebeb ola
Vire ol cennetü’l-me’vā

(3) Kaçarsañ emru’llāhdan
Dutarsañ tehi her dem

[11] Utanmaz mısıñ Hudā’dan
Dilerse cennetü’l-me’vā

(4) Gel inşāf eyle ‘āşī
Niçün Hakk’dan utanmazsın
İderseñ dā’imā fışkı
Umarsıñ cennetü’l-me’vā

(5) Duyurdıñ fışkıñı halka
Gel imdi eyle sen tevbe
Kitābı kulları için
Eşitdiñ cennetü’l-me’vā

(6) Dilerem senden ey Bārī
Hakk’a emānet eyle bu cānım
Recam var bir daḥī senden
Dilerseñ cennetü’l-me’vā

[12]

11

(1) Āh ‘Osmān Bāşā der ki şāhibim Raḥmān
Bilevne Cāddesi oldı toz dumān

Şimdengerü saña vermem amān
Olsun burada ġazā-i kübrā Āh

- (2) Moskof der ki ʿaskerim geldi
Şıpka Balkanı'ñ ġavķāsuz aldı
Niçe cocuk babasuz ҡaldı
Heb benimdir şimdengerü bu dünyā

- (3) Āh ʿOsmān Bāşā der ҡılıncım zaġlı
Қалтабān degilem yūregim yaġlı
İmdādcı bize Hāmza ve ʿAlī
Şanarsıñ yıķılur başıña semā

- (4) Āh Moskof der ki metrīs ҡazdım
Rūmeli beldesiñ kāffesiñ gezdım
Seniñ gibi çok ordu bozdım
Dönemem gerü ey ʿOsmān Bāşā

[13]

- (5) Āh ʿOsmān Bāşā der ki ʿaskerim metīn
Kūffār ʿaskeriñ ҡırarlar hemīn
Āh besledim bugün içün cümlesiñ
Ne işler açā'im şimdicek saña

- (6) Āh Moskof der ki geldim buraya
Tōblar ҡurdum şıradan şıraya
Yedi dövlet gelse gitmem gerüye
Alıram Bilevne Cāddesi bañadır sezā

(7) Āh ʿOsmān Bāṣā der ki ʿaskerim kıram

Niçe ʿaskeriñi ben yesīr alam

Āh cümle kırilam ƙalʿayı verem

Gerü dön ƙalʿadan yok saña vefā

(8) Āh Moskof der ki baş idem seni

Nāfile yere dökmevelim ƙanı

Vir ƙalʿayı boş ƙoma beni

Saña idem biñ dürlü cefā

(9) Āh ʿOsmān Bāṣā der ki ʿaskerim arslan

Ƙablandır cümlesi vermezler amān

[14] Saña vermem ƙalʿaʿi ƙaltaban

Ƙırilam ƙalınca dek bir cāna

(10) Āh Moskof der ki istiḥkām ƙazdıram

Dört eṭrāfa nāmeler yazdıram

Āh yağmur gibi ƙurşunları yağdıram

Teslīm it ƙalʿaʿi eyleme ezā

(11) Āh ʿOsmān Bāṣā der ki yüregim pākdir

Ölürsem bu yolda vücūdım pekdir

Cümleniñ aşlı bu ƙarīb bekdir

Giderim biʿllāhi evveli uḫrā

(12) Āh Moskof der ki Ṭunaʿyı gecdim

Nice ʿaskeriñi ƙılıclan bicdim

Āh İslāmʿiñ bögrine yāralar acdım

Bekleyüb ʿaskerim sizi dāʿimā

(13) Āh ‘Osmān Bāṣā der ki söyleme kāfir

Seniñ itdigiñ hıleler zāhir

Bere ile gecdiñ Tuna’nı kāfir

İşiñ gücüñ hıle ve ezā

[15]

(14) Āh Moskof der ki vardım üstüne

Şimdi oturdum kal‘a’i pōstuña

Birinci nişān verdim ‘ālī gögsüne

Yigidsiñ āferim delī ‘Osmān Bāṣā

(15) Āh ‘Osmān Bāṣā der ki üstüme geldiñ

Bilevne Kal‘ası’ñ hıle ile aldıñ

Āh vermediler imdād bereler verdiñ

Olsun şimdengerü mātem ‘ulyā

(16) Oldı ‘Osmān Bāṣā zühd-i esīr

Bir gelmiş cihāna böyle bir vezīr

Āh ideyim yesīr oldı Moskof’a müşīr

Burda tekmiñ oldı gāzā-i kübrā

12

(1) Tavuk Tañrısın bilür Haqq’a şükürler kıılır

(2) Gāfiller yatmış uyur yorgan döşek [içinde]

[16]

(2) Horoz der ki yār tavuk Kısmetim verici Haqq

Ayağım yalın ayak Kaldı zemān içinde

(3) Keklik sürmeli kaşlı o geyik gözi yaşlı

Ördek bir yeşil başlı gezer göller içinde

(4) az gelür bağı açık adarsañ gögsi küçük
Bildircindir o çocuk arpa buğday içinde

(5) uş serçe yavrusu beş bülbul bir küçücek [uş]
Atmaca aña düş[man] gezer göller içinde

(6) Bülbul eydür şakıram a kelāmın okuram

[17] Yılda üç ay dururam gül gül-istān içinde

(7) Şuşarcı dir şuşum yok gül gül-istān döşer halk
Sığarcı dir şuşum yok yaşar şular içinde

[18]

[Boş]

[19]

13

İLĀHĪ

(1) Bir Allāh'ı seven kişi
Beş vakt nemāz anıñ işi
On iki aylarıñ başı
Receb, Şa'ebān geldi gine
Mü'minleri buldı gine

(2) Bu ay yılda bir kez gelür
Kimi ölür kimi alur
adrini mü'minler bilür
Receb, Şa'ebān geldi gine
Mü'minleri buldı gine

(3) Bu ayların hürmetine

Bak Muhammed ümmetine

İlâhî koy cennetine

Receb, Şaʿbân geldi gine

Müʾminleri buldı gine

(4) Bir Allâh'ı seven kişi

Beş vakt nemâz anın işi

On iki ayların başı

Receb, Şaʿbân geldi gine

Müʾminleri buldı gine

[20]

[Boş]

[21]

Bî'smi'llâhî'r-Raḥmānî'r-Raḥîm

**Allâhümme innî estegfiru-ke min külli mâ tübtü enrü ileyke şümme ʿulimtü fî-
hi. Allâhümme innî estegfiru-ke min külli mâ veredtü bi-hî veche-ke fe-ḥāṭamenî mâ
leyse fî-hi iḥsānü-ke. Allâhümme innî estegfiru-ke min külli mâ veʿadtü-ke min nefsi
şümme lem ūfi. Allâhümme..**

14

(1) Bugün ötmez oldı dilim

Bağlandı elim ayağım

İşbu ḥâlim şaṅa maʿlûm

Ola şaṅa ʿân rucūʿum

(2) Boyun verüb Ḥaḳḳ'a ʿata

Dünyâsına ʿahd ne şata

Bu ḥasretlik kıyāmata

Ḳala şoñra yuyalım vardur deyüb düğüne

Götürdi bağladı yol ola

[22]

- (3) Bu dert yürege olsun gün
Boyam ismim Sedād görsün
‘Atama da ma‘lūm olsun
Emzirdüğün ḥalāl kılsun

- (4) Şürme çeker gözlerime
Kına yakar ellerime
Anam bakar yollarıma
Başını daşlara şimdi

[23]

$$1 \times 1 = 1$$

$$2 \times 1 = 2$$

$$3 \times 1 = 3$$

$$4 \times 1 = 4$$

$$5 \times 1 = 5$$

$$6 \times 1 = 6$$

$$7 \times 1 = 7$$

$$8 \times 1 = 8$$

$$9 \times 1 = 9$$

$$2 \times 2 = 4,$$

$$3 \times 2 = 3$$

$$4 \times 2 = 8$$

$$5 \times 2 = 10$$

$$6 \times 2 = 12$$

$$7 \times 2 = 14$$

$$8 \times 2 = 16$$

$$9 \times 2 = 18$$

$$3 \times 3 = 9$$

$$4 \times 3 = 12$$

$$5 \times 3 = 15$$

$$6 \times 3 = 18$$

$$7 \times 3 = 21$$

$$8 \times 3 = 24$$

$$9 \times 3 = 27$$

$$4 \times 4 = 16$$

$$4 \times 5 = 20$$

$$4 \times 6 = 24$$

$$4 \times 7 = 28$$

$$4 \times 8 = 32$$

$$4 \times 9 = 36$$

$$5 \times 5 = 25$$

$$5 \times 6 = 30$$

$$5 \times 7 = 35$$

$$5 \times 8 = 40$$

$$5 \times 9 = 45$$

$$6 \times 6 = 36$$

$$6 \times 7 = 42$$

$$6 \times 8 = 48$$

$$6 \times 9 = 54$$

$$7 \times 7 = 49$$

$$8 \times 7 = 56$$

$$9 \times 7 = 63$$

$$8 \times 8 = 64$$

$$9 \times 8 = 72$$

$$9 \times 9 = 81$$

[24]

[Mühür]: ŞATİ-327

[25]

[Boş]

[26]

15

- (1) Āḥ şabāḥ oldu şafaḥ söküyor
Herkes sevdiğini koynuna alıb yatmıyor
Verāne ṭāmlarda bülbüller ötüyor
Ya bizim de yatdığımız döşekler
Diken diken ne olsa da buyruma batıyor
- (2) Āḥ çıktım yüce taḡ başına oturdum
Derdim elli idi yüze yetirdim
Loḡman Hekim gibi cerrah getirdim
Yokdur mihāndan delī güreксе
Āh, āḥ, āḥ...

[27]

[Ağaç resmi çizilmiş.]

[28]

Aşlı: 15, 29

Ahmed: 13+57+63+3= 136

[Kılıçlı süvârî resmi çizilmiş.]

[29]

16

- (1) Seni seven ʿāşık dāʾim ağlasun
Çıkarsun elleri kara bağlasun
Ben şatı degilim cānān neʾylesün
Çıkarsun elleri kara bağlasun

- (2) Kādir Mevlām yazmış yazım bir kara
Virmezem sırrımı çekeler dāra
ʿAhdim olsun varmayayım pıñara
Var git yigit bizden ırak ol yūri

- (3) Yāre varırken yanıma geldi
Ağladıkça çeşmim yaşını sildi
Ola her ne ise yāri olaydı
Kanlı zālīm niçün şardıñ boynumı

(4) Şorarlār şoyunı fettān geline

Sevdiñ ise vir Һucceti eline

[30] Nāzlı dil-ber seni gördüm görelı

Yaradandan yāran geldi Һayandı

(5) Kaşı Һara kirpikleri mestānım

Başıñ içün söyle bir cevāb baña

Yaramaz şı insāna dūnyāda iyilik

Var git yigit bizden ıraķ ol yūri

(6) Kötülük itdim ise sen iyilik eyle

Var git yigit bizden ıraķ ol yūri

Тuyulmaz yārimiñ şīrīn sözün

Oķur bñlbñl gibi Һñb-āvāz ile

(7) Ol hilāl Һaşından Һara gözünden

Misk ü ‘anber Һoķuyor sineñden baña

Āh efendim seni atdım yabana

Mevlā’yı seversen gel Һıyma cāna

(8) ‘ıřķıñla düşdüm yavrı yabana

Var git yigit bizden ıraķ ol yūri

[31]

17

(1) ‘Azrā’īl [sen] Һōş geldiñ

Günāhım çok boş geldiñ

İçdim ecel şerbetini

Göñlüme bir Һōş geldiñ

Hüve’llāh Hñ Mevlām Hñ

(2) Taḥammülde özüüm var

Benim ḥalka ne yüzüm var

Git ʿAzrāʾīl karşımdan

Ḳucağumda ḳuzum var

Hüve'llāh Hū Mevlām Hū

[32]

(3) ʿAzrāʾīlim el-amān

Mühlet vir baña bir zemān

Ḡurbetde ḥasretim var

Ḳavuṣayım bir zemān

Hüve'llāh Hū Mevlām Hū

(4) Altun ṭasda incim var

Şol böğrümde şancım var

Git ʿAzrāʾīl karşımdan

Ḳucağımda ḳuzum var

Hüve'llāh Hū Mevlām Hū

(5) ʿAzrāʾīl [ol] sen misiñ

Cānımı alır mısıñ

Ben cānımı virmez isem

Zōr ile alır mısıñ

Hüve'llāh Hū Mevlām Hū

(6) Vaḳt-i seḥer yaşıyor

Bülbüller ötüşüyor

Git ʿAzrāʾīl karşımdan

ʿAḳlım fikrim aşıyor

Hüve'llāh Hū Mevlām Hū

[33]

18

- (1) Ne ʿamel ile der-gāha varacağız
Neyiñ kapuñ büyük cümlemiz görür
Şefāʿatçimiz de Mīzān başında turur
ʿĀṣī ümmetiniñ işlerin görür

- (2) Egnimden şoyundun dünya çulunu
İnşāallāh verince ḥalāl pulunu
Esīrgeyüb yā Rabb öksüz kuluñu

[34]

19

- (1) Gerçek ʿāşıqlara şalā denilür
Dertli olanlara dermān bulunur
ʿArzūşın çekene cemāl görünür
Günāh defterlerim yırt da atıvir

- (2) Beni gerçek ʿāşıqlara katıvir
Senden rahmet Ḥabīb’den şefāʿat
Şefāʿat olmazsa olur mı cennet
Ḥamd olsun bizleri eylemiş ümmet

- (3) Musallaya koyarlar bu günahkār başı
Sormasunlar oña nurām yaşımu

Eyzān

- (4) Āhiret içün görmedim işimi
Melekler bakmaşun bırak saçımı
Beni gerçek ʿāşıqlara katdırma

Günāhlarıma Mīzānlarda dardırma

(5) Nemāz kılmaz isek o da borcumuz

Qabūl eyle dutduğımız orucumuz

[35]

20

GAZEL

(1) Sır ile sır-dāşımsın yol ile yol-dāşımsın

Eliñi benden çek Tāhir sen benim qardāşımsın

(2) Sır ile sır-dāşımsın yol ile yol-dāşımsın

Bir vezīriñ oğlu benim sen benim qardāşımsın

(3) Seni sevdim ezelī söyledim çok gāzeli

Qabamadan nicedür görüñ benim gibi güzeli

[Mühür]: FERİDE-321

[36]

Zemāniñ ahvāli uşūli ʿādeti mūcibince şeyiñ rahmeti ve İşbu Biñ üç yüz yigirmi
üç Senesi Māh-ı Rebiü'l-Evvel

[37]

21

(1) Derdiñ var ise söyle

Olur şu böyle böyle

İşte ben gidiyon

Hakqıñı halāl eyle

(2) Derebolusı yoldadır
Şaçakları perdedir
Cennettan hūrī
Çıkısa gine gözüm sendedir

(3) Kūb içinde bulama
Barmaqlarını yalama

[38]

(4) Kūb içinde unum var
Allāh'dan umudum var
O yār benim olursa
Cāmīlere mūmum var

(5) Şarı entārīni şatayım
Şay yanıña yatayım
O yār benim olursa
Üç gün oruc dutayım

(6) Kālan fīl katar oldı
Ayruluq beter oldı
Sen orada ben burda
Ölümden beter oldı

[39]

22

(1) Mendīlim yele yele
Ben düşdüm kırbet ele
Yedi mendīl çürütdüm
Gözyaşı sile sile

(2) Karam kınanıñ ansuz
Kabriñ qarardı bensüz
Koynuña yılan girsün
Naşıl yatarsıñ bensüz

(3) Gergeb üsdünde pūllar
Allı yeşilli mūmlar
Duʿā idiñ ey dōslar
Kavuşsun haşret kullar

(4) Çāmīler medreseler
Yār geliyor deseler
Bir kıymatlı cānım var
Verirdim isdeseler

[40]

23

Şabāh oldı şafaq yeri ışımış
Āh gicelerde gördigim kara düşümmüş

Kara ʿOsmān Oğlu Necīb
İşbu Biñ üç yüz yigirmi üç

[41]

Bİ-Hİ

24/1

(1) Yeñişehr'in kapuları burmalı
Āh anasız bubasız naşıl tūrmalı
Anaya da bubaya da teller vurmalı
Āh baña yanma dediler ben tūramayom
Çün de güllerimden ayrılamayom

(2) Yeñişehir dedikleri hân degil külhân
Hasta-ḥānede yatıyor Qāfuñ Pehlivān
Belinde palasḡası gövsünde mintān
Āh baña yanma dediler ben tıramayom
Çün de güllerimden ayrılamayom

(3) Yeñişehr'İN ḡapuları ayrı ayrı
Gelende atlar gitsün tersine geri
Qoyun ehlime virsünner beni
Āh baña yanma dediler ben tıramayom
Çün de güllerimden ayrılamayom

[42]

Huzūra;
Nezāketlü Efendim;
Qara Sinān Oğı

[43]

24/2

TÜRKÜ

(4) Mezarımıñ çuvālını kim ursun
Beg ḡardāşıma teller vurulsun
‘Ömer Beg ḡardāşım ḡaşıımı dıksün
Āh baña yanma dediler ben tıramayom
Çün de güllerimden ayrılamayom

(5) Mezarımı derīn ḡazıñ dar olsun
Söyleñ dōstlar atam bubam sağı olsun

Eltimiñ gül beñzi şararsın şolsun
Āh baña yanma dediler ben tıramayom
Çün de güllerimden ayrılamayom

- (6) Bunı yazan kâtib kıara yazmış yüzümi
Miĥnet-i ġamdan açamadım gözümi
Kādîr Mevlâm güldürmediñ yüzümi
Āh baña yanma dediler ben tıramayom
Çü ne de güllerimden ayrılamayom

[44]

- (7) Şabāĥ oldu şafaķ yeri ışımış
Āh ġicelerde gördiġim kıara düşümmüş
Bu evler de emecigim boşumuş
Āh baña yanma dediler ben tıramayom
Çün de güllerimden ayrılamayom

- (8) Şabāĥ oldu şafaķ yeri parlıyor
Nice ĥastam cān terini terleyor
Şalınma eltim Şālîĥ [de çārdāķ] seniñ oluyor
Āh baña yanma dediler ben tıramayom
Çün de güllerimden ayrılamayom

- (9) Merdimenden başaķ başaķ indim
Elti aldım bir murāda irmedim
Kırķ ġün oldu ben yārimi görmedim
Āh baña yanma dediler ben tıramayom
Çün de güllerimden ayrılamayom

- (10) Merdimenden başa  başa  inmeli
 obana da atlar geldi naşıl binmeli
Hasan Beg  ardāřıma teller vurmali
  h ba a yanma dediler ben  uramayom
  n de g llerimden ayrılamayom

[45]

- (11) [Ye i]şehri   apuları burmalı
  h anasız bubasız naşıl  urmalı
Anaya da bubaya da teller vurmali
  h ba a yanma dediler ben  uramayom
  n de g llerimden ayrılamayom

- (12) Ye işehir dedikleri   n deg l k l  n
 asta-  nede yatıyor       Pehliv  n
Belinde palas ası g gs nde niş  n
  h ba a yanma dediler ben  uramayom
  n de g llerimden ayrılamayom

- (13) Ye işehr'  n  apuları ayrı ayrı
Gelende atlar gits n tersine geri
 ayın ehline virs nler beni
  h ba a yanma dediler ben  uramayom
  n de g llerimden ayrılamayom

[46]

- (14) [Ye i]şehri  yolları burmalı
  h anasız bubasız naşıl  urmalı
Anaya da bubaya da teller vurmali
  h ba a yanma dediler ben  uramayom
  n de g llerimden ayrılamayom

(15) Yeñişehir dedikleri hân degil külhân
Hasta-hâne de yatıyor Qāfuñ Pehlivân
Belinde palasķası göğsünde nişân
Âh baña yanma dediler ben tıramayom
Çün de güllerimden ayrılamayom

(16) Yeñişehr'in ķapuları ayrı ayrı
Gelende anlar gitsün tersine geri
Qayın ehline virsünler beni
Âh baña yanma dediler ben tıramayom
Çün de güllerimden ayrılamayom

[47]

İşbu şāhı istemeli

[İmzâ]: Necîb

[48]

25

İLĀHÎ[-İ] HÛRRİYYET

(1) Qalkıñ ey vaţan-dāşlar
Sevinelim ķardāşlar
İşte bu bir meserret
Yaşasın 'Oşmānlılar

(2) Yaşasun hürriyyet 'adālet
Müsāvāt yaşasun millet
Yaşasun cem'ıyyet ordumuz
Müsāvāt yaşasun millet

(3) Kalkıñ ey vañan-dāşlar

Sevinelim qardāşlar

İşte bu bir meserret

Yaşasın ‘Oşmānlılar

(4) Yaşasun hürriyyet ‘adālet

Müsāvāt yaşasun millet

Yaşasun cem‘iyyet ordumuz

Müsāvāt yaşasun millet

[49]

26

KAŞİDE

(1) Cihāna gelmemiş aşla benim gibi günāh-kar qul

Günāhım ‘afvına çāre iderseñ Yā Rasūle’llāh

Ki zerrece şevābım yok ‘aceb n’ola benim hālim

Medet senden olur ise ‘ināyet Yā Rasūlr’llāh

Yüzüm qarasına baqub beni red eyleme sulţānım

Quluñam qapuña geldim şefā‘at Yā Rasūle’llāh

Çün “**Ve’l-Leyli izā yağşā**”⁷ seniñ şāniña gelmişdir

Anıñ şevqına raħm eyle hidāyet Yā Rasūle’llāh

(5) Ki maħşer günü olduqda yüzüm yerlere sürdükde

İki yanıma baqdırma ‘ināyet Yā Rasūle’llāh

Terāzim görüb hālim o demde kime yalvaram

Yine senden olur ise hidāyet yā Rasūle’llāh

⁷ Ve’l-Leyl Sûresi, 1. Âyet-i Kerîmesi.

Ki “Ve’d-Duhâ”⁸ saña lâyıķ “E lem neşrah”⁹ saña şāhid
HALİL kuluñ günāh-kardur ğināyet Yā Rasūle’llāh

Temmet

[50]

Medhiñe dillerimi țayar Yā Rasūle’llāh
Fİ 28 RABİ’İ’L-ĀHİR 1295 (1 MAYIS 1878)

Este’izü bi’llāhi: “Fa’llāhü hayrun Hāfızā”

E’üzü ve Besmele-i Şerīfe

HĀZĀ İSTİĞFĀR U DU’Ā

[51]

27

KAŞİDE

(1) Ağladuğum çokdur ammā hic yaşını silmedim

Āhı zārī kıldım ammā hūb cemālīñ görmedim

Eyzan

(2) Hakk te’ālā seni sevdi ‘āşileri sevmedi

Dört Kitāb’da seni öğdi cāhilleri öğmedi

(3) Çok Peyğam-ber geldi ammā kimse şefīc bulmadı

Cennetden Burāk götürdi üstüne binilmek için

(4) Yetmiş hülle hāzır oldu egnine giymek için

Cebrā’ıl tercümān oldu Mī’rāc’a varmak için

Eyzan

⁸ Ve’d-Duhâ Sûresi, 1. Âyet-i Kerîmesi.

⁹ İnşirâh Sûresi, 1. Âyet-i Kerîmesi’nin başı.

- (5) ‘**ĀŞIK YŪNUS** vird’im olsun vaşfıñ erişmez elim
Korķucağım budur ammā Tāmu ola mı Yā Rab

28

DĪVAN

- (1) Gice gündüz yalvaram senden ayırmam dilim
Görmeye görmeye görmeye gözler mi toyar Yā Rasūle’llāh

[52]

Şehrinde Efendimüz var ‘ilim kapusından abdest
Alalım Mescid-i Akşā’da nemāz kılalım meclis olalım bunda

Qalalım Medīne Şehri’nde Efendimiz var yā dōs
‘Arafāt Tagları yüceden yüce Mevlām naşīb yā dōs

Etsin biz de varınca izin alalım bunda qalalım
Medīne Şehri’nde Efendimiz var

[Eyzan]

Arafta Tagları yüceden yüce
Mevlam nasib itsin bizde varınca
İzin alalım bunda kalınca
Medine şehrinde Efendimiz var

İlim kapusunda abdest alalım
Mescid-i Aksa’da namaz kılalım
Meclis olalım bunda kalalım
Medine şehrinde Efendimiz var

Temām Ḥāfīz Ağam

29

GAZEL

- (1) Adıña ‘āşık olalı cānım arzūlar seni
Görmeye gözlerimi tı[y] Yā Rasūla’llāh

Medhiñe dillerimi tı[y] yā Rasūle’llāh seni
Ben saña ‘āşık olalı çok ağladım gülmedim

Ağladuğum çokdur ammā hiç yaşını silmedim
[Ah-ı zār-ı] kıldım ammā hūb cemālīñ görmedim

- [53] Kesiveñ kellemi anam hānım demesün ĩmānım
Va Şafiyyem Şafiyyem kınırma sel baş baş

Temām

30

- (1) ‘Āşık oldum ben Allāh’ıñ adına
Cān boyandı lezzetine dadına
Uzak değil kardaş bize Medīne
Medine şehrinde Efendimiz var [yā dōs]
- (2) Hū deyince cigercüğüm delinür
Ömrüm güneş gibi doğar dolunur
Dürlü cevāhirler anda bulunur
Medīne Şehri’nde Efendimiz var [yā dōs]
- (3) ‘Arafāt Tağları bizim tağımız
Orada kabūl olur kurbānımız
Medīne’de yatan Peyğamberimiz
Medīne Şehri’nde Efendimiz var [yā dōs]

- (4) ‘Arafāt Ƨaęları bölük bölükdür
Benim cigercügüm delük delükdür
Dünyā dedikleri birgün degildir
Medīne Şehri’nde Efendimüz var [yā dös]

[54]

- (5) Bize yol virmeyor Zırfıñ Ƨaęları [İmānım]
Yetmiş şehīdimüz uçmuş cānları
Allāh Allāh deyür, anam, Ƨaęları [İmānım]
Va Şafiyyem Şafiyyem Ƨoñturma sel baş baş
- (6) Tüfegimi amān atdım kütük başından [İmānım]
İlerü gidilmez gör Zırfıñ leşinden
Dutdum düşmānımı amān vurdum başından [İmānım]
Va Şafiyyem Şafiyyem Ƨoñturma sel baş baş
- (7) Çeküñ Ƨıratımı nalbať nallasun [İmānım]
Örtüñ yazmamı amān düşmānım görmesün [İmānım]
Kesiveñ kellemi anam hānım damlasun [İmānım]
Va Şafiyyem Şafiyyem Ƨoñturma sel baş baş

[55]

- (8) Bayramıñ ikisi ordu Ƨuruldu [İmānım]
ArƧadāşım Nūh’u ol gün anam vuruldu
Ananıñ babanıñ boynu buruldu [İmānım]
Va Şafiyyem Şafiyyem Ƨoñturma sel baş baş
Dutğun kāfir ister öldür ister aş

- (9) Şıgır Bazarı'na ben bir bayrak aşdım [İmānım]
Zırfiñ Çöllerinde al kanlar şaşdım
Ecel şerbetini ölmeden işdim [İmānım]
Va Şafiyyem Şafiyyem konurma sel baş
Dutduğun kâfiri ister öldür ister aş

[56]

31

- (1) Diñle vaşfım size açam yârenler
Çok hişşeden cefâ vü nâr olmaz
Sevdâ çekmeyenler dünyâda ölür
Sevdâ çekmeyenler cihân-dâr olmaz
- (2) Muhânetiñ çeşmesinden şu içme
Çâydan geç nâ-merd köprüsünden geçme
Meḳādîr bilmeyen yere varub sırrıñ açma
Her yere açub âşikâr olmaz
- (3) Herkese lâfını üstüne alma
Gördigin görme bildigin bilme
Sevildigin yere çok varub gelme
Muḥabbetiñ kalḳa[r] i'tibâr olmaz
- (4) Herkese tecellî eylemiş Hudâ
Her âdemgil bay olmuş gedâ
Küheylân at beli çıkub altında
Şamâr ursañ da küheylân hâr olmaz
- (5) Cāhiliñ kendine varub pāye viriş
Boyun egme başāya beye kendiñ çalış

Kendiñ każan [57] kendin yi
Felek selāmına hiç uyar olmaz

- (6) Zālīm olmayanlara dimeñ yazık
Mevlā derdin virmiş aña lāyık
Üstāz malına benim dirse
‘Āşık la‘neti sizedir belhudār olmaz

- (7) Bir iyilik iderseñ ismini aña
İkrār kendiñedir sözüñden dönme
Eliñ āteşine nāfile yanma
Kılursun bir ara bir şoran olmaz

- (8) Üstüñe düşmeyen işe karışma
Kendiñ bilmez ile gizli görüşme
Dağī andan ğayri bir zafer olmaz

- (9) Sūdçi ey dōst kahveci ismini
İşitdiñ yalanı kimseye deme
Cāhiliñ şekerli hevlasın yeme
‘Ālimiñ zehrini yi zarar olmaz

- (10) Baqdılar ki beni bir yüzde gördiler
Ġaribleri vağan vağan şordılar
Ġaribleri zengine gözlegil dediler
Hiçbir kimesne ğarībe kafadār olmaz

[56]

32

11'li Hece

- (1) Bunca Mîr-Alaylar bunca da Bâşâ
Çirâğ oldu heb zâbıtân bu sene
Behlivân-ı ʿâlem başub başıldı
Ġâzîleriñ kılınıcî ʿArş'a aşıldı

[57]

- (2) Moskof der ki arslan-mânendim
Baña itdigiñ terbiyeʿi begendim
Kendim etdim kendim buldum efendim
Bende yokdur t̤aʿa[k]at dermân bu sene

- (3) Sulţân Ĥamîd dir ki var menem daʿyî
Yıkılsun Moskof'un İlçi Sarāyî
Yedi kral geldi buldı arayî
Añlaşıldı yaḥşî yaman bu sene

- (4) Moskof der ki eyvâh emeyim žāyîc̣ oldu
Bütün örkelerim bay oldu
Rüsvaylıgım ʿâleme şâz[y] oldu
İsmim dile destân oldu bu sene

- (5) Ġâzî Sulţân Ĥamîd sen biñ yaşa
Nüfûs[z]uñ işlesün tağile taşa

[58] [.....]¹⁰

¹⁰ Bu satır fotoğrafta çıkmamıştır.

(6) Hūm Kāfasi'na bir āteş düşdi

On beş biñ kişi süngiden geçdi

Çağıram ben yanayım bu sene

(7) Sulṭān Ḥamīd der ki Sıddıķı bildiñ

Ne yaman kükreyüb üstüme geldiñ

Babama itdüğümi Mevlā'dan bulduñ

Saña vermem el-amān bu sene

(8) Moskof der ki dönme Baḥr-i Baltıķ'da

Merdçe ceng idelim deryāya çık da

Mora Limanı'nda Biñ iki yüz kırķ'da

Benden oldu heb şeyṭānlıķ bu sene

(9) Yā Hū Sulṭān Ḥamīd kerāmetli

Dā'im yardımcı yaradan Ğanī

Ḥadden geçürdi çoğı cihānı

Añlaşıldı devri zemān bu sene

[59]

(10) Sulṭān Ḥamīd dir ki atıñ gülleler

Ḥumbara dānesi bilmez ḥıleler

Şuḥum'dan düşen gülleler

Kelle getürdi al kıan bu sene

(11) Moskof dir ki bulduķ belāyı

Çok yigide egdirdim şılayı

Kırılısam teslim etmem kıal'ayı

Afaroızlı bizde cān bu sene

(12) Sultān Hamīd der ki açıldı nuşret
Uruñ babalarıñ virmeñ furşāt
Nāmımız işitsün yedi kıral dövet
Bilād-ı Moskof oldı Türk-istān bu sene

(13) Moskof dir ki eyvah iş işden geçdi
Şuḥūm Kāl'ası'na bir āteş düşdi

[60] Merdce ceng idelim gerüye dönme
Kından çıkdı kılıç kalkan bu sene

(14) Moskof der ki kāl'alarım üç katlı
Kurub tōplarımıñ sesi firkatlı
On beş milyon asker beş milyon atlı
Korqmam ḥalk-ı cihān gelse bu sene

(15) Sefīneler bir araya geldiler
Kāl'alarım delik delik deldiler
Ordularım bölük bölük böldüler
Arş'a çıkdı toz duman bu sene

(16) Moskof der ki atılan oğdur
Semtime gelmeniñ çāresi yoğdur
Yalı boylarında askerim çoğdur
Çatılmış tüfekler orman bu sene

[61]

(17) Moskof dir ki bu sene azdım
Ri'āyā koymadım heb sultān yazdım
Şuḥūm yollarına meteris kazdım
Yir getürmez bende insān bu sene

(18) Sultān Ḥamīd der ki çıksun gemiler
‘Arab ile Çerkez ‘asker bekler
Tōplar zarbından tağlar iñiler
Āteş olsun baħr-i ‘ummān bu sene

(19) Moskof dir ki şanma kaçayım
Şoñına baķ saña işler açanım
Ordunuñ üstüne āteş saçayım
Tağı taşı yaķsun sūzān bu sene

(20) Sultān Ḥamīd der ki kendiñ begenme
‘Askerim çoķdur deyü şaķın güvenme
[...]¹¹

[62]

(21) Bir kez derūnından eyledi āh
Baña yardım ider Ḥazret-i Allāh
Deyüp çıķdı Ḥamīdī Ḥān bu sene
[.....]

(22) Sultān Ḥamīd dir ki meydānım pākdir
Cümleyi yardımcı bu Ğanī Ḥaķķ’dır
Anlarıñ biriniñ fāidesi yoķdur
Be hey şaşķın ḥālīñ yaman bu sene

(23) Rūsiyye dir ki maṭlūbım Bostar
‘Acem ile Nemçe baña dōşdur
Rūm Pāpā da yardımcı ğıllasdır
Aynaroz’da Koca Ruħbān bu sene

¹¹ 20. Dörtlüğün 3. ve 4. mısra’ı ve 21. dörtlüğün 2. mısra’ı yazılmamıştır.

(24) Sultān Ḥamīd dir ki ḥā'in-i bī-dīn
Ḥāni Ḥoton Bendir İsmā'īl Vidin
Şuḥūm Kāl'ası'nı kōrkuñdan verdin
Ṭabansızsıñ be hey kālṭabān bu sene

[63]

(25) Sene Bin iki yüz doḡsan dōrt beyān
Baş kaldırdı zālīm dūşmān
Benī-Aşfar benim didi Rūsiyye
Bizden ister cenk-i meydan bu sene

(26) Me'ālī muḥtaşar beyān idelim
Dīñlesün aḥbābı yārān
Moskof Muḥārebese hem-ḥālī söylesem
Ḥayretde kalsun bütün cihān bu sene

(27) Sultān Ḥamīd dir ki pīrlər uyandı
İklīmi eṭrafdan erler uyandı
Āsmān titredi yerler oynadı
Heb yürüdi dīn ehl-i Īmān bu sene

(28) Eşitdi bu cengi 'ādīl pādīşāh
Birkez derūnından eyledi āh
[..]¹²

[64]

HĀZĀ

Oḡunan Ḳur'ān-ı 'Azīzü's-şān ḥürmetine her ne niyyet üzre oḡundıysa oḡundığı
niyyet üzre dir-gāh-ı 'izzetinde ḳabūle ḳarīn eyleye. Ola ki Rabbim Te'ālā ve Teḳaddes

¹² Bu dōrtlüḡün son iki mısra'yı mikro-filmde kesik çıkmıştır.

Ḥazretleri cümlemüze mededi avnü ‘ināyet ve keremi luṭfı hidāyet eyleyüp tevḫīḫ-ı ‘aliyyesin refīḫ eyleye. Her hālde her rızā-i pāke muvāḫīḫ a‘māl ü aḳvāl harekātü ve ḥüsñü i‘tikādātđan ayırmaya. Cümlemüze avnü ‘ināyet eyleyüp tevḫīḫına refīḫ eyleye. Allāhü Te‘ālā Ḥazretlerine ḫullarına tevḫīḫı ve irşāt idicidir. Cinsi fiyiller iki ḫarb üzre olucudur. Āmīn ve yā āmīn.

[Mühür]: RĀŞİD MUŞTAFĀ

[65]

33

Şāh İsmā‘īl

- (1) Ben ṭazımı şaldım ceylāna
Yandı vücūdum döndi büryāna
Yurđı boş ḫalmış bir yāna
Beyle benim gül-‘izārım gördüñ mi
- (2) Beni Mecnūn itdi ṭağlara düşürür
[.....]¹³ bilmez şaşırır
- (3) Bir gice mihmān olayım
Gül yüzli yārdan ayrıldım
Yatmış idim ben ğafletde
Derunım ‘aşḫıle ṭoldı ne’yleyim
- (4) Anlarıñ sırrı bize ğālibdür
Sevdāsın serrime şaldı ne’yleyim
[.....]

¹³ Bu sayfanın mikro-filmi alınırken sayfanın bu kısmı katlandığından bu mısra’ın ilk yarısı ve bundan sonraki iki mısra’ çıkmamıştır.

(5) Bilmem melek midir bilmem hūrī
Arayup bulmalı ol nāzlı yāri
Katar katar olmuş yüziniñ nūri
Onuñ şevkı ʿaqlım aldı ne'yleyim

(6) Bir haber sorayım hālden ne'yleyim
Gözlerim yaşıle tıldı ne'yleyim

[66]

33

Şāh İsmāʿīl

(7) Tıǵrı söyle perī derdin bileyim
Uğrına bu cānı fedā kılayım
Her dürlü derdine dermān olayım
Söyle perī söyle nedür derdin bileyim

(8) Diñle yigit benden tıǵrı cevābı
Bilürem seversin hayrı şevābı
Yedi kardāş çeker gönül ʿazābı

[67] Derdim budur saña söyleyim

Temām Efendim.

34/1

(1) Hey ağalar hey ğazīler
Görün nelerden ayrıldım
Öpdüm ve hem hālāllaşdım
Lebi sükkārdan ayrıldım

(2) Bir gice mihmān olayım
Gül yüzli yārdan ayrıldım
Yatmış idim ben ğafletde
Derunım ʿaşkıle tıldı ne'yleyim

(3) Bilmem melek midir bilmem hūrī
Arayup bulmalı ol nāzlı yāri
Katar katar olmuş yüziniñ nūrı
Onuñ şevkı ʿaqlım aldı ne'yleyim

(4) **ŞĀH İSMĀʿİL** bilür bülbül dilinden
Ayrı düşdüm şimdi gül-ʿizārımdan
Bāde nūş eyledim kırklar elinden
Yolumuz ğurbete düşdi ne'yleyim

Temām oldı.

35

(1) Kimi al geyinmiş kimi kırmızı
Gül dövşirür kimi nergizi
Kimi Şeyh İslām'ıñ, vezīriñ kıızı
Hiçbirisi Gül-ʿizār'a beñzemez

(2) Kimi al geyinmiş kimi turuncı
Kiminin ağzında dişleri ar canı
Kiminüñ koyunda nārı turuncı
Hiçbiridi Gül-ʿizār'a beñzemez

[68]

(3) Kimi al geyinmiş kimi zerbāyı
Kiminüñ dünyāda yokdur erbābı
Kiminiñ koyunda cevāhir kanı
Hiçbirisi Gül-ʿizār'a beñzemez

(4) *ŞĀH İSMĀ'İL* yandı tutuşdı

Qızlar ile ħalāllaşdı görüşdi

Gül-şen bağçasına velvele düşdi

Hıçbirisi Gül-izār'a beñzemez

[69]

34/2

(1) Yatmış idim ben de cān ġafletde

Derunim aşkıle tıldı ne'yleyim

Anlarıñ sırrı bize ġālibdür

Sevdāsın Serime şaldı ne'yleyim

(2) Bilmem melek midir bilmem ħūrī

Arayup bulmalı ol nāzlı yāri

Qatar qatar olmuş yüziniñ nūrı

Onuñ şevkı aqlım aldı ne'yleyim

(3) Bir ħaber şorayım ħālden ne'yleyim

Gözlerim yaşıle tıldı ne'yleyim

[69]

36

KEREM

(1) Qaşlarına miħrāb gözlerine aqsi

Āhū gözlüm ne dolanursın mezārı

Āşık-ı bende ider zülfüñ tuzāğı

Āhū gözlüm ne dolanursın mezārı

(2) Āşık ne şorarsın ħālimi

[70] Yār aşkına dolanurum mezārı

Ben yañaram böyle firķat odına
Yār ʿaşķına dolanurum mezārı

- (3) K̄aralar geymişsin yasdadır başın
K̄udretten çekilmiş k̄aradır k̄aşın
Bilmem baban mıdır yoħsa k̄ardaşın
Āhū gözlüm ne dolanursın mezārı

- (4) K̄aralar geymişem yasdadır başım
K̄udretten çekilmiş k̄aradır k̄aşım
Ne babam ölmüşdir ne k̄ardaşım
Yār ʿaşķına dolanurum mezārı

- (5) Gülmedim dünyāya geldim geleli
Ağlayub da çeşmim yaşın sileli
K̄aç yıl oldu seniñ yārıñ öleli
Āhū gözlüm ne dolanursın mezārı

[71]

- (6) Ben yanub ağlarım ya saña n'oldı
Ağlayub da çeşmim yaşıñ kanla tıldı
Sevdigim öleli yedi yıl oldu
Yār ʿaşķına dolanurum mezārı

- (7) Çāyır çimen mezārını bürimiş
Şām urmuş yaprakları k̄urımış
Yedi yıl ise şimdi çürimiş
Āhū gözlüm ne dolanursıñ mezārı

(8) Elden aldıldım gül yüzli yāri
Artdı yüregimiñ ğamı efkārı
N'ideyim sönmez ʿaşkıñ nārı
Yār ʿaşkına dolanurum mezārı

(9) Yüri be hey kaşı gözi ħarāmī
Yüregime koydun derd ü veremi
Ĥān Aşlī'dan itdin beter **KEREM** i
Āhū gözlüm ne dolanursıñ mezārı

[72]

(10) Gel yeter ağlatma bu serv-i nāzın
Yüregime urdın āteş köziñ
Açın mezārını göreyim yüzün
Yār ʿaşkına dolanurum mezārı

Temām oldı.

37

(1) Tırna giderseñiz bizim ellere
Tercān'da bir ħasta gördüm diyesin
Eger bizden suʿāl eden olursa
Tercān'da bir ħasta gördüm diyesin

(2) Ben uçardım kanadlarım yoruldı
Ġurbet elde kara bağrım delindi
Bir süflice ednā kul bulındı
Tercān'da bir ħasta gördüm diyesiñ

[73]

(3) Ġurbet elde melūl qalmışam
ʿAşka düşeli Mecnūn olmuşam
Bir şacı Leylā'ya dīvāne olmuşam

Tercān'da bir hasta gördüm diyesiñ

(4) Hasta düşdüm kimse bilmez hālimi

Elimden aldırdım gonca gülümi

Ne diyāra giderim bilmem yolumı

Tercān'da bir hasta gördüm diyesiñ

(5) **KEREM** ayder hasta düşmüşem iñler

Āh itdikçe kulaqlarım cınlar

Belki Mevlām bize imdād eyler

Tercān'da bir hasta gördüm diyesiñ

Temām oldı.

[74]

38

(1) Yeñi düşdüm gurbet iliñ katına

Gözlerimden yaş döküp giderim

Egnine güneş çalınmış başıma

Uğradığım köyi yakub giderim

(2) Biz de gider olduk şu düz ovadan

Qavim qardāş unutmayıñ du'adan

Bülbüli şāhīñ qapdı yuvadan

Şimdi daldan dala qonup giderim

(3) Baqma mısın şu taqların qarına

Kim qayanur benim āh u zārıma

Felek qabancasıñ urdı sīneme

Qoqruldamam belim bu köyden giderim

- (4) **DERTLİ KEREM** eydür: Gördüm düşümde
‘Älem sele gitdi çeşmim yaşında yok

[75]

Kızılıрмаğ idim taşlar başında
Şimdi enginlere akub giderim

39

DİVÂN-I ‘ÂŞİK ‘ÖMER

- (1) Ey gönül bu fenâdan göçmege şübheñ mi var
Ecel cām-ı şerābını içmege şübheñ mi var
‘Azrā’l gelince gül suna benden
Gözlerinden kanlı yaşlar dökmege şübheñ mi var

- (2) Yeryüzinde şūr çalınub cümlemiz kılsak gerek
Tā ebed itmez diyü dört yana baksak gerek
Toprağı vañan tutub nice yıl yatsak gerek
Nāzik tene toprak içinde yatmağa şübheñ mi var

- (3) Gün-be-gün sâ‘at-be-sâ‘at ‘ömrümüz geçmekdedir
Ten kuşu feryād idüb kafesden uçmağdadır
Buña fānī dünyā dirler her gelen göçmekdedir
Cem‘ olub halk nemāzın kılmağa şübheñ mi var

Temām oldı.

[76]

40

DESTÂN-I NECÂTİ

- (1) Ne kazâlar geldi garīb serime
Diyâr-ı ğurbette mihnetde kaldım
Neft olursam gelen olmaz yanıma
Yanarım ki tamam ğurbette kaldım

(2) Cānım kırbān olsun ħalden bilene
Dosdum sanma her dem yüze gülene
Ėurbetimde ħasta iken gelene
Yandı cigercigim firķatde kıaldım

(3) Elest Bezmi'nden naķībim aldım
Dīni bir içün ben bu derdi buldum
Murādım almaķdan ben geri kıaldım
Çok ķīleler çekdim ħayretde kıaldım

(4) MecerūĖ oldı a'zālarım yanmada
Bu vücūdım günden güne şolmada
Melā'ikler dört yanımda dönmede
Tutuldı lisānım ħasretde kıaldım

[77]

(5) Ezelden okudum 'ilm-i deryāyı
Vağdetde seyr idem cennet-i a'lāyı
Zay itdim 'aķlımı görünce Mevlā'yı
Dizārim görünce ħayretde kıaldım

(6) Başım yaşıdıķdadır yola baķarım
Dürlü ilāc ile cismim yaķarım
On bir aydır ben bu derdi çekerim
Senesine bir ay mihnetde kıaldım

(7) Ecel yaşıdıķına koyduķ serimiz
Bire virir tarīķatde pirimiz
Firdevs-i A'lā'dır bizim yerimiz
Böyle yazılmış levĖ-i cennette kıaldım

- (8) Düşman allar giymiş dōslar aralar
Göz göz oldu bu sinemde yaralar
Lomān gelse bulmaz yine aralar
Hicrān kūşesinde zūlmetde aldım

[78]

- (9) **NECĀTĪ** şükür her dem hāline
Vird ider Allāh her dem diline
Verdi Mevlām derdi ulına
Mağfirāt iriştir Raḥmān’a aldım

Temām oldı.

41

‘ĀŞIK ‘ÖMER

- (1) Ey dilā ‘āşık-ı ‘irfān ararsan bunda ben
Bilür bilmez cāhili nā-dān ararsan işde ben
- (2) Her ne maṭlūb idersen ḥāzīrdır cümlesi
Ehl-i taḳvā ḥāfız-ı ur’ān ararsan gine ben
- (3) Zāhidim zāhidlerle maṭlūmum maṭlūmlarile
Sözi taşkın muḥabbet-i küfrān ararsan gine ben
- (4) Dertliyem dertli olan şifāsız ulları
Dertleri eyü iden Lomān ararsan gine ben
- (5) Doldurub ser-ḥōşlara ‘işret verenlerdenim
Tekyede yaşılanur dervīşān ararsan gine ben
- (6) Ḥovardalıkda yek-tāyım zen-pāralıkda ḥākezā
Kişi-zāde oğlu insān ararsan gine ben

[79]

(7) Maḥbūbum bunca zemāndur maḥbūblığı bilmedim
İki sözden bir sözi yalan ararsan gine ben

(8) Kāfirlerden küfür-bāzım günāhım çokdur benim
Dīni bütün Ḥaqq'a Müslimān ararsan gine ben

(9) Pek muḥānetim nicelerden yüz çevirdim
Dōst yolına cān viren ararsan gine [ben]

(10) Hatta ḥālime de beklerim görünmez dil-gişāt
Şā'irlikda mertebesi merdan ararsan gine ben

42

DĪVAN

(1) Biz ḥaqqat ehliyüz erkāna bağılu başımız
Her cihetden defter-i dīvāna bağılu başımız
Ol Velī'dir Ḥazret-i Yezdān'a bağılu başımız
İsmi biñ bir kendi bir Sübhān'a bağılu başımız

(2) Ḥayrı şerrinden bilürüz Ḥaqq'a olunca āfitāb
Zāhiri bāṭın bābında okunur Yüz dört Kitāb
‘Ālemi pür pür nūrile kıldı müzeyyān māh-tāb
İncīl, Tevrāt, Zebūr, Kur’ān’a bağılu başımız

[80]

(3) Ey **ÖMER** bizi ezelden çekdi Levhinde Kalem
Biz Muḥammed ümmeti umaruz luṭfı kerem
Rūz-ı maḥşerde şefā[‘at] ider ola çekmez elem
Öyle bir Kerīm-Gani sulṭāna bağılu başımız

43

SEMÂİ

- (1) Şehā gördüm cemālinde seniñ dört nesne’i ‘ayān
Biri Aydur biri Gündür biri Zühre biri Keyvān
- (2) Bu dört nesne’i Hakk saña ‘aṭādur ey gözüm nūrı
Biri ḥasen biri ḥalkıñ biri luṭfuñ biri iḥsān
- (3) Seni benden ayıranlar bu dört nesneden ayrılısın
Biri İncıl, biri Tevrat, biri Zebūr, biri Furkān
- (4) Bu dört nesne’i beñzetdim seniñ a‘lā cemāliñi
Biri sümbül, biri güldür, biri nergiz, biri reyḥān
- (5) Beni senden ayıranlar bu dört nesneden ayrılısın
Biri cāndır, biri tendir, biri dünyā, biri ĩmān
- (6) Şu **BĀKİ** bendeki şāhīm bu dört nesneden ayırma
Biri ḥasret, biri firḳāt, biri gurbet, [biri cān]

[81]

44

KOŞMA

- (1) Bābü iḥsānıñdan ‘ināyet eyle
Karışdırma her bir eşyāya beni
Bağma ‘işyānıma merḥamet eyle
İrişdir maḳşūd-ı a‘lāya beni
- (2) Bu “**kün**” emriñ ile neler bitirdiñ
Zāhir-i ‘āleme eşyā getirdiñ
‘Arşı, Kürsi yapdıñ kendiñ bitirdiñ
Uğratdıñ dükenmez kavḳāya beni

- (3) Dertliye dükenmez nice dert virdiñ
Çekmeye ne şabır ne gayret virdiñ
Ne salţanat virdiñ ne devlet virdiñ
Ne içün getirdiñ dünyāya beni

45/1

SEMÂ'İ

- (1) Bir za'îf üftādeyim hünkārım aḥqalanmasun
Ḥaddi mi rūyın gören bî-çāre sevdālanmasun
[82] Zülfinūn her teline 'āşıkān ber-dār olur
Yalınız Manşūr çıkub bir de da'vālanmasun
- (2) Bilse Ferhād, Şīrīn, Mecnūn ile Leylā benim
Pāre pāre teşne-i 'aşkıḡm ulu Saḥrā benim
Nüşa-i Kübrā vüçūdum 'İlmü'l-Esmā benim
'Arşı, Kürsī, Levḡi, Qalem şānile aḡlatmasun
- (3) Kış, behār, yaz, güz degil her dā'im coşkun aḡar
Sinne-i nehrim birgün olur Sedd-i İskender yıḡar
Şāh Murad, Ceyḡūn, Tuna seyli Ferhaddinden çıkār
'Aşk-i cismim var iken deryā da deryālanmasun
- (4) Sırrını fāş eyleme pervāne-veş ḡalka 'ayān
Sabr idüb iste Ḥaḡḡ'dan nār-ı aḡyāra ṡayan
Rūmend-i **SEM'İ** gedālānmada üslūbuyla yalan
Āteş-i 'aşkıḡn yaḡar dünyāyı cenḡālanmasun

[83]

45/2

KOŞMA

(1) Felek beni bir ğirdāba düşürdi
Ağlarım rūzu şeb gülmedim gitdi
‘Aşkıñ deryāsını boydan aşırdım
Hāşılı bir çāre bulmadım gitdi

(2) ‘**İRFĀNĪ**’ yem göküñ bendi söküldi
Harab oldu göñül tahtı yıkıldı
Tākatim tāk oldu kaddim büküldi
Eridim bir dirhem kalmadım gitdi

(3) Hallāc-ı Manşūr gibi atdılar dāra
Yār için yandım dil düşdi zāra
Ben vardum Loḳmān’a yokdur bir çāra
Derdime bir çāra bulmadım gitdi

46

DĪVĀN ĞAZEL

(1) Ben nice āh itmeyim ḳaşı kemānım aldılar
Göñlümün eglencesi ‘ālemde vārım aldılar
Sayy-ı zulmet içre ḳaldım yā Rabbe’l-‘ālemīn
Göz göre bu ‘ālem içre mihribānım aldılar

[84]

(2) Çıḳayım ṭağlar başına ideyim āhile zār
Yād ideyim sevdiğim ismini dilde yādigār
Cümleniñ ma‘būdı sensin yā ĞanĪ Perverdigār
Ben nice zār ideyim ol mihribānım aldılar

(3) Ol perīniñ gül cemāli gözime oldu ḥayāl
Gice gündüz ağlamaḳdan şöyle ḳaldım bĪ-mecāl
Gelmesün ḳullar başına yā İlāhĪ işbu ḥāl
Aḥşamile devletim hām kāmırānım aldılar

KOŞMA

- (1) Göñül melûl olub eyleme âhı
 ʿĀşıkā ayruluḡ olagelmişdür
 Sanña dirin be hey hūbların şāhı
 Ağlayanlar birgün gülegelmişdür

- (2) Gel hâtırın yıḡma şu ben gedānıñ
 Bir ednā ḡulıyam Bārī Ḥudā'nıñ
 Nice sencileyin ḡonca fidānıñ
 Açılan gül-behār şolagelmişdür

[85]

- (3) Güzelsiñ sevdigüm biz bilürüz
 Ülfet ider diyü biz de gelürüz
 Ağlatma sevdigüm biz de buluruz
 Mecnūn Leylāsını bulagelmişdür

- (4) Doḡan aylar gibi doḡub dolunma
 Her şabāḡ ḡarşımuza çıkub şalanma
ŞĀDIḲĪ sevdi diye sen de darılma
 Severler ʿāşıkı olagelmişdür

KEREM DİYÜB**KOŞMA**

- (1) Çıḡdım yücesine seyrān eyledim
 Yārilen gezdigim yollar perişān
 Fırḡat geldi ben āh itdim ağladım
 Bir ben degil cümle ʿālem perişān

- (2) Zālīm āteşinden pūs pūs oldu taşlar
Eşinden ayrılmış bir ceren ağlar
Turucı gelmemiş vīrāne bağlar
Turucı gelmeyen güller perīşān

[86]

- (3) İbrāhīm yazupdı benim bu sözüm
Kara topraklara süreyim yüzüm
Alıviriñ benim zedefli şazım
Şazım bozuk değil teli perīşān

- (4) Fenādır dünyānıñ ötesi fenā
‘Aceb irmez miyin evvelki güne
İşinden ayrılmış bir bölük şuna
Şunası gelmeyen göller perīşān

- (5) Vīrāndur dünyānıñ ötesi vīrān
Yārimdir şu benim karşımda tūran
Eşinden ayrılmış bir bölük ceren
Cereni gelmeyen taşlar perīşān

49

GEVHERİ

- (1) Cūş itdi ‘aşkıle sevdāsı tūrulmaz
Başımızdan aşı duman ayrılmaz
Mürşid olmayınca kāmīl bulunmaz
Bu tarīka doğru gel ‘Aşık ‘Ömer

[87]

- (2) ‘Aşıkları Hālīk halk itdi neden
Ādem olmadan kimdir secde iden
Elestü bir zemān eyledi aḳdem
Bu su’āle bir cevāb vir ‘Aşık ‘Ömer

(3) Hālikı insāna ne itdi kerem
Cennet kaç sâ'atdir eyledi mihmān
Şeytān der-gāhından çıkardı Raḥmān
Yılanıñ ayağını gör Ğāşık Ğömer

(4) Qur'ān "Tekūnā hāzīhī" itdi Cebrā'īl
Mekāndan münezzeh ol Ğanī Celīl
Tūşıñ kimesne kim oldı delīl
Bu su'āle bir cevāb vir Ğāşık Ğömer

(5) Babası yigirmi oğlu yüz yaşı
Hāl-i ḥayātında var mıdır eşi
Ğayya didikleri cehennem dūşi
Bu nişān gününde bil Ğāşık Ğömer

(6) Balığa bucağı kim itdi ḥaram
Şorarsañ Hālik'ı nedir bilmem
Ḥazret-i Mūsā etdi kaç kelām
Şüresini üzre bil Ğāşık Ğömer

[88]

(7) Ḥabīb'i Mi'rāc'a da'vet itdi Ḥakk
Evvelā bindirmedi üstüne Burāk
Rūzı baş üzre tırdı bir melek
Aña da virmedi bil Ğāşık Ğömer

(8) Mi'rāc'dan hediye ne itdi Mevlā
Peyğamber mi evlā melek mi evlā
Şalevāt beş vaḳitde indirdi Mevlā
Kaçı Tenzīl oldı bil Ğāşık Ğömer

(9) **GEVHERİ** kitābından söyler

Likāsi olmayan ne bilir anı

‘Āleme rüsvāyı eylerim seni

‘Aqlıñı başına al ‘Āşık ‘Ömer

50

KOŞMA

(1) Redd itme kapuñdan Ğaffār Efendim

Bī-çāre derdime dermān eyle gel

[89] Kādir, Kayyūm’ıñ Settār Efendim

İşāret şayanlara hayran eyle gel

(2) Fazlıñdan maṭlūbum ‘ilm-i a‘lādır

Sāniyen maṭṣūdım ‘aşk-ı Mevlā’dır

Sālişen ta‘līmim çeşm-i şehādır

Kıl kerem kullarıñ ḥandan eyle gel

(3) Ferāgat kubbesi şadrımı deldi

Muḥālif ümūrlar derūna şaldı

Mecnūn, Leylā dirken Mevlāsın buldı

‘Arzu, Kanber gibi şādan eyle gel

(4) **BÜKĀİ** iltimās eyler Zü’l-Celāl

Murādı rūzu şeb budur Zü’l-Kemāl

Bitir merātibini kılam Zī-ḥayāl

Mühim maṭṣūdların imkān eyle gel

51

‘ĀŞIK ‘ÖMER

- (1) Ey gönül şimdengirü ʿāleme rāḥat kalmadı
Merḥamet kimden umarsın ehl-i inşāf kalmadı

[90]

52

SEMĀʿĪ

- (1) Ser-encām-ı dili dīvānımı bir bir duyan ağlar
Gözyaşıyla evrak üstüne derdin seren ağlar
- (2) Cihānda ğayrı bir derde çeker derdi kıyās olmaz
Kuzısın alsalar elden ḥayvan iken ceren ağlar
- (3) Ammā sen ḥāline raḥm itmeyüb elden alursa
Muḥadder ḳaldığın bilse vezīr-i ʿālī-şān ağlar
- (4) İşte zümre-i erbāb dillerde medḥ eyler
Melāʾikler duyar āhı fiğānımı gökde ḳan ağlar
- (5) İrer ʿāşıklarıñ āhı geçer semālardan ʿArşa
Recā eyler Cenāb-ı Kibriyā'dan āsımān ağlar
- (6) Şecerler yaprağın silker seḥer vaktinde zārımdan
Ḳan ağlar gül ider feryād bülbül bāğıbān ağlar
- (7) Yaḳar ʿaşkıñ āteşi rū-yı zemīni belki ot bitmez
Efendim kūhı şahrālarda ābu revān ağlar
- [91]
- (8) Harab itdi vücūdım şehrini ol teşne-i ḥikmet
Yatur baygun gibi cismimde çün ḳalb-i vīrān ağlar

- (9) Getirse āstān-ı devlet bir olduğu hālde
Virirse ‘arzuḥāl ĩnşāf ider tahtında cān ağlar
- (10) Eger himmet irişmezse kul cürmi secdede baş
Yatur Der-gāh-ı Ḥakḳ’a dönderdi **ŞEM‘İ** nihān ağlar

53

KOŞMA

- (1) Ey dīni ĩmāmı Evlād-ı ‘Alī
Īmānū ĩslām Ḥazret-i Ḥayder
Ṭarīḳat içinde Bekdāş-ı Velī
Kāfire yürüdi Ḥazret-i İlyās
- (2) Evlād-ı ‘Aliyy’e biz belī didik
Ehl-i ṭarīḳatde yā ‘Alī didik
İnandık ĩmāna hem velī didik
Yezīd’in cānına Ḥazret-i Şancer

- (3) Ehl-i erbāb olan gelsin meydāna
İşiten Hū çeküp gelir erkāna
[92] Seyr eyle gel belāda kızıl kana
Deryāya ber-ā-ber Ḥazret-i Leşker

54

SŪRŪRİ

KOŞMA

- (1) Her ne kadar fenā olsa bir ādem
Sevdiğini nā-dān ele virir mi
Cem‘ olup gelseler bu ḥalk-ı ‘ālem
Ser virür ḳan şaḳar ele virir mi

(2) Aşlı dil loğmāsı her dem ğam yemek

Bizler vücūd idüp çekmeli emek

Yol degil sırrını ellere dimek

Merd olan yārini ele virir mi

(3) Baʿzı cāhil maḥbūb seveyin dirken

Fāş ider ʿāleme duyurur erkana

Muḥabbet bāğının gūlin direyin dirken

Böyle şevkı ādem yele virir mi

[93]

(4) *SÜRŪRİ* sevdigim bir melek-sīmā

Hāşılı ʿaqlımı eyledi yağmā

Raḳībler almağa kaşdider ammā

Faḳīre şorsalar hele virir mi

55

DİVAN

(1) Ey gönül Haḳḳ’ a ʿibādet kıl mübārek Cumʿa gün

Yoḳla ḳalbiñ pāsını sil mübārek Cumʿa gün

Vir şalevāt ol Muḥammed Muştafā’ nın ʿaşḳına

Nice yüz biñ Kaʿbe şevābı bul mübārek Cumʿa gün

(2) Oḳunur bir bir ezanlar cemʿ olur bāyı gedā

Oḳunur menberde ḥuṭbe defʿ olur cümle ḥaṭā

Olsa tağlarca günāhın ʿaf ider Bārī Ḥudā

Şıdkıle Mevlām deyince ol mübārek Cumʿa gün

(3) Dir ki *ÖMER* el bağlayup miḥrāba geçince imām

Ḳuşadır eṭrāfını cümle melekler bī-temām

Rahmet deryāsına ğarķ olur anda cemā‘atle imām
Açılur Der-gāh-ı Hakk’-dan yol mübārek Cum‘a gün

Muhammed ‘AK

Sururī 53

[94]

56

KOŞMA

- (1) Bugün ‘āşıklara dīvan olunca
Bābü ‘aşķa giren girdi ben qaldım
Bütün üftādeler yarin bulunca
Belgüzārın viren virdi ben qaldım
- (2) Qasāvet deryāsı cōşdı ziyāde
Yazık oldu sefīnem qaldım piyāde
Ālem çekmez idim irsem murāde
Murādına iren irdi ben qaldım
- (3) Būlbül öter seher vaķtı olunca
Münāsib kendine gül-şen bulınca
Yanaķında açılan kırmızı ğonca
Tomurcuķ ğülü diren dirdi ben qaldım
- (4) Firāĝıñ āteşi baĝrımı deldi
Ne ben öldüm ne yār inşāfa geldi
‘Āşıklar sevdiğin koynuna aldı
SŪRŪRİ dir: şaran şardı ben qaldım

[95]

57

DİVAN

(1) Añlayup bilse ħalimden ſu cihān ağlar bana

Acıyup āhı fiğānım āsımān ağlar bana

Gāhı ħasret gāhı firķat cānıma kār eyledi

Ŧurmayup bu iki dīdem her zemān ağlar bana

(2) Terk-i pūſ oldım cihānda beklerim vaĥdetleri

Ĥāṭırım yıkıldı her dem istemem ũlfetleri

Kendime i'tiyād kılarım çāre yok ğurbetleri

Düşmanım ſād oldu güldi dōst olan ağlar bana

(3) Sinemin başı göz göz oldu cānıma ben çāre yok

Hicrile bir derde düşdim benim gibi çāre yok

Hep ṭabībler ulaşlar ſu derdime çāre yok

Nār-ı ħasret ſīşesin virüp Loķmān ağlar bana

(4) Vir ſalāṭı iſit zārımı diñle bu kelāmımı

Nār-ı ħasrete yaķdırmıſam dil-i aĥvālimi

Gören kāfir dīne gelür görse ğarīb ĥālmi

İſdivir ğayrı vaṭandan bu cihān ağlar bana

[96]

58

DİVAN

(1) Bu vücūdum ſehrine düşdi yakar ayrılık

Gice gündüz ağlamak oldu bize kār ayrılık

‘Aſķı olmayan ne bilür bu ‘aſķıñ sevdāsından

Virmesün Ĥaķķ kul başına böyle her bār ayrılık

- (2) Gönlümüz ‘Ankâ-ṭabī‘at ğayrıya mā‘il degil
Yāriñ hayali gözümnden bir zemān zā‘il degil
‘Ömrim olduğça severim vaz gelmek kâbil degil
Korkaram ki gösterir ülfete aġyār ayrılık
- (3) Derdimiñ dermānını buldım deyü şükr eylerim
Hüdā’nıñ biñ bir ismin okuyup zıkr eylerim
Gezdigim diyārları düşünüp fikr eylerim
İrgürüşem çok konuşam ‘ākıbet var ayrılık
- (4) Dir ki **‘ÖMER** ben ki yārim Hācı Bekdāş bendesin
Hāzret-i Yūsuf maḳāmı bekler anıñ gölgesin
Bir zemān yaşlandım ‘Arab-istān Ülkessin
El-vedā‘ ey yüzi māhım zāhir oldı ayrılık

[97]

59

‘ĀŞIK ‘ÖMER

- (1) Cānı dilden ‘āşık oldum bir şacı Leylā’ya ben
Dili bülbül, şacı sünbül, kaşları qaraya ben
- (2) Hālime merḥamet itmez ol dīni ĩmānı yok
‘Āşık eyler cefāyı zerrece iḥsānı yok
Bir ‘acāyib derde düşdim derdimiñ dermānı yok
Başıma aldım belāyı uğradım kavkāya ben
- (3) Ben bu ‘aşkıñ şerābından içirim birgün olur
Mest olup ben bu serimden geçerim birgün olur
Bir ulu kervāna uyup göçerim birgün olur
Bāki kalsam gerekdir bu fenā dünyā[ya] ben

- (4) Mecnûn oldum tağ başında gezerim
Mevlâ'ile kurulmuş benim mezarım
Var git Leylâ ben sevdâdan bezerim
Yüri Leylâ ben Mevlâ'yı bir buldım

[99]

- (5) Ulu kuşlar yuvayidi başımda
Var git Leylâ turma benim karşımda
Ben Mevlâ'yı görür oldum düşümde
Yüri Leylâ ben Mevlâ'yı bir buldım

- (6) Ağlayı ağlayı Ka'be'ye vardım
Hakk'a yalvarup da çok zārī kıldım
Leylâ dirken ben maşşūduma erdim
Yüri Leylâ ben Mevlâ'yı bir buldım

61

KĀTİBİ

- (1) Ey Elif kâmetli dil-ber ey melek-sīmālī yār
Haṭadan şaklasın seni ol Ğanī Perverdigār
Bir güzeliñ ḥasretile oldı 'aqlım tārīmār
Ḳalbine ilhām bıraḳ yā Rabb yārīm söylesin

- (2) Ḳulların yanına almış çıkdı dil-ber köşküne
Nice yüz biñ cān boyanır 'anberile mişkine
İki cihān Faḥr-i 'Ālem'dir Muḥammed 'aşḳına
Ḳalbine ilhām bıraḳ yā Rabb yārīm söylesin

[100]

- (3) Ḳarşıma karşı getürdi yārimiñ dīdārını
Āh itdikçe eridirim yüce tağıñ ḳarını
Yā Rabb ya vir murādım ya al benim cānımı
Ḳalbine ilhām bıraḳ yā Rabb yārīm söylesin

- (4) **KĀTĪBĪ** dir: ‘Aşq elinden bu cânım oldu halāl
El-amān ey qara gözlüm lebleri ābu zülāl
Bedir olmuş aya beñzer qaşlarıñ ince hilāl
Qalbine ilhām bırak yā Rabb yārim söylesin

62

KOŞMA

- (1) Amān felek amān seniñ eliñden
Bu ġarīb göñlüme āhı zār gelür
Āh itdikçe qarlu dağlar iñiler
Haber aldım kervan ile yār gelür
- (2) Şāhīn küçücükden turna indirir
İndirir de sīnesine qondurur
Eller sevdiğine nāme gönderür
Yārin sitem sözi baña kār gelür

[101]

- (3) Yār yoluna fidā kılan serini
Gice gündüz kayırmaz mı yārini
Elimden aldırdım nāzlı yārimi
Geniş dünyā başımıza dār gelür
- (4) Dertli **KEREM** eydür ebrū kemāndır
Yāri görmeyeli hayli zemāndur
İllere yāz, behār, çāyır çimendür
Niçün bize buz ile qār gelür

63

TÜRKİ[-i] RĀŞĪD

(1) Emir itdi Hudā'-i Rabbe'l-ālemīn
Melekler Ādem'e kıldılar sücūd
Teḥalluḡ eyledi Şeyṭān-ı la'īn
Lā cerem oldu kendüsi merdūd

(2) Ādem'e iḡvā itdi çün İblīs
Çıķardı cennetden anı ol telbīs
Cihānda terzīlik eyledi İdrīs
Herm zırhı yaptı Ḥazret-i Dāvūd

[102]

(3) Hüküm itdi Süleymān Kāf'dan Kāf'a
Ḥātemü'l-Enbiyā oldu Muşṭafā
Rūzu maḥşerde Ḥaḡḡ virdi aña
Livā'-i Ḥamd adla şafā-yı Maḡmūd

(4) Gelenler dünyāya ḡalmadı gitdi
Her kişi kendiye bir ṭarīḡ tutdı
Firāvn'ı Tañrılık da'vāsı sürdi
Atdı İbrāhīm'i āteşe Nemrūd

(5) Nefsini Hüdā'dan idenler ba'īd
Yazılur defter-i a'māle sa'īd
Ḥaḡḡ ismini oḡur bu **REŞİD**
Rūzu şeb vird'i dilde yā Vedūd

64

TÜRKİ[-i] RÂŞİD

(1) Ne çāre cemālin olmış 'ayān
Rūḡların bir ḡonca güldür efendim
Severim seni çokdan ey civān
Yeter ağlatdıñ beni güldür efendim

[103]

(2) Bağlandı gönül zülfiniñ teline
Cānile sırrı koydum yoluna
İltifāt itmezsın niçün kuluna
Nedir günāhımız bildir efendim

(3) Seninle bir dem ey kaşı kemān
Meclis-i mahabbe idelim nihān
Sebüp içelüm olalım mestān
Def-i ğam idelim taldur efendim

(4) Bilmem derdimiñ biñde birini
Ġayrılar tutarlar birgün yerini
Ġurbānın olayım çek hañçerini
Gel ur sīneme öldür efendim

(5) Lağli aşlını eylerim ümīd
Ġudā ömürünü eylesin mezīd
Dirlerse saña ne'ndir bu **REŞİD**
Sen de ki kapumda kuldur efendim

[104]

65

‘ĀŞIK ‘ÖMER

(1) Gice gündüz āhı zārdan bir murāda ermedim
Bendi bağrım ħaretiñden bir şafāñı sürmedim
Çok güzeller sevdim ammā sencileyin görmedim
Dil-ber ‘aşkın ne belādır beni Mecnūn eylediñ

- (2) İerim  ařkıñ  olusın kendim i med  eylemem
 oyumuz aşlan  oyudur sırrımı aup s ylemem
İderim yem n bi'll h kemlikle  aşd eylemem
Dil-ber  aşkın ne bel dır beni Mecn n eyledi 
- (3) El-am n hey  ara g zl m seni  eli nden am n
Dişleri  inc ye be zer  aşları  d rr-i kem n
Bu g zellik şar yından sen de inersin bir zem n
Dil-ber  aşkın ne bel dır beni Mecn n eyledi 
- (4) Miski  anberden mu attar d  im  durmaz  o ar
Elime virir bir  ade  g  l m    amın yı ar
Dir ki ** MER**  h eylesem g zlerimden  an a ar
Dil-ber  ařkıñ ne bel dır beni Mecn n eyledi 

[105]

66

T RK 

- (1) Kişi i r rından olur mı ink r
Zerrece g gs nde İm n olursa
D  im  durmayup şad  at artar
Vel kin ma b b-ı  irf n olursa
- (2) Gemişem yolu da c nile tenden
Gel sen de ayırma g  l    benden
Bu c n tende iken vaz gelmem senden
İsterse  atlime ferm n olursa
- (3) Ba a s yledirdi   ayr u şerden
Bilmesin şırrımız kimse  aşradan

(2) Ğālibā şehinden şīrindir sözi
Çarh-ı felek gibi rakş ider gözi
Anadan ayrılmış bir körpe kuzu
Tekye-i ʿaşk içre kurbāne geldi

(3) Bunda ölenleriñ yokdur hisābı
İmdi ʿāşıkların ayak türābı
Bu gice açılmış cennetiñ bābı
Bir melek yavrusı dünyāya geldi

(4) Bu gice müsāfir yarına kalmaz
Bir girdi destime bir dahī girmez
Bu devleti Mevlām her kula virmez
Uyan **ŞEMʿİ** gedā bir dāne geldi

69

KEREM

(1) Keşīş bakçasında bir güzel gördüm
ʿAqlımı başımdan aldı ne'yneyim
[108] Taramış zülfini ber-dār eylemiş
Dökse gerdāna ya ben ne'yneyim

(2) Aşlı'm ol sen biz keşīşin kızsıñ
Gönlümüñ sürürü aşlar tuzısıñ
Seherde açılmış tañ yıldızıñ
Üstüme toğarsa ya ben ne'yneyim

(3) Aşlı'm seniñ ile şeh-per dutalım
Kāḍīdan, müftīden fetvā alalım
Kankı dīn haqq ise aña dönelim
Dīnime dönmez iseñ ya ben ne'yneyim

- (4) Keremiñ bu sözi zehīrden kıtı
Keskindir kılıncı yögrükdür atı
Ya sen ʿİsā ben Peyğamber ümmeti
Dīnime dönmez iseñ ya ben ne'yneyin

[109]

70

KEREM

- (1) Meded meded ʿālemleri yaradan
Başa bir hāl geldi çeküp giderin
Yeñileyi tıydum ğurbet ilin kıahrını
Gözlerimden yaşlar döküp giderin
- (2) Felek begenmedim seniñ tutumuñ
Küçücükden öksüz kalan yetimiñ
ʿArş'a direk direk oldu tütünim
Uğradığım şehri yakup giderin
- (3) Biz de gider olduk burdan oradan
Kavim kıardāş unutmasun duʿadan
Yavırı şahin uçurmuşam yuvadan
Şimdi o gāhlara bakup giderim
- (4) Bakmaz mısıñ şu tağlarıñ kıarına
Kim kıayanır benim āhı zārıma
Felek kıabancasın şıkdı serime
Togruldamam belim büküp giderim
- (5) **KEREM** eydür kıayālimde düşümde
Degirmenler döner çeşmim yaşında

[110] Kızılıрмаğ n'idem tağlar başında
Şimdi alçaqlardan ağıp giderim

71

KOŞMA

- (1) Reftārīñ göreli güzeller şāhı
Gönül 'arzū çeker efendim seni
Gider 'ağıl başdan bulunmaz gāhı
Görünce ey şāhı sulṭānım seni
- (2) Efendim dertlilerin dermānı sensin
'Āşıklarin āhı fiğānı sensin
Meclisde güzellerin sulṭānı sensin
Kim sevmez zūlf-i kemendim seni
- (3) Seni güzel yaratmış seni Lem-Yezel
Şoldurdu beñzimi eyledi ğazel
Ağız güzel, gerden güzel, sen güzel
Bir kuşursuz sevdigim begendim seni
- (4) *ÜLFETİ* bendeni meftūh eyleyen
Dūd-ı cigerim başın için eyleyen
- [111] Düşürüp sahrāya Mecnūn eyleyen
Şimdi buldım Leylā-menendim seni

72

DİVAN

- (1) Gel efendim bir 'azīz cān 'aşkına koyvir beni
Kul azāt itmiş Merd-i Merdān 'aşkına koyuvir beni

- (2) Ben isterim şol ziyâret eyleyüp gezmek için
Ol Nebîler Şâhı sulţân ʿaşkına koyvir beni
- (3) Yirde insân gökde melek Dört Kitâb Kurʾân için
Bâğ-ı cennet, gül, gül-istân ʿaşkına koyvir beni
- (4) Haqq yoluna kaçd-ı cânım kara gözlü қоç gibi
Virmişem ben cümle kurbân ʿaşkına koyvir beni
- (5) Seni murâda nâʿil eylesün Ol Ğanî Perverdigâr
Nâmımı muhric-i ʿArş-ı Raḥmân ʿaşkına koyvir beni
- (6) Ey **RECİDÎ** haqqı Haqqâ eylesin Mevlâ seni
Yarın hûzur u dîvân ʿaşkına koyvir beni

[112]

73

KOŞMA

- (1) Murâdım dünyâdan almadım dahî
Bülbül gibi güle âhı zâr kıldım
Zâlim felek beni atdı ğurbete
Neʼyleyim şılâda nâzlı yâr kaldı
- (2) Şeydâ bülbül gibi dallara kondım
Papağan gibi mekânım ellere şaldım
Diyâr-ı ğurbetde yandım kül oldım
Çekdigim cefâlar baña kâr kaldı
- (3) **FAKİR** bübâ sevmiş idi nâzlı yârini
Yâre kurbân didim cânile teni

Mecnûn gibi çöllere düşürdün beni
Bu aşkın ateşi yâre kâr kaldı

[113]

74

KOŞMA

- (1) Dil-ber seniñ benleriñ meth yok ideyim
Siyâh benler yok şîrîn cānı bend itmiş
Bir beniñ kaç ile göz arasında
Bir beniñde ak gerdānı bend itmiş
- (2) Bir beniñ Ka'be'ya hâc itmiş hâcı
Bir benin başımıñ tâcıdır tâcı
Bir beniñ Urum'dan alur harâcı
Bir benin de Işfihân'ı bend itmiş
- (3) Bir beniñ beḥāsı Hindi Hind-istân
Bir beniñ beḥāsı Çöl 'Arab-isdân
Bir beniñ beḥāsı bütün Çür-isdân
Bir benin de **KEREM**-kânı bend itmiş

75

DÜ-BEYT

- (1) Ey ağalar gönül kuşu
Çıkar hevâda eglenür
Gurbet ile düşen yigit
Gözyaşın siler eglenür

[114]

(2) Budur ğurbet ilin hālī
Kıışa söyler uzun dili
Sevdigi yārin hayālī
‘Aqlına düşer eglenür

(3) Meleşür koyun kuzular
Herkes şılāsın ‘arzūlar
Uzak düşünce menziller
Bir zemān kalur eglenür

(4) Çağırırım Ğanī, Hudā
Furşat virme muhānata
Detli **KEREM** ğurbet ilde
Āh çeker ağlar eglenür

76

DÜ-BEYT

(1) Kātı hevādan uçarsın
İndireyim göñül seni
Buraķ buraķ gül dalına
Kondurayım göñül seni

[115]

(2) Yüce dağdan ‘aşırayım
Vaṭanından şaşırayım
Ğurbet ele düşüreyim
Ağladayım göñül seni

(3) Yüce dağlar yüce olur
Gündüz giçer gice olur
Gör  ayrılık nice olur
 Ayrıyım gö   l seni

(4) Yüce dağlar çi ekile
Dertli **KEREM** kö ekile
Yarın  asret bucağıle
Doğradayım gö   l seni

(5)  rdegi avlar[lar] gölde
 āhini beslerler  olda
Bez r-gān ge diği yolda
 ağırdayım gö   l seni

77

D -BEYT

(1) Y zi ya dan bulandırır
Dağı daşı dolandırır
 apu  apu dilendirir
Yavru  uşların gözlerin

[116]

(2)  ı ar tahtına oturır
H kmini yire yatırır
D nsizi d ne get r r
Aşlı  aşların, gözlerin

(3) ıkar tahta dīvan eyler

Yavru uşların gözlerin

Gözüm yaşı revān eyler

Aşlı aşların, gözlerin

(4) Hevāda řāhīne beñzer

Meryem'īñ şaçına beñzer

Gökde güvercine beñzer

Aşlı aşlarıñ, gözleriñ

(5) Geh ağladur bir geh güldürir

Geḥī güzellik bildirir

Āḥir **KEREM** i öldürir

Yavru aşlarıñ, gözlerin

[117]

78

KEREM

(1) Ğām aşāvet bugün başa dirildi

Ağla sinem ayrılıķıñ günidir

Bize kısmet ğurbet ilde virildi

Ağla sinem ayrılıķıñ günidir

(2) Beni kül eyledi ilin dilleri

Şimdengerü gözetmeyin yolları

Varayım gezeyim ğurbet illeri

Ağla ninem ayrılıķıñ günidir

(3) Cānım yine recām sizedir

Felegiñ itdiği cezā bizedir

Belki Aşlı'm **KEREM** yoldan gözedir

Ağla sinem ayrılıķıñ günidir

KEREM

- (1) Nice bir yanayım ʿaşkın âteşine
 Ğurbet ile düşdi yolumuz
 Hışımdan kavîmden şor ne alurum
 Selâm duʿâ göndermekde hâlimüz

[118]

- (2) Kıyma kahbe felek bana yazıktır
 Çok ğurbetlik çekdim bağrım ezikdir
 Vîrandır elimiz bağlar bozuktur
 Ayrılık ğazelin dökdi gülümüz

- (3) Hôcâm izin virse yazsam bir sâtır
 Mevlâm eksicegüm kim sen yetür
 Kısmet nerde ise çeker eglenür
 Kim bilür nerede kalur ölümüz

- (4) Kahbe felek şimdi gelmiş ecel dağıdır
 Kısmet degirmeni bizi öğüdür
KEREM der: Vâdemizin çağıdır
 Kuduret yelinden gelür serimiz

[119]

DİVAN-I KÜŞÜRİ

- (1) Dest idüp gezdim cihânı eski devrân kalmamış
 Bî-vefâ olmuş kâmusı hattâ yârân kalmamış
 Düşmüş ortaya şofî hep riyâ aʿmâlile
 Gizlü bilmem zâhir ayru ehl-i îmân kalmamış

(2) Var Şerīʿat, yok Tarīkat, yok Haḳīkat’den haber
Dervīşānlar rāhı koymuş Maʿrifet’den yok eser
Cümleñiñ şöḳbeti hep kılū ḳāldür ser-te-ser
Dinleyen yokdur Eḥādīs, Ḳavl-i Ḳurʾān ḳalmamış

(3) Herbiri bir vaḥşetile çirkef-i dünyādudur
Tā ki ehlu’llāh olanlar dāʾimā ʿuḳbādudur
Ehl-i diller rūzu şeb böyle ḳurı sevdādudur
Vuşlat irer yāri yokdur ʿahdi peymān ḳalmamış

(4) Kimiler bilmez ki aḡyāra “**Küllü men ʿaleyhā fān**”¹⁴
Aḡlamakdan bu **ḲUŞŪRĪ** aḡıdır gözlerde ḳan
[120] Nice şabr itsün reʿāya zulmile tolmuş cihān
Aşla bir ḥaḳḳ üzre ḳādī, ʿādil sulṭān ḳalmamış

80

TŪRKĪ[-İ] ḲUŞŪRĪ

(1) Sene Bin iki yüz yigirmi altıda
Dāʾim ʿaksi döner devri cihāñiñ
Ḍalāletde ḳaldı ehl-i seʿādet
Ne ḳadar luṭuf olur köhne-vīrāñiñ

(2) Derebegleriñ āḫretti kālī
Ḥalkdan imsāk ider ʿilmi, merālī
ʿAdli terk eyledi hep cümle yim ālī
Ḥükmi bāṭıl oldu her ser-dīvāñiñ

¹⁴ Kurʾān-ı Kerīm, Rahmān Sûresi, 26. Âyet-i Kerimesi.

(3) Ehl-i ʿābid işler fısğile fācir
Hep hıyānet oldu bezīr-gān, tācir
Ehlu'llāh olanda yokdur mekādır
Arttı ğanīlerde kibri riyānıñ

(4) Pek qarīb qalmışdır dīni diyānet
İtmemiş yok emānete hıyānet

[121] Hiç bir vilāyetde yokdur leṭāfet
Şehrini qalmadı Hind'in, Īrān' ıñ

(5) **QUSŪRĪ** āh itme sīnemi yaqar
Bir gün de Īmānile Qurān da qalkar
Mehdī-i Āl-i Rasūl ʿan-qarīb çıkar
ʿAdālete qalmamış devr-i işyānıñ

81

GÜFT-İ NESİMĪ

(1) Bizi yokdan var iden sultāna baĝlu başımız
Emr-i maʿrūf, nehy-i münkere baĝlu başımız
Biz Mü'min-i bi'llāhuz Qurān'a baĝlu başımız
Tā Elest ʿAhdi'yle peymāna baĝlu başımız

(2) Birliğin bildik bir olduk Mü'min-i bi'llāh inan
Başımız baĝlu bizim her işimiz Allāh, inan
Büsbütün kenz-i maʿrifet bildik Kelāmu'llāh, inan
Ḥazret-i Qurān'daki esrāra baĝlu başımız

[122]

(3) Ey **NESİMĪ** Ḥaqq rızāsın söylemek şānıñdadur
Yüz Şuhuf, Dört Kitāb emr-i sultānıñdadur
ʿArşı Kürsī Levḥi Qalem kamu fermānıñdadur
ʿAle'l-ḥuşūşā Aḥmedü'l-Muḥtār'a baĝlu başımız

KEREM

(1) Dünyāda bulmadım zerrece vefā
 ʿĀşıkıñ çekdiği cevriye cefā
 Adı güzel Faḥr-i ʿĀlem Muştafā
 Ayrılık derdiniñ dermānı nedir

(2) Dünyānıñ ortası bir büyük anbar
 Felem belim bükdi eyledi çenber
 Kaʿbe’i yapıdıran Ḥalīl Peyğamber
 Ayrılık derdiniñ dermānı nedir

(3) Bildi ki dünyānıñ aşlı yalan
 Yarın mahşer günü kurulur mīzan
 Şād’ın kenārında İmām-ı Aʿzām
 Ayrılık derdiniñ dermānı nedir

[123]

(4) Gövde dirler Ḥazret-i ʿİsā
 Gidemem şılāya kollarım kışa
 Bağdad’ın kırbünde İmām-ı Mūsā
 Ayrılık derdiniñ dermānı nedir

(5) Cāʿılere bāl virüp bir bölük ḥālī
 Lebinden aқıdur şekeri bālı
 Ḥudā’nıñ aşlanı Ḥazret-i ʿAlī
 Ayrılık derdiniñ dermānı nedir

(6) **KEREM** dedem aydur aқdan қaradan
 ʿAceb Aşlı’m geçdi mi buradan
 Yeri, gögi, ʿArş’ı, Kürsī yaradan
 Ayrılık derdiniñ dermānı nedir

KOSMA

- (1) Şabâhdan uğradım mezar-istâne
 Ehli dünyâsından geçmiş yaturlar
 ‘Azrâ’îl elinden olmuş mestâne
 Ecel şerâbından içmiş yatırlar

[124]

- (2) Dikildi başıma mezar daşları
 Akıtdım gözimden kanlı yaşları
 Üstümüze yuva yaptı hümâ kuşları
 Yuvasına turmuş kargümüş yatırlar
- (3) ‘**ÂŞIK ÖMER**’ dir ki: Sen de bilürsin
 Şu fânî dünyâya meyil virirsin
 İtdiğın var ise sen de bulursın
 Onlar itdiklerin bulmuş yatırlar

DİVAN

- (1) Şu dünyâda ehl-i diliñ varı Bi’smi’llâh’dır
 Elde varım dilde zikrim kânı Bi’smi’llâh’dır
 Kim buna münkir olursa şübhesiz dînden çıkar
 Âdem’in alnında yazılan nûrı Bi’smi’llâh’dır
- (2) Kadir Mevlâm kudretinden gökleri var eyledi
 Baqub kullarına yâ Rabb kendin izhâr eyledi
- [125] Muşa çıkdı Tûr Tağı’nda biñ bir kelâm söyledi
 Levh-i Maḥfûz’da yazılan bil ki Bi’smi’llâh’dır

- (3) Bu **ÖMER** ‘aşka düşeli artırdı feryādını
Kadir Mevlām kullarıçün yaratdı bünyādını
‘Āşıkıñ dilde merhem it ol Hüdānıñ adını
Belki dilde biñ bir ismiñ biri Bi’smi’llāh’dır

85

DĪVAN

- (1) Sırr-ı sevda çekmeli ki açıla feraḥ ola
Sevda çekmeyen gedadır isterse pādişāh ola
Şazı şoḥbet bilmeyen şey ‘ākılda noḡşān ola
Tevbesi maḡbūl olan ya niçün günāh-kar ola
- (2) Serine yazılan gelür başlarına kazasıyla
Kuldan kula ne ziyān var yardımcı Allāh ola
Beş vakit nemāz kılarız rızā-i Mevlā içün
Ba‘zı ‘işret kullara dünyāda şifā içün

[126]

- (3) Deriz ya elem çeker göñül cennet-i a‘lā içün
Neslimiz Ḥazret-i Ādem ismi ‘Abdu’llāh ola

86

DĪVAN

- (1) Bizden selām eyleñ Ḥoca Kalfa’ya
Bilür ĩmān ile dīn neden oldu
‘Ībādet eylesün dir meded ‘ummāya
Bilür mi ay ile gün neden oldu
- (2) Tālib olanlar okusun yazsın
‘Ālim olanlar ma‘nāsın virsin
Kudret ‘ilminden almışsın dersin
Esen rüz-gār ile gün yıl neden oldu

- (3) ‘Arzu-Hānım kara ˆonlˆı Beytu’llāh
Tavaf idince dökülür günāh
Dert leblerin dermānı ol Hābıbu’llāh
‘Arşın ˆandili nūr neden oldu

[127]

- (4) Sākı yā ‘**ĀŞIK ‘ÖMER** söylemez yalan
Cümlemize naşib eyleye ĩmān
Cennet evlerinde su’ālˆı olan
Kerbelā Çölü’nde ˆan neden oldu

87

KOŞMA

- (1) Gönlümüñ ser-veri rūḥ-ı revānım
Seni terk etmezim biñ ˆan olursa
Ne mümkün ayrılmak ˆıkımadan cānım
Dayanmaz tākate düşmān olursa
- (2) Vücūdum şehrini otlara yakmam
Seyl idüp şu gibi her yere akmam
Cemālinden Ćayrı cemāle bakmam
Karşımda Yūsuf-ı Ken‘ān olursa
- (3) **GEVHERİ** ‘aşkıle yansun kül olsun
Saña kemlik iden Mevlā’dan bulsun
Efendim olursa sen gibi olsun
‘Ālemde ‘āşık-ı cānān olursa

[128]

88

ŞÜKRİ

KOŞMA

- (1) Şükür olsun bugün oldum şāzımān
Derdimiñ dermānım sen şafā geldiñ
Hasretligin cekerim bir hayli zemān
Öz āhū hūbānım sen şafā geldiñ
- (2) Sen gideli yoǵdur ʿaqlım başımda
Düşer oldu ʿaşkıñ tācı başımda
Gündüz hayālimde gice düşümde
Çok şükür efendim sen şafā geldiñ
- (3) Seni gördüm göñlüm oldu şādımān
Dünyāya gelmemiş sen gibi hūbān
Şāhım bu dünyāda çok yaşa hemān
Ol kaşı kemānım sen şafā geldiñ
- (4) Bu **HÜSEYİN** sana olmuştır hayrān
Bir buse ihsān it yanaǵdan amān
Düşmişem sevdāya ʿaşkıñla hemān
Nazlı Süleymānım sen şafā geldiñ

[129]

89

İLĀHĪ

- (1) Nāzil oldu “Ve’n-Necmi”
Biri “Kul Hüve’llāhü Eḥad”
Biri “Ve’ḍ-Ḍuḥā” degil mi
Ebū Bekir, ʿÖmer, ʿOsmān vefā-dārı

(2) ‘Aliyyü’l-Mürtezā dāmādı
O da seniñ aşlanıñ degil mi
Rasūlim seniñ murādıñ
Şu cihānda üç degil mi

(3) Biri dīzār, biri ümmet
Biri şefā‘at degil mi
Rasūlim sen melūn olma
Ümmetiñ guşşasın çekme

(4) Rasūlim sen şefā‘at kıl
Verici Hudā degil mi

[130] Rasūlüm seniñ cemāliñ
Ne güzel a‘lā degil mi

(5) Rasūlüm seniñ cemāliñ
“Fevka’l-‘ulā” degil mi
Mecī-i zünbül pür-nūr gibi
Gören aña ‘āşık degil mi

(6) Arş-ı āfākān çıkdı
Güzek hüsnüñpür-nur degil mi
[]
Gören aña ‘āşık degil mi

(7) Eşiğñ taşına baş koyanlar
Ādem melā‘ik degil mi
Baķā‘ib baķā‘ib türāb
Cemī‘i’l-Enbiyā degil mi

(8) Sen ol sulṭān-ı kevneynsiñ

Cihānda hīç nazīriñ yok

Saña ‘āşık olan kıllar

Yoluğa kırbān degil mi

(9) Mübārek kışların kemāl

Pes “**Ḳābe Ḳāvseyn**”i

Biri “**Nūn Ve’l-Ḳalemi**”

Biri “**Ḳul kefā**” degil mi

(10) Mübārek gözleriñ nūrı

[131]

88-50= 38

654-543= 111/654

[132]

90

TÜRKÜ

(1) Şilāhıñ Martin eliñde avdan mı gelirsıñ

Ḳanlı keklik eliñde

Benim sevdiğim kıız Urum ellerinde

Atma anam atma beni taşlar ardıma

Kimseler yanmasun benüm derdime

(2) Cihānda bahçasında bir tōp gülüm var

Hemi Allāh’dan kırkmaz sana bana ölüm var

Ölüm deyil iki yerde zulüm var

Atma anam atma beni taşlar ardıma
Kimseler yanmasun benüm derdime

- (3) Mersîn yollarına ekeler nohud
Ben ölüyon [anam] bana bir Yāsîn okud
Ḳurbet ele gidem yavrum beni unud

Atma anam atma beni taşlar ardıma
Kimseler yanmasun benüm derdime

- (4) Gel otur yanıma sana hālīm söyleyin
Hālīmden bilmeyor ben o yāri ne'yleyim

Atma anam atma beni taşlar ardıma
Kimseler yanmasun benüm derdime

- (5) Sivaz yollarında buldum eşimi
Çevremi sil gözleriñ yaşını
Arayı arayı buldum eşimi

Atma anam atma beni taşlar ardıma
Kimseler yanmasun benüm derdime

[133]

- (6) Merdimenden tıķır mıķır inmedim
Güle güle yār ḳurbete girmedim
Gücenmesin yār ḳıymatın bilmedim

Atma anam atma yalın ayak ḳış günü
Ben yavruma giderin hevālarıñ düşküni

(7) Merdimenden tıķır mıkır inerken
Yazma sarar boynuma olayıp severken
O yavrumdan aķ gerdānın umarken

Atma anam atma yalın ayak kış gūni
Ben yavruma giderin ķara dūşkūni

(8) İndūrdeyiñ şu Tuna'nıñ ozına
Dōndūm baķdım ķarlar yapmaz izime
Elleriñ anası gider kızına
Benim de anam [a yavrum] hi bakmıyor yūzūme

Atma anam atma yalın ayak kış gūni
Ben yavruma giderin ķara dūşkūni

(9) O beyaz ķolları ōper hemen razı olayın
O ķara gōzleri ōper ķurbān olayın
Kise Yaylalarında vardır bir ince ayır

Atma anam atma yalın ayak kış gūni
Ben yavruma giderin ķara dūşkūni

[134]

(10) Cihānda taylarılan yiye gelip geūlsūn
urulsun masalar ırakı da řerāb iūlsūn
Herkes sevdiğini alsun ekilsūn

Atma anam atma yalın ayak kış gūni
Ben yavruma giderin ķara dūşkūni

(11) Cihānda taylar ile yolum ayırdı
Egölüp tōp saçlarıñ boynuma tılandı
Gitme diyü yār boynuma şarıldı

Atma anam atma yalın ayak kış günü
Ben yavruma giderin k̄ara düşküni

(12) Mezarımı yol üstüne k̄azsunlar
Gelip geçen [anam] ġarīb ölmüş desünler
Tarihimi başucuma atsunlar

Atma anam atma yalın ayak kış günü
Ben yavruma giderin k̄ara düşküni

[135]

(13) Yalan imiş yalan şu dünyāññ ötesi
Var mıdır bizim gibi yanuk sevdāya dalan
Sevdāda uñanmak olmaz gel boynuma tılan

Atma anam atma yalın ayak kış günü
Ben yavruma giderin k̄ara düşküni

[136]

91

[137]

91

DĪVĀNE ʿĀŞIK ʿÖMER

(1) Bir güzeller şāhı gördüm Āyet-i K̄urʿān yazar
Nazar kıldım māh yüzine Sūre[-i] Raḥmān yazar
Bir iki Āyet okudum gördüm anıñ emrini
ʿĀşık olan hemān bilsün sevdigim dīvān yazar

(2) Mekteb-i ʿirfāna girdim eyledim bir kerre āh
Oturmuş tahtı üzre saçı Leylā'm kendi şāh
Nāmusın eline almış hilāl kaşları yüzi māh
ʿĀşık-ı şādık olanıñ katline fermān yazar

(3) Dir ki **ÖMER**: Gördüm yāri geziyor hūblar ile
Cāmı deste almış şalınur reftār ile
[Sürdi] devrān bu sâʿatde her biri bir ile
Eyler hayır duʿâlarda inen Qurʾān yazar

[138]

92

KOŞMA

(1) [.....]¹⁵

Ġāyet haqīkatli didigim dil-ber
Değiştirir ʿāşıkını yılda bir

(2) Eşnāf olmuş yarın alup şatarlar
Dengin iseñ el üstünde tutarlar
Cevāhir de olsañ yabana atarlar
Yanlarında mercanda bir kağıt da bir

(3) Nice bir uğrına verseñ de seri
Raḥm eyleyüp saña dimez gel beri
Ne'ylemeli böyle vefāsız dil-beri
Sevdigime yāren de bir el de bir

¹⁵ İlk iki mısra' kısmı orijinal sayfa yırtılmış olduğundan yoktur.

- (4) Her cāhile göñül virme şaķın sen
Yanına götürme gör ķadir iseñ
Tūṭī gibi günde şeker yedirseñ
Yanlarında zehir de bir bal da bir

[139]

93

- (5) Bir perī gördüm bugün nūrını şaķup gider
Merḥamet idene beñzer sīnesin açup gider
Şağa şola Tañrı selāmın kimseden etmez dirīğ
‘Arz idüp ḥüsn-i cemālin luṭfile geķüp gider
- (2) Beñleri Dürr-i gedān lebleri ķand-i nebāt
Cism-i pākin kim şararşa yeñiden bulur ḥayāt
Ḥūb bu ne ḥūblarıñ ger ‘aceb iderse māt
Gökden inmiş bir perī sīnesin açup gider

- (3) Göz ķamaşır bakmağa ḥüsn-i zī-ķıymet gevheri
Terk idüp cānı hemān ugrına virmiş seri
‘Aceb insān mı, melek mi kimse bilmez periyi
Cāmı destinde müheyyā ṭoldurup içüp gider

- (4) Mevc urup ķalkansa gitse gūyā der bāy[...]¹⁶
Eyler ḥayır du‘ālar diñleme ey Rabb-i Ce[...]¹⁷

- [140] Ḳatlamış ḥār gonca gülüñ çevresin şöyle bil
Ḥār elinde ben bülbüli birağub ķaķup gider

¹⁶ Sayfanın bu kısmı orijinalinde yırtıktır.

¹⁷ Sayfanın bu kısmı orijinalinde yırtıktır.

(5) Ey **ÖMER** çünkü görünce bendesin [...] ¹⁸

Görsem bir laḫza anı gözlerim şḫayrān ider

Düşürüp hicrān içinde cigerim büryān ider

‘ÖMER’iñ ḫāşıl-ı bendesin baḫmayup çeküp gider

Temām efendim.

94

KEREM

SEMĀĪ

(1) Ey ağalar göñül kuşu

Çıkar havāda eglenür

Ġurbet ele düşen yigit

Gözyaşın siler eglenür

(2) Budur ġurbet elin ḫāli

Ḳıṣa söyler uzun dili

Sevdigin yārine ḫāli

‘Aḳlına düşer eglenür

(3) Meleşür ḳoyun ḳuzular

Herkez şılāsın arzular

Uzāḳ düşünce menzile

Bir zemān ḳalur eglenür

(4) Çağırırım Ġanī Ḥudā

Furşat verme muḫannede

Dertli **KEREM** ġurbet elde

Āh çeker ağlar eglenür

¹⁸ Sayfanın bu kısmı orijinalinde yırtıktır.

Temām

[141]

95

KEREM

- (1) Evvel behār yaz ayları
Şular aķar şimden gerü
Her ķafesde tıtu, ķumrı
Ötüşür[ler] şimden gerü

- (2) Bāhārım var azım azım
Cennete beñzer alıñ yazım
Menevşe çiçek yeryüzüm
Elvān elvān şimden gerü

- (3) Çiçekler geyer tınunı
Hakķ'a çevirir yönünü
Dertli **KEREM** vaťānını
Ağlar, sızlar şimden gerü

Temām

96

- (1) Her şabāh her şabāh ķalkar ağlarım
Teşellā virüp gönlüm eylerim
Pek sevmişim ğayrısın ne'ylerim
Benim ķaşları kemānım ne zemān gelir
- (2) Kıradır ķaşlarıñ gözleriñ elmaz
Gider bu güzellik sana da ķalmaz
Oķumış ħarfi imlāyı bilmez
Benim ķaşları kemānım ne zemān gelir

(3) Tutarlar şahini öğredir usta

Pek güzelce idim sevdiğim dōsta

Herkesin yār yanında benim olan hasta

Benim kaşları kemānım ne zemān gelir

[142]

97

‘ĀŞIK ‘ÖMER

KOŞMA

(1) Kadir Mevlām seniñ hikmetiñ çokdur

Bir cān gördüm mermer taşdan içeri

‘Ömrüm temām olup va‘dem yetince

Defin iderler kara yerden içeri

(2) Şükür olsun biñ bir ulu sīmāna

İ‘tikādım vardır ‘azīm Kur‘ān’a

Şimdi irişmişiz āhır zemāna

Harām girdi halāl çıkdı serden içeri

(3) Yokdan var eyledi ol Ğanī sizi

Mü‘min olan kılar beş veķt nemāzı

Hakk yanında kara İblīs’in yüzi

İblīs’i sürdiler nārdan içeri

[143]

98

KOŞMA

(1) Gel bulut gel benlik eyleme

Esen bād-ı şabā yārin pusıyı

Her kime söyler isem yanar derdime

Benim çekdiceğim yārin yasıdır

(2) Karşuda görünür yürimeñ yolu
Luṭf eyle efendim unud bu şuyı
Dōst elinden içdim cāmı
Benim içdigim yārin ʔasıdır

(3) Bugün dōsdan geldi bir nāme
Gelib raḳīb ḳāʔil olmaz bu deme
Bu nāzik elleriñ gezdır sīneme
Ḳo disünler bu da bunuñ nesidir

(4) Lāledir gözleri ḳaşları ḳara
Aradım derdime bulmadım çāre
Yārim alan ḥāricī āşikāre
Ögüt vir ¹⁹

(5) Ben **KEREM**'im ḳaynayub da coşmışam
Bekārım her güzele baḳmaz(mışam)
.....²⁰

[144]

99

Aldı KEREM

(1) Eger gider iseñ bizim ellere
Saña ne söyleyem ʔur seḫer yeli
Bir şelāmım var gönderem yāre
Götür, Ḥān Aşlı'mı gör seḫer yeli

¹⁹ Sayfanın bu kısmı yırtıktır.

²⁰ Dörtlüğün son iki mısra'ının yazılı olduğu sayfanın bu kısmı yırtıktır.

(2) Yakın esüp urma zülfi teline
Nazar kıl rûyında çifte hâline
Muhabbet nâmesin kendi eline
Bir tenhâ düşür de vir seher yeli

(3) **KEREM** ider: Bunda қошақ sâzları
Fikrimize düşdi şirîn sözleri
Қарadır қаşлары elâ...²¹ [gözleri]

.....

Temām oldı.

[145]

100

DİVAN-I ʿĀŞIK ʿÖMER

(1) Bâreke'llâh hûb yaratmış qadrini Zü'l-Celâl
Bir baqışla ʿaqlum aldıñ samur қаşların hilâl
Vechiñ cennete beñzer leblerin âb-ı zülâl
Sûre-i Tâ-hâ yazılmış alnına dil-ber seniñ

(2) Miñnet ile geçdi ʿömrüm hiç şafâsın sürmedim
ʿAşq ile dīvâne oldum bu cihânda gülmedim
Hasbüne'llâh sevdiğim ben günâh-kâr olmadım
Hasta göñlüm yatmaq ister dizine dil-ber seniñ

(3) Bir güzele göñül virüp kendiñ ʿuryân eyleme
Her gördüğine dōst şanup gizli sırrıñ söyleme
Merhamet qapusın qapayup ben kûlını terk eyleme
İnsan olan tayanur mı nâzına dil-ber seniñ

²¹ Şiir burada bitirilmiştir.

- (4) Yandı kül oldı vücūdum gel söyündür el-amān
Her kaçan āh eylesem nāz ider ol kaşı kemān
Der ki **ÖMER**: Ne'yleyim böyle gitsün bir zemān
Her ne dirseñ rāzıyım ben sözine dil-ber seniñ

[146]

101

DİVÂN-I ʿĀŞİK ʿÖMER

- (1) Görelî dīvāne oldum şāh-ı hūb-yārim seni
Mübtelāyım cānū dilden severim cānım seni
Daḥi kōnca nev-civānsiñ niçün ağlatdın beni
Ol Ğanī Mevlā'ya şaldım sulṭānım seni
- (2) Kāmeti kaşı Tūbā'dır leblerin āb-ı zülāl
Rūḥları gül, ağız kōnca, kaşları ʿaynî hilāl
Ḥaqq seni ögmüş yaratmış kudretile Zü'l-Celāl
Bāreke'llāh der görenler māh-ı tabanım seni
- (3) Uyku girmez ağlamakdan her gün her gece
Göñül seyyāh olmuş gezerim ʿālem ucdan uca
Der ki **ÖMER**: Öldigime ğam yimezdim zerrece
Sanma şarabildim şāh-ı hūbānım seni

Temām oldı faşl.

[147]

102

KOŞMA

- (1) Dil-ber saña göñül virdüm evvelden
Bir gördüm sevdigim bir daḥī görmem
Muḥabbetiñ güzel cānu göñülden
Bir buldum sevdigim bir daḥī bulmam

(2) Seni baña sehil görmedi Hudām
Üç ay temām bugün ayırdı Mevlām
Dahī ki yüz biñ sevdigim du‘ā[m]
Bir bildim sevdigim bir dahī bilmem

(3) Meger böyle imiş Hakk’ın fermānı
Ecel bilmez imiş dahī Loḡmān’l
‘Azrā’il aldı ol şirīn cānı
Bir öldüm sevdigim bir dahī ölmem

(4) Nüfūsı anadan iki oḡlan olduḡ
İkimiz de Aḡmed’den dünyāya geldik
Atamız Mevlā’dan bir anadan doğduḡ
Bir doğdum sevdigim bir dahī doğmam

Temām oldı Kōşma.

[148]

103

(1) Göñül melūl olup eyleme āhı
‘Āşıkā ayrılık olagelmişdir
Saña dirin be hey ḡūbların şāhı
Aḡlayanlar birgün gülegelmişdir

(2) Gel ḡatırım yıḡma şu ben gedānın
Bir ednā ḡulıyım Bārī Hudā’nın
Nice sencileyin ḡonca fidānın
Açılan gül bāhar şolagelmişdir

- (3) Güzelsiñ sevdigim biz de bilürüz
Ülfet idersiñ deyü biz de gelürüz
Ağlama sevdigim biz de bilürüz
Mecnûn Leylâ'sını bulagelmişdir

[149]

104

KOŞMA

- (1) [.....]²²

Aşlâ kâr itmedi zaḥmına ʿilâc
Eyyûb gibi derde giryân ağladı

- (2) Hâsta oldı aşlâ yüzi gülmedi
Kendisi de ne olduğın bilmedi
Aradı derdine dermân bulmadı
İşitdi Tabīb-i Loḳmân ağladı

- (3) Fiğân çıkdı ʿArş-ı Aʿlâ'ya
Terk itdi sarâyı çıkdı şahrâya
Mecnûn'uñ şıgındığı Ğanî Mevlâ'ya
Kerbelâda ulu meydân ağladı

- (4) Didi evlâdımı bana getüriñ
Hep begler paşalar geliñ oturiñ
Ben yolcıyam menzilime yetiriñ
İşitdi bu ḥâli sulṭân ağladı

- (5) Didi incitme fuḳarâyı incitme evlâdım
Ben yolcıyam ḳalsın cihânda adım

²² Sayfanın üst kısmı kesik olduğundan bu ilk dörtlüğün ilk iki mısra'ı yoktur.

Āsımāna ıķdı benim feryādım

[150] Yıldız, Kamer, Şems-i Reyhān aēladı

- (6) Didi Āl-i ‘Osmān’ım yazık şānıma
Be hey melek nice geldiñ yanıma
‘Āķıbet pençe’i şaldıñ cānıma
Tamarlar titredi ol ķan aēladı

- (7) Didi melek ķasret misiñ yüzüme
Kuduret āteşini şaldın özime
Etrafdan ķaralar cem‘ idüp aldıñ gözüme
Çekdikçe tende bu cān aēladı

- (8) Āh idüp ıkardı başından dal fesi
Şeyhler, meşāyiḫler eyler nefesi
Cān bülbulü uçdı ķaldı ķafesi
Ol cümle pek gül-şen aēladı

- (9) Emr-i Hāķķ’dan ecel cāmı içildi
Tābūt hāzırlandı kefen biķildi
Bābü cennetde ğoncalar açıldı
Velī Tūbā, Hūrī, Ğilmān aēladı

[151]

- (10) Girmiş idi Elli yedi yaşına
Felek zehir ķatdı ḫalkıñ aşına
Bir şāh iken ğör ne geldi başına
Bu tende-i taḫt-ı dīvān aēladı

(11) Eṭrafdan öldigini duydılar
Gelüp ziynetine gömlek şoydılar
Mevtāsın yeşil çifteye koydılar
Hem silkindi baḥr-i ʿummān ağladı

(12) Vezīr ü zādesi ṭābūt kolunda
Mevlūde ḥōcalar şağı şolunda
Merḳad-i şerīfi Dīvānyolu'nda
Ḥasret imiş ḳabr-istān ağladı

(13) Göründi ol cāna Ḥaḳḳ'ıñ dīdārı
İşidenler kıldı āhile zārı
Bābü Hümāyūn'dan çıḳdı tışarı
Ol vaḳitde şābi şūbyān ağladı

(14) Tuṭup Ḥaḳḳ'ıñ ol emrine kendiler
Eṭrafından yüz biñ tevḥīd itdiler
Varıb maḥalline teslīm itdiler
Ayrılınca cümle iḥvān ağladı

(15) Ḳuduretden dikildi bir yeşil bayrak
Virildi dalkını düşdi bir firāk
[152] Aldı murādı ol ḳara toprak
Ḥamd eyledi ḥāk-istān ağladı

(16) Meded şimden girü ḥālımız yaman
El çekdi fenādan bunca Müslimān
Ḥaḳḳ'ıñ Ḥabībine ḳalmadı cihān
Ümmetiçün şad-hezārān ağladı

(17) Şevketlü şultandı virildi seri
Yaş döküp dīdelerinden akıtdı teri
Maḥmūd Maḥmūd deye cemīʿ-i ʿaskeri
Sāde biz degil cümle cihān ağladı

(18) Bu bir naşīhatdir diñleñ qardaşlar
Gökde melāʾikeler, hevāda kuşlar
Yedi iklīm, çār-kūşe, tağlar, taşlar
Ḥaleb, Mısır, ʿArab-istān ağladı

(19) Didiler bugün idelim senā
Meded senden, kerem senden yā Rabbenā
Etrafında ḥāfızlar “**İnnā feteḥnā**”,²³
Zikri-i şerīf-i zebān ağladı

[153]

(20) Atasınıñ şāhı geçdi devleti
Girü kalan alsun bunda ʿibreti
Sulṭān Mecīd Ḥān pīrleri himmeti
İşitdiler ehl-i tuğyān ağladı

(21) Didiler efendim sen biñler yaşı
Nüfūsıñ yürüsün tağıle taşla
Bu Turna Kapdānı ol Aḥmed Pāşā
Ḥaber oldu āhı fiğān ağladı

(22) Tonandılar hep başdan başla
Şevketlü efendim sen biñler yaşı
Müzeyyen taķınmış gözler kamaşı
Sulṭān ile hem zer-nişān ağladı

²³ Kurʿān-ı Kerīm, Feth Sûresi, 1. Âyet-i Kerimesi’nin başı.

- (23) Şehīdler, kâzīlar, üçler, yediler
Cem' oldı Eyyüb'a kırklar, yediler
Eyleyüp de du'ā āmin didiler
[154] Tekbīr çekildi kurbān ağladı

[155]

MÜFTİ

105

- (1) Müftī kânları
Haṭādan şaḳlasun Mevlām anları
Zülüfli, balṭalı İçoğlanları
Her biri bir kân-ı 'Ammār önünce
- (2) Erenler çağırır yā Hakk, yā Vedūd
Ğalem ğalaḳla şanıldı nārı gūd
Başda altun sikke altında ḳaplan pōst
Kırk biñ Yeñiçerī serdar önünce
- (3) Kıbleden nice zuhūr itdi cān
Okurlar zī-şānında Āyet-i Ḳur'ān
Hikmetu'llāh nedür anlara fermān
Yüridi Aḥmed-i Muḥtār önünce
- (4) Kırk biñ kemān-keş-ver zencīr sökmede
Ġāzīler baş kesüp al ḳan dökmede
Ceb-hāneciler ceb-ḥāne çekmede
Ḳuşandı silāḥı nöker önünce

[156]

(5) dolsun tolaklar²⁴

Bunca yol açıcı bildir öñünce

(6) Kāhramānlar geldi deryā-miṣālī

Herbiri zemānıñ Rüstem-i Zāl'ı

Tatar Hān'a yazdı yedi kıralı

Sāl-i Vaḳḳāş gibi Ezver öñünce

(7) Söyünmez çirāğı şem'a yanmada

Kırk biñ dervīş semāda dönmede

Seri koltuğunda bāde şunmada

Şems-i Tebrīz, Mollā Hünkār öñünce

(8) Altı biñ yüz temām Urum erleri

Yedi biñ de Horaşānıñ pirleri

Hācī Bekdāş-ı Velī ser-neferleri

Yüridi bir cānsız dīvār öñünce

(9) Erenler yüzini Kible'ye döndi

Yüz tutup cümlesi secdeye indi

Karaca Sulṭān Aḥmed aşlan bindi

Elinde kamçısı biçer öñünce

[157]

(10) Erenler böyledir didi görenler

Yiceli gāyibden haber virenler

Bunca evliyālar bunca erenler

Şehīdler, gāzīler cehhār öñünce

²⁴ Sayfanın üst kısmı tamamen yırtıktır.

(11) Bu ġazā-i fethi eylesün qalemler

‘Ālimler ‘ilmile döksün raqamlar

Berāber altunlı al al elemmler

Çekdi sancāġı tūġlar öñünce

(12) *ĀHŪ* dir ki: Bu pirleriñ ġarābı

Bir zemān yaşlandı taşı tūrābı

Şehīdler şunmada Kevşer şerābı

Yürüdi şākiler ebrar öñünce

[158]

106

(1) olmayanın ġālīñ²⁵

Bir ġūnica nazmı idelim beyān

Görelim zūlfünde qankısı māhir

Seyr iden da‘vā-yı meclisi yāran

(2) Zen-pāre dir ki: Yolum inceden ince

Ĥalkı içinde benim mertebem yüce

Görürim işimi giceden gice

İremez sırrıma biñde bir insān

(3) Qulam-pāre dir ki: Her işim zāhir

Yokdur bunu bilmege benim gibi māhir

Yemīndir bir Ĥū itmek sebebi āhir

Tā ezelden bu yolda ol sāzım şeytān

(4) Zen-pāre dir ki: Ġāyet süreyim sefāsīñ

Giyerim eglime sırr-ı libāsīñ

Şaġ taraf üstüne yıkarım fesi[ñ]

Gördiğim yirlerde atarım sözi

²⁵ Sayfanın üst kısmı tamamen yırtıktır.

(5) Z̤en-pāre dir ki: Görsem z̤enne kıyāfet
Ben anıñ ardınca giderim gāyet

[159] İderim bir tenhā yirde işāret
Eṭrāfıma bir kerre eyleyüp seyrān

(6) ẖulampāre dir: Ya bizde çok oyun
Lāfından añnarım maḥbūbuñ ḥūyun
Ġandurıram z̤eynini bulurum suyun
Yem döküp öñüne çaṭarım hemān

(7) Z̤en-pāre dir ki: Tenhā bulunca yāri
ẖaldırırım aradan nāmūsı ʿārı
Anlarım t̤iz elden ḳavli ḳarārı
Semtini gösterir bana ol cānān

(8) ẖulampāre dir ki: Budur hünerim
Ekmek ister gibi bir yol isterim
Eger derilür ise ḳabuḳ dönerim
Şifā isterim deyü başarım yalan[ı]

(9) Z̤en-pāre dir ki: Ol nāzlı dil-ber
Bir ḳocaḳarı ile gönderir haber
ẖoldurup bir çevre yatmış berāber
Sāʿat beşde yola olurım revān

(10) ẖulampāre dir ki: Diñle saçatım
Saḳallı ile aṣlā yokdur ülfetim
Çokdan virdirir tokat kısmetim
.....ler çok şapı ²⁶

²⁶ Bu kısım yırtıktır.

[160]

(11) Zenpāre dir ki: bulurım bir köşebaşı

Atarım kapuya bir fiske taşı

Biñ nāz ile çıkar önüme karşı

İçeri a cānım, buyur dir hemān

(12) Kūlampāre dir ki: Seyr it belā'i

Ba'zı çocuk vardır almaz parayı

Bir posta istesem atar şopayı

Merhamet eylemez yokdur dīn īmān

(13) Zen-pāre dir ki yāriñ destinden çıkup

Merd bundan bāb bāb yukarı çıkup

Şeftālī kūfesiñ meydāna döküp

Çekirdek zarbından delindi tavan

(14) Kūlampāre dir ki: Bir hūb dil-āver

Bana çalsa daşı darılmam daḥī

Bir gözüm çıkarsa ideyim siftāḥı

Uşūlince bizde böyledir yolu erkān

(15) Zen-pāre dir ki: Ol vakit kurup sofrā'i

İçerim elinden tolı şuhrā'i

Yapınca dörtbaşı ma'mūr kafā'i

Şoyunup yār ile olırım 'üryān

[161]

(16) Kūlampāre dir ki: Ben çatarım

Vezīr oğlu olsa varır çatarım

Evvelā oğşayup kibriñ tutarım

Ba' dehū arḳaya iderim cevlan

(17) Z̤en-pāre dir ki: Bōyle ʿizzetde iken
Keyfim temām olup rāḥatda iken
Yār ile birlikde ġafletde iken
Girer kulaġıma bir ʿacı Leylā

(18) Kulampāre dir ki: Sefil gezerim
Z̤enne ilen cihānda yoḳdır bāzārım
Şirīn bahçalarda bāde süzerim
Sovıḳ subaşında sürerim devrān

(19) Z̤en-pāre dir ki: Diñle bende ḥikāyet
Gör başıma ḳopdı ḳıyāmet
Ḳaçup ḳortulmaġa yoḳdur selāmet
Ġayrı benim ḥālīm yamandır yaman

(20) Ḳulampāre dir ki: Tutup el ele
Giderim yārilen saḥrāya bile
Görseler dirler baḳ şunuñ hele
..... ḳardaşı nev-civān

[162]

(21)
Cemʿ olup ḳomşular ḳaraḳol bile
Bir şıçan deliġi geçmez ki ele
Biñ ḳurūşa şatun alsam ol zemān

(22) Ḳulampāre dir ki: Çoḳdur şavaşıım
Velākin kimseye sezdirmem işim
Tenhā vīrānda bitirem işim
Görenlere disem bu yer dervīşān

(23) Zen-pāre dir ki: Üzerime yürürler
Kömürlük içine girsem bulurlar
Boğazıma bir ip dağup sürirler
Yüzüme tükürür cümle dōst düşmān

(24) Kulampāre dir ki: Çok söz bilürim
Evvelā çocuk ile kardaş olurım
Başkın virseler bile inkār gelürim
Bu sakal bende iken görmezem ziyān

(25) Zen-pāre dir ki: Penbe Hānım ber-ā-ber
Bābü Ser-‘Asker’de kılarız karar
Cünhamız ol vaķit kimdedür şorar
Nāzlı yārim dir ki: Efendim bühtān

[163]

(26) Kulampāre dir ki: Evvelinde rāzı
Ben de arar bulurum çocuklar ba‘zı
Ne yağmurı vardır ne fırtınası
Faķirlik hakkında sevecek oğlan

(27) Zen-pāre dir ki: Arıyor kim bağı
Tomurık ağası dir ki: Alın aşağı
Giderken çözilür diziniñ bağı
Ya ölüm dir ya gerekdir ya vīran

(28) Kulampāre dir ki: Bizim dünyamız
Eger felekden açılmış kara bahtımız
Çocuk elindedir bizim meftimiz
Nicemiz bu yolda olmuşuz uryān

(29) Z̤en-pāre dir ki: Maḥbūs iderler gerçek
Zencīrci dir ki: Urun bilekçek
Ser-^cAsker emir ider beş yüz degnek
Tutduğım işlere olurım pīşmān

(30) K̤ulampāre dir ki: Be hey Z̤en-pāre
K̤aruşduğın işler aṣlā itmez bir para
Her nereye varsañ olursiñ maşķara
İşte bu yollarda biçeler kaçtān

[164]

(31) Z̤en-pāre dir ki: Gel diñle bu sözüm
Ba^czı karada gezerim belli itmem izim
Benim de bu yolda açılmış gözüm
Vaz gelmem itseler kaçlime fermān

(32) K̤ulampāre dir ki: Gel ey bilāder
Sana bir sözüm var tutarsañ eger
Vaz gel bu sene işden görürseñ zarar
Eksük olmaz seniñ başından duman

(33) Z̤en-pāre dir ki: Ey K̤avm-i Lūṭī sana söz yetmez
Bu yola cihānda bir millet gitmez
Tutdığın da^vāyı kimseler dutmaz
İrkegiñ kullanmaz ḥayvanca ḥayvan

(34) K̤ulampāre dir ki: Ey aḥī
Tutmayalım bu işi bir daḥī
Olalım seniñle ḥaşre dek aḥī
Bākī kalmaz bize bu mülki cihān

[165]

- (35) Z̤en-pāre dir ki: Yarın t̤utarlar seni
Maḥşerde kelb gibi çekerler seni
Zebānīler nāra aṭarlar seni
Virirler t̤amuda sana bir mekān

- (36) K̤ulampāre dir ki: Sıfır t̤ükendi
Ḥalk-ı ʿālem bize kıldılar pendī
İşyānım çokdur Ḥaḳḳ bilür kendi
Günāhım çekemez nice biñ Mīzān

107

DESTĀN-I MORA

- (1) Uyan Sulṭān Maḥmūd, kāfir uyandı
Egri kılıç al kanlara boyandı
Dīn-i İslām olanlar cenge dayandı
Evliyālar imdād eyleñ Mora'ya

- (2) Kāfir geldi gemilerin bağıladı
Āteş gibi cigercigimiz dağıladı
Gökde melek yirde insān ağladı
Evliyālar imdād eyleñ Mora'ya

[165]

- (3) dir ki: Gel Mora'nıñ ḥālinden
Baʿzı K̤aradeñiz'den gelenden
Benim de vuruşum kāfir elinden
Evliyālar imdād eyleñ Mora'ya

(4) Mora'nın içinde tōplar atıldı
Heybetinden Aylar, Günler tūtıldı
Seksen biñ Dīn-i İslām, Kāfire kıaldı
Evliyālar imdād eyleñ Mora'ya

(5) Mora'nın içinde bir altun direk
Ağlayan kızlara dayanmaz yürek
‘Alī Pāşā gibi kıahramān gerek
Evliyālar imdād eyleñ Mora'ya

(6) Mora didikleri yazılar başı
Mora'ya döküldi İslām āteşi
Sultān Maḥmūd buna çokdan savaşı
Evliyālar imdād eyleñ Mora'ya

(7) Mora didikleri bir düz ovada
Beşikde ma‘şūmlar eli du‘āda
Alayım Mora'yı iriñ murāda
Evliyālar imdād eyleñ Mora'ya

[166]

(8) Şimdi Kāfir bizi alaylan başdı
Cāmīleri duşatdı çañları aşdı
Mora'nın İslāmı'n ıaraca kesdi
Evliyālar imdād eyleñ Mora'ya

(9) Muşluklarda āb-dest alınmaz oldu
Cāmīlerde nemāz kıılınmaz oldu
Ezān-ı Muḥammedī okunmaz oldu
Evliyālar imdād eyleñ Mora'ya

(10) Üç ḵız idik bir ƙalʿada başdılar
Elmās küpelerimizi bütün kesdiler
Ol dīnsiz kāfire bağış İş aşdılar
Evliyālar imdād eyleñ Mora’ya

(11) Hōş imdi Fransız bu sana qalmaz
Buna qavqā dirler sana da qalmaz
‘Āl-i ‘Osmān gibi böyle qahbelik olmaz
Evliyālar imdād eyleñ Mora’ya

(12) Kāfirīñ nāmerdi geldi ceng oldı
Ceng oldı ise qarada oldı
Şarı saçlı kızı yesİre kaldı
Evliyālar imdād eyleñ Mora'ya

[167]

(13) dir ki: Mora'nıñ yazım
Ba^çzı qaracalanmış körpe kızuyım
Ben de bunuñ içinde Müfti kızuyım
Evliyālar imdād eyleñ Mora'ya

108

DESTĀN-I HAZRET-İ İBRĀHĪM

(1) Diñlesin sözümü cānı gōñülden
İdeyim H̱azret-i İbrāhīm'ı beyān
Görünce ayrılar bülbüller gülden
Mahzūn olur be-ğāyet bozulur gül-şen

(2) Hakk Peygamber idi buldı devletiñ
‘Adlile çok idi şanı şöretin
Kudretu’llāh çokdur seniñ hikmetiñ
Ne mümkün fehm idüp sırrını ‘ayān

(3) Hazret-i İbrāhīm’iñ çok idi mālı
Nazar it soñunda nice oldı hālī
Bir evlād diledi Lutf-ı Celāl’i
Hakk kıldı ‘avkinde bir evlād ihsān

(4) Sen bilürsin benim hālimi yā Rabb
Bir evlāt kerem it ‘ālemi yā Rabb
[168] Saña kurbān idem gülümi yā Rabb
Böyle kıldı Hakk ‘ahdile amān

(5) Nazar kıl dünyāniñ nihāyetinde
Zuhūr-ı ‘alāmeti beşāretinde
Virdi murādını ‘ināyetinde
Hāmile zevcesi oldı nümāyān

(6) Dehre geldi ol anlar güldiler
Ana, ‘atā cümle hurrem oldılar
İsmā‘īl ismi anıñ didiler
İsmiyle yaşasın o kıl beyān

(7) Hakk şādān itsün dile şādını
Bağışlasun ana, Hakk, evlādını
Sevinçle untdı Hakk verdigini
Rü’yāsında geldi Hakk’dan bir figān

- (8) Hikmetini seyrān idecek idin
Tam ʿaqlını hayrān idecek idin
..... idecek idin
.....in yalan

[169]

- (9) İbrāhīm'in hālī yaman olacaḳ
Soñra Hakk hikmeti beyān olacaḳ
Güli İsmāʿīl bir ḳurbān olacaḳ
Boşvire mālını gel ḳıyma ziyān

- (10) Ol vaḳit anladı evlādı içün
Yalvarup Tañrı'ya murādı içün
Çaḡırup yanına bir yādı içün
Gel seni gezdürem ḳılasın seyrān

- (11) İsmāʿīl anadan bā-fikren diler
Taʿzim eyleyüp çok niyāz eyler
Gidecek seyrānda durmayup güler
Şu memnūn oldu ḳalbi şādumān

- (12) Ana ben seyrāna giderin didi
İzin virdi hele mesrūr eyledi
Elin ḳınaladı saçın daradı
Bezetdi her yanıñ eyledi ruḥān

[170]

- (13) Çekilmesün ʿArşa bu feryādımdır
ʿÖmrümiñ ḥāşılı bir murādımdır
Men cāndan severim evlādımdır
Gözetle gülüm gelmesün ziyān

(14) Akıtdı gözinden kanlı selini
Periṣān eyledi zaʿīf hālını
Tutdı elindenteslīm itdi gülünü
Baba oğul yola oldılar revān

(15) Kınalı elleri, saçları belde
Donatmış zeynini yok idi gülde
Hasbiḥāl iderek baba oğul yolda
ʿArafāt dağına vardılar el ān

(16) Yıkıldı bu cihān başıma dardur
İşim bülbül gibi āhile zārdur
Söyleyim oğlum bir recām vardur

.....²⁷

[171]

(17) İsmāʿīl kılbi şādıkdır babam
Şandım evlādına ʿāşıkdır babam
Gel beni öldüren yazıkdır babam
Hiç baba oğlu olur mı düşmān

(18) Bunu bana evvel diyipdin babam
Anamdan atāmdan helāllik aldım
Ġām degildi ʿömrüm gideydi cabām
Hasret kıyāmete kaldı el-amān

(19) Anamıñ hasretinde var idi
Cāndan sever idi öz yār idi
Elim kınaladı saçım daradı
Ağlasun rūzu şeb cigeri püryān

²⁷ Bu kısım orijinal metinde yıttır.

(20) Zār idüp āh itdürmeyüp ağla
Benim içün sineñ odlara dağla
Günāh-kār olmayım kollarım bağla
Belki duyarım seni taṭlıdır bu cān

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler :

Adı- Soyadı : Leyla AKIN

Doğum Yeri Ve Yılı : Isparta, 1975

Medeni Hali : Evli

Eğitim Durumu :

1992-1994 : Süleyman Demirel Üniversitesi, Meslek Yüksek Okulu,
İşletmecilik

1995-1999 : Cumhuriyet Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili
ve Edebiyatı

Yabancı Dil Ve Düzeyi :

: Başlangıç Seviyesinde İngilizce.

İş Deneyimi :

1999-2002 : Isparta Gülistan İlköğretim okulu

2002-2008 : Isparta Halikent Lisesi

2008-2011 : Isparta Gürkan Lisesi

2011-20... :Isparta Meryem Albayrak Anadolu Mesleki Ve Teknik Lisesi